

ይህ የጥናት መምሪያ
የሚያተኩረው በቤተ ክርስቲያን
አገልግሎት ላይ በተሰማሩ
ሰዎች ላይ ሲሆን የጥናት
መምሪያውን በብዙ የተለያዩ
መንገዶች መጠቀም ይቻላል።
በግል የእግዚአብሔርን ቃል
ለማጥናትም ሆነ በአዋቂዎች
የሰንበት ትምህርት ቤት ወይም
በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት
ቤት መጠቀም ይቻላል።

ይሁንና መምሪያው የተዘጋጀው
በትምህርተ-መለኮት ማስፋፊያ
(ት.መ.ማ) መልክ ነው።
በመሆኑም ይህ መጽሐፍ
መምህርን ተከቶ ስለ መጽሐፍ
ቅዱስ ትምህርተ-መለኮት
ወይም አገልግሎት ለተማሪው
ጠቃሚ ትምህርቶችን
ያስተላልፋል። ተማሪው በዚህ
የጥናት መጽሐፍ እየተመራ
ጥያቄዎችን በመመለስና
የተማሪውን ከሕይወቱ ጋር
በማዛመድ በቀን አንድ ሰዓት
ያህል ጊዜ ያላልፋል።

ከሁሉም የላቀ ትርፍ
የሚገኘው ደግሞ ተማሪዎቹ
በሳምንት አንድ ቀን
ተሰባስበው የተማሩትን
ሲከላሱና የእግዚአብሔር ቃል
እንዴት ካሉበት ሁኔታ ጋር
እንደሚዛመድ ሲወያዩ ነው።

የብሉይ ኪዳን

የጥናት መምሪያና
ማብራሪያ

በትምህርተ መለኮት ማስፋፊያ (ት.መ.ማ)
መልክ የተዘጋጀ

1ኛ መጽሐፍ

በመጀመሪያ በ1989 ዓ.ም ታተመ።
ከዚያም በ1992፣ በ1994 እና በ1996 ዓ.ም
በተደጋጋሚ ታተመ።

አሳታሚ፡-

መጽሐፍ ቅዱስን መሠረት ያደረጉ መጻሕፍት

የኤስ አይ ኤም ሥነ ጽሑፍ ክፍል

የፖ.ሣ.ቁጥር 127

አዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ

መግቢያ	1
ትምህርት 1 - የብሉይ ኪዳን መሠረት	4
ትምህርት 2 - የብሉይ ኪዳን ሥረ መሠረት	33
ትምህርት 3 - የፔንታቴክ (አምስቱ የሕግ መጻሕፍት)	
መግቢያ	77
ትምህርት 4 - ዘፍጥረት	115
ትምህርት 5 - ዘፍጥረት	153
ትምህርት 6 - ዘጸአት	174
ትምህርት 7 - ዘጸአት	204
ትምህርት 8 - ዘሌዋውያን	241
ትምህርት 9 - ዘኁልቁ	269
ትምህርት 10 - ዘዳግም (ፔንታቴክ ክለሳ)	302
ትምህርት 11 - የታሪክ መጻሕፍት መግቢያ / ኢያሱ	329
ትምህርት 12 - መጽሐፈ መሳፍንት / ሩት	369
ትምህርት 13 - 1ኛ ሳሙኤል	410
ትምህርት 14 - 2ኛ ሳሙኤል	450
ትምህርት 15 - 1ኛ ነገሥት	484
ትምህርት 16 - 2ኛ ነገሥት	520
ትምህርት 17 - 1ኛና 2ኛ ዜና መዋዕል	558
ትምህርት 18 - ዕዝራ	579
ትምህርት 19 - ነህምያ	604
ትምህርት 20 - መጽሐፈ አስቴር / የታሪክ መጻሕፍት ክለሳ	621
ካርታዎች	638
የጽሕፈት ሥራ ተግባር	644

መግቢያ

ለመሆኑ ከመንግሥት ወይም ከቤተ ክርስቲያን መሪ አንድ ደብዳቤ ቢደርስህ ደብዳቤውን ምን ታደርገዋለህ? ደብዳቤውን ሳታነበው ማስታወሻ ይሆንህ ዘንድ በግድግዳ ላይ ትለጥፈዋለህ? ደግሞም መሪው አንድ ነገር እንድታደርግ ቢጠይቅህ ታደርገዋለህ? ደብዳቤው የተጻፈው ግልጽ በሆነ ቋንቋ ቢሆንም እንኳ፥ ድብቅ የሆነ ትርጉም በመፈለግና የቃላትን ትርጉም በማዛባት የተሳሳተ መልእክት እንዲያስተላልፍ ታደርጋለህ? አታደርግም። ከአገራችን መንግሥት መሪ የተጻፈልን ደብዳቤ ቢደርስን የምናደርገው የመጀመሪያ ነገር፡- ደብዳቤውን በመክፈት መሪያችን የሚለውን ነገር በጥንቃቄ ማንበብና በደብዳቤው ውስጥ የሚገኙትን ትእዛዛት በሙሉ ለመፈጸም መጣር ነው። መሪው ወዳጆችን ከሆነ ደግሞ ደብዳቤው የበለጠ ደስ የሚያሰኘን ይሆናል።

ክርስቲያኖች እንደመሆናችን መጠን ከመሪዎች ሁሉ የላቀ ኃይል ካለው መሪ ደብዳቤ የማግኘት ልዩ ዕድል አለን። እርሱ እያንዳንዳችንን እጅግ ይወደናል። ያም መሪ እግዚአብሔር አባታችን ነው። የተጻፈልን ደብዳቤ መጽሐፍ ቅዱስ ነው። የሚያሳዝነው ነገር ብዙዎቻችን ይህንን ደብዳቤ ወይም መጽሐፍ ለማንበብ የምንሰጠው ጊዜ በጣም ጥቂት መሆኑ ነው። ከዚህ የተነሣ ብዙውን ጊዜ መሪያችን እንድናደርግ የሚፈልገውን ነገር አናደርግም። ወይም ስናነብ ብዙ ጊዜ ከመጽሐፍ ቅዱሳችን የተደበቀ ትርጉም እንሻለን፤ እግዚአብሔር ሊነግረን የፈለገውን ነገር ትርጉም እንለውጣለን። ስለዚህ እግዚአብሔር ለእያንዳንዳችን ያለውን መልእክት እንስታለን።

በዚህ የጥናት መመሪያ አማካይነት እግዚአብሔር በተለይ ለእያንዳንዳችን ከሰጠን መጽሐፍ ውስጥ የተወሰነውን ክፍል እንመለከታለን። ብሉይ ኪዳንን ሰፋ ባለ ሁኔታ ለማወቅ በሚያስችለን መልክ እንመለከተዋለን። በእያንዳንዱ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ ውስጥ እግዚአብሔር ለእኛ ያለውን ዋና ዋና መልእክቶች ለመማር እንፈልጋለን። ደግሞም የእግዚአብሔርን ቃል በተሳሳተ መንገድ እንዳንረዳውና ከሕይወታችንም ጋር ያለ አግባብ እንዳናዛምደው፥ በትክክል እንዴት እንደምንተረጉመው አንዳንድ መመሪያዎችን እንመለከታለን። በአገራችን የሐሰት ትምህርታቸውን የማረጋገጥ ሙከራ ለማድረግ ሲሉ የእግዚአብሔርን ቃል ትርጉም የሚያጣምሙ በርካታ የሐሰት

አስተማሪዎች አሉ፤ ስለዚህ ለእነርሱ መልስ ለመስጠት የእግዚአብሔርን ቃል እንዴት በትክክል መረዳት እንደምንችልና ሐሰተኛ አሳባቸውን ለመዋጋት እንዴት እንደምንጠቀምበት ማወቅ አለብን፤ (1ኛ ጢሞ. 4: 1-7 ተመልከት)። በተጨማሪም የተለያዩ የመጽሐፍ ቅዱስ አዋቂዎች ስለ አንዳንዶቹ መጻሕፍትና አተረጓጎም ያላቸውን የተለያዩ አመለካከት እናያለን። በእንግሊዝኛ ቋንቋ በተጻፉ አንዳንድ ትርጓሜዎች ስለእነዚህ የምታነብብ በመሆኑ፣ ተግባራዊ መስሎ ባይታይም ስለ እነርሱ በቅድሚያ ማወቅህ መልካም ነው።

የብሉይ ኪዳን ጥናታችን 40 ሳምንታት ይፈጃል። ለዚህም ሁለት የጥናት መጻሕፍት ሲኖሩን፣ አንደኛው የመጀመሪያዎቹን 12 የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ያጠቃልላል። ሁለተኛው የጥናት መምሪያ በቀሩት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ላይ ያተኩራል። የዚህ ጥናት ዓላማ አንተን ከብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ጋር ለማስተዋወቅ እንዲሁም እውነትን ከሕይወታችን ጋር ለማዛመድ እግዚአብሔር ለእያንዳንዳችን ያለውን መልእክት በጋራ ለመፈለግ ነው። የእግዚአብሔር ቃል እንድናውቀው ብቻ ሳይሆን፣ ከሕይወታችን ጋር እንድናዛምደው ጭምር የተጻፈ መሆኑን አስታውስ፣ የእግዚአብሔርን ቃል ከሕይወታችን ጋር ባናዛምደው፣ ከእግዚአብሔር ጋር ባለን መንፈሳዊ ጉዞ ላይ ተጽዕኖ ይኖረዋል፤ በመንፈሳዊ ሕይወታችንም እንዝላለን። ይህ ኮርስ ከእያንዳንዱ ተማሪ ብዙ መሥራትን ይጠይቃል፤ ነገር ግን ከራስህ ጋር ካዛመድከውና ጥያቄዎቹን በሙሉ በመመለስ የቤት ሥራዎቹን ከሠራህ፣ ብሉይ ኪዳንን በተሻለ አኳኋን ትረዳለህ፤ ከእግዚአብሔር ጋር ያለህ ጉዞም በጥልቀት ያድጋል። በምታውቃቸው ክፍሎች ላይ ብቻ ከማተኮር ይልቅ ለእግዚአብሔር ቃል በአጠቃላይ ፍቅር ይኖርሃል። እንዴት እንደምትጠቀምበትም ታውቃለህ። ሮሜ 15:4 «በመጽናትና መጻሕፍት በሚሰጡት መጽናናት ተስፋ ይሆንልን ዘንድ አስቀድሞ የተጻፈው ሁሉ ለትምህርታችን ተጽፎአልና» ይላል።

1ኛ ጥያቄ፡- ኤፌ. 3: 14-9 አንብብ። ሀ) ጳውሎስ ለቤተ ክርስቲያን የጸለየው ጸሎት ምን ነበር? ለ) ይህ ጸሎት በዘመናችን ላሉትም አብያተ ክርስቲያናት የሚያስፈልገው ለምንድን ነው?

የጥያቄዎቹን መልስ በደብተር ላይ ጻፍ። የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት ከሌለህ፣ ለዚህ ጥናት እንዲረዳህ ለመግዛት ሞክር። አዲሱ የአማርኛ

መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉምና የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ካሉህ ከእነርሱም ውስጥ አንብብ።

ተማሪውን በጥናቱ ይረዳው ዘንድ እያንዳንዱ ትምህርት በአምስት የየዕለቱ ትምህርቶች ተከፍሏል። የየዕለቱን ትምህርት (ክፍል) በአንድ አፍታ አጥንተህ ለመጨረስ ሞክር። አንዳንዶቹ ትምህርቶች ከሌሎቹ ረዘም ያሉ ስለሆኑ፣ ጠቅላላ ትምህርቱን ከሳምንታዊው ስብሰባ በፊት ለማጠቃለል የሚያስችል በቂ ጊዜ መስጠትህን አረጋግጥ። በትምህርቶቹ ውስጥ በርካታ አጣቃሽ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች አሉ። ስለዚህ «ተመልከት» የሚለውን ጥቅስ ሁሉ ለመመልከት እርግጠኛ ሁን። «ተመልከት» የሚል ቃል የሌለባቸውን ጥቅሶች ጊዜ ካለህ ትመለከታቸዋለህ፤ ወይም በሌላ ጊዜ ታጠናቅቃለህ።

የመጀመሪያዎቹ ሦስት ትምህርቶች ስለ ብሉይ ኪዳን አንዳንድ ጠቃሚ ትምህርቶችን ያስተዋውቃሉ። እነዚህ አሳቦች አዲስና አስቸጋሪ ቢሆኑም እንኳ እነርሱን ለመረዳት የተቻለህን ሁሉ አድርግ። አንዳንዶቹ ትምህርቶች አግባብነት ያላቸው ባይመስሉም እንኳ ዛሬ በኢትዮጵያ ውስጥ በእንግሊዝኛ የተጻፉ በርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጓሜዎች ስለሚገኙ፣ እነዚህ ትምህርቶች በነርሱ ውስጥ ያሉትን አንዳንድ ጉዳዮች ለመረዳት ይጠቅሙሃል።

የዚሁ የጥናት መጽሐፍ አንደኛው ግብ መጽሐፉን የሚያጠኑ ሰዎች ሁሉ ብሉይ ኪዳንን ሙሉ በሙሉ እንዲያነቡ ለማበረታታት ነው። ስለዚህ የሚሰጡትን የንባብ ክፍሎች በሙሉ አጠናቅቆ ማንበብ በጣም አስፈላጊ ነው። መጨረሻ በሚሰጠው አጠቃላይ ፈተና ላይ እያንዳንዱ ተማሪ የተጠኑትን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በሙሉ ማንበብ ያለማንበቡን እንዲያሳውቅ ይጠየቃል።

* ማሳሰቢያ በዚህ መጽሐፍ ያሉት የዘመን አቆጣጠሮች እንደ ኤውሮጳ አቆጣጠር ናቸው። ዓ.ዓ. የሚለው ምሕጻረ ቃል ዓመተ ዓለም ማለቱ ሲሆን ከክርስቶስ ልደት በፊት የነበረውን ዘመን የሚያመለክት ነው።

ትምህርት አንድ

1ኛ ቀን፡- ብሉይ ኪዳን የእግዚአብሔር ቃል ነው።

2ኛ ጥያቄ፡- 2ኛ ጢሞ. 3:16-17 ና 2ኛ ጴጥ. 1:20-21 አንብብ። ሀ) እነዚህ ቁጥሮች መጽሐፍ ቅዱስን በማስገኘት ረገድ ስለ እግዚአብሔር ድርሻ ምን ይናገራሉ? ለ) እነዚህ ቁጥሮች መጽሐፍ ቅዱስን በማስገኘት ረገድ የሰው ድርሻ ምንድን ነው ብለው ያስተምራሉ? ሐ) እነዚህ ቁጥሮች እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስን ለእኛ የሰጠበት ምክንያት ምንድነው ብለው ያስተምራሉ? መ) መጽሐፍ ቅዱስ በአንተ ሕይወት ውስጥ ለትምህርት፣ ለተግዛጽ፣ ለብን ለማቅናትና በጽድቅ ላለው ምክር እንዴት እንዳገለገለ ግለጥ።

መጽሐፍ ቅዱስ ምንድን ነው? እንደ ቁርኣንና ሌሎች ሃይማኖታዊ ጽሑፎች ሁሉ የሰው ሥራ ነውን? ወይስ ሰውን መሣሪያ አድርጎ ሳይጠቀም እግዚአብሔር በቀጥታ ለሰዎች የሰጠው ነው? ዓላማውስ ምንድን ነው? መጽሐፍ ቅዱስ በራሱ ኃይል ያለው የምትህት መጽሐፍ ነውን? እነዚህ ብሉይ ኪዳንን ማጥናት ከመጀመራችን በፊት ልንመልሳቸው የሚገቡ በጣም አስፈላጊ ጥያቄዎች ናቸው። ክርስቲያኖችም ሆኑ አይሁዶች ብሉይ ኪዳን የተለየ የእግዚአብሔር ቃልና በውስጡም እግዚአብሔር ራሱንና ዓላማውን ለሰው ልጅ የገለጠበት መጽሐፍ እንደሆነ ይናገራሉ። ክርስቲያኖች ከአይሁዶች የሚለዩት አዲስ ኪዳንም የእግዚአብሔር ቃል እንደሆነ ስለሚያምኑ ነው።

ብዙውን ጊዜ ክርስቲያኖች ስለ እግዚአብሔር ቃል ሁለት የተሳሳቱ ግንዛቤዎች አሉአቸው። የመጀመሪያው፡ ብዙ ክርስቲያኖች እግዚአብሔር እንዲጻፍ የፈለገውን ቃል ለተለያዩ ሰዎች ቃል በቃል አጽፎአቸዋል ብለው ያስባሉ፤ ስለዚህ አንዳንዶች ብሉይ ኪዳን በሚጻፍበት ጊዜ ጸሐፊዎቹ ምንም ድርሻ አልነበራቸውም ብለው ያስተምራሉ። በዚህ መልክ የተጻፉ አንዳንድ ክፍሎች ቢኖሩም (ለምሳሌ ዘጸ. 24:4-7)፤ እነዚህን የብሉይ ኪዳን ክፍሎች የጻፉት ጸሐፊዎች ግን የሚጽፉት ጉዳይ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የሚገባ የቅዱሳት መጻሕፍት አካል መሆኑን እንኳ አያውቁም ነበር። አልፎ አልፎም ጸሐፊዎቹ ከሌሎች መጻሕፍት የቀዱበት አጋጣሚ ነበር (ለምሳሌ፡- ዘኁል. 22:14-15፤ ኢያ. 10:13)።

በሁለተኛ ደረጃ፥ እራሳቸውን ክርስቲያን አድርገው የሚቆጥሩ አንዳንድ ሰዎች መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል እንደሆነ ያለማስባቸው ነው። ይልቁንም መጽሐፍ ቅዱስ የሰው ሥራ እንደሆነ ያስተምራሉ። መጽሐፍ ቅዱስ የአይሁድን ሃይማኖታዊ ልምምድ ለመረዳት የሚጠቅም እንጂ፥ እውነት አይደለም ብለው ያስባሉ። ሌሎች ደግሞ መጽሐፍ ቅዱስ እንደ ቁርኣን ወይም እንደ ሂንዱ እምነት መጻሕፍት ነው፤ ምክንያቱም ሁሉም የሚናገሩት ሰው እግዚአብሔርን ለማወቅ ያደረገውን ጥረት ነው ይላሉ። አንዳንድ ሰዎች መጽሐፍ ቅዱስ ገና ተጽፎ አላለቀም በማለት ዛሬም ቢሆን «የእግዚአብሔር ቃል» የሚሏቸውን ብዙ የሐሰት ትምህርቶች (ኑፋቂዎች) በመጨመር ላይ ይገኛሉ። የእነዚህ ትምህርቶች አመንጪ የሆኑት ሰዎች አሳባቸውን ከመጽሐፍ ቅዱስ እኩል በመቁጠር በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ያክላሉ፤ (ለምሳሌ፡- የይሖዋ ምስክሮች፥ የክርስቲያን ሳይንስ አማኞች፥ የሞርሞን ተከታዮች፥ ወዘተ)።

ስለ መጽሐፍ ቅዱስ በርካታ የተሳሳቱ አሳቦች በመኖራቸው፥ እምነታችን የተመሠረተውም በእርሱ ላይ በመሆኑ፥ ክርስቲያን የሆንንው ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ማመን ያለብን ነገር ምን እንደሆነ ግልጽ አሳብ ሊኖረን ያስፈልጋል። ይህንን አሳብ «መሠረታዊ የክርስትና እምነት ትምህርት ስለ መጽሐፍ ቅዱስና ስለ እግዚአብሔር» በሚለው ወደፊት በሚጻፈው መጽሐፍ ውስጥ ይበልጥ ጥልቅ በሆነ መንገድ መመልከት የሚቻል ቢሆንም አጠቃላይ የሆነ አጭር አሳብ ከዚህ እንደሚከተለው ቀርቧል፡-

1. መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል ነው። በ2ኛ ጢሞ. 3:16ና 2ኛ ጴጥ. 1:19 መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር መንፈስ ያለበት መጽሐፍ እንደሆነና ጸሐፊዎቹ በመንፈስ ቅዱስ ተመርተው እንደጻፉት እናነባለን። መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል መሆኑን ራሱ በግልጽ ይናገራል፤ ስለዚህ እኛ ክርስቲያኖች ስለ መጽሐፍ ቅዱስ የሚከተሉትን ነገሮች እናምናለን፡-

ሀ. መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ሙሉ ሥልጣን አለው። የእግዚአብሔርን ቃልና ፍላጎቶች ይዟል፥ ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስን በምናንብበት ጊዜ እግዚአብሔር በመካከላችን ያለና

የሚናገረን ያህል ነው። እግዚአብሔር የተናገረውም የተጻፈውም ቃሉ እኩል ሥልጣን አላቸው።

3ኛ ጥያቄ፡- ሀ) የእግዚአብሔርን ቃል ስለ መስበክም ሆነ ስለ ማስተማር ይህ ምንን ያስተምረናል? ለ) ሥልጣኑ ያለው የት ላይ ነው? (ኢሳ. 55: 11 ተመልከት)።

የቤተ ክርስቲያን መሪዎች እንደ መሆናችን መጠን ሥልጣን ያለው የእግዚአብሔር ቃል ብቻ እንደሆነ ማስታወስ አለብን። የእኛ ቃላት ሥልጣን የሌላቸውና ስሕተት ሊገኝባቸው የሚችሉ ናቸው፤ ስለዚህ በምንሰብክበትና በምናስተምርበት ጊዜ የእኛ ኃላፊነት ሰዎች የእኛን አሳብ ሳይሆን የእግዚአብሔርን ቃል እንዲሰሙ፤ የእግዚአብሔርን ቃል ያለ አንዳች ስሕተት በግልጽ ማወጅ ነው (2ኛ ቆሮ. 4: 1-5፤ 2ኛ ጢሞ. 2: 15 ተመልከት)። ሰዎች የእግዚአብሔርን ቃል በሚሰሙበት ጊዜ ሥልጣኑና ኃይሉ ሕይወታቸውን ይለውጣል።

ለ. መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔርም የሰውም ሥራ ነው። መጽሐፍ ቅዱስን ለማስገኘት እግዚአብሔር ሰዎችን በመሣሪያነት በመጠቀም በራሳቸው ቃላትና የአስተሳሰብ መንገድ እንዲጽፉት አደረገ፤ ነገር ግን የጻፉት ቃል ውጤት ብሉይ ኪዳንን ጨምሮ በሙሉ የእግዚአብሔር ቃል ነው። ኢየሱስ እንዳለው በመጽሐፍ ቅዱስ ከሁሉ የምታንሰው ፊደል ወይም ነጥብ እንኳ በእግዚአብሔር ቁጥጥር ስለ ተጻፈ ሳይፈጸም አያልፍም (ማቴ. 5: 18 ተመልከት)።

ሐ. መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ሥራ ስለሆነ አንዳችም ስሕተት የለበትም። እግዚአብሔር ሊዋሸና ስሕተት ሊሠራ ጨርሶ እንደማይችል ሁሉ (ዕብ. 6: 18) ቃሉም አይዋሸም። ስለዚህ የእግዚአብሔር ቃል በግልጽ ከሚያስተምረው ነገር ጋር የማይስማማ ማንኛውም ዓይነት አመለካከት ስሕተት ነው። እውነት ምን እንደሆነ የሚተረጉመው የእግዚአብሔር ቃል መጽሐፍ ቅዱስ ነው። በማንኛውም ጊዜ እኛም ሆንን ሌሎች የአንዳንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን እውነትነት በሚመለከት መጠየቅ ስንጀምር፤ በእግዚአብሔር ቃል ላይ እንፈርዳለን፤ በእግዚአብሔር ላይም ፈራጆች ሆንን ማለት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ሥልጣን አለው እያልን ትክክል መሆን

አለመሆኑን መጠየቅ አንችልም። መጽሐፍ ቅዱስ ስሕተት ካለው በሕይወታችን ላይ ምንም ሥልጣን ሊኖረው አይችልም።

ይሁን እንጂ ይህንን ዐረፍተ ነገር በመጠኑ ግልጽ ማድረግ ይኖርብናል። መጽሐፍ ቅዱስ በቅጅዎቹ ሳይሆን በመጀመሪያው አንዳችም ስሕተት የለበትም። ይህም ማለት ሙሴ፣ ዳዊት፣ ጳውሎስ ወይም ሉቃስ ቅዱሳት መጻሕፍትን ሲጽፉ ሙሉ ለሙሉ የእግዚአብሔር ቃልና አንዳችም ስሕተት የሌለበት ነገር ጽፈዋል፤ ነገር ግን ሌሎች ሰዎች የእግዚአብሔርን ቃል በሚገለብጡበት (በሚቀዱበት) ጊዜ አንዳንድ ስሕተቶች ነበሩ ማለት ነው። በጥንት ዘመን በርካታ መጻሕፍትን ለማባዛት የሚያስችሉ ማተሚያ ቤቶች እንዳልነበሩ ማስታወስ ያስፈልጋል። ዛሬ እንኳ መጽሐፍ ቅዱስ በሚታተምበት ጊዜ የሆሄያት ስሕተት ሊኖር ይችላል፤ ስለዚህ ቅዱሳት መጻሕፍት በእጅ ሲጻፉ በዘመናት ሁሉ የነበሩ ጸሐፊዎች አንዳንድ ስሕተቶችን ሠርተዋል፤ ስለዚህ በአሁኑ ጊዜ ባሉት በርካታ ትርጉሞች ውስጥ ተርጓሚዎቹ አንዳንድ ጥቅሶችን በተለየ መንገድ ሊተረጎሙ እንደሚችሉ በመግለጥ የግርጌ ማስታወሻዎችን ጽፈዋል።

4ኛ ጥያቄ፡ ማር. 16ን በአዲሱ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ተመልከት። ከ9-20 ስላሉት ቁጥሮች በገጹ በስተግርጌ ላይ ምን ተጽፏል?

ይህንን ሐቅ ለመረዳት ያስችግራል። በአሁኑ ዘመን፣ የመጀመሪያዎቹ ጽሑፎች የትኞቹ እንደነበሩ ለመወሰን ዐብይ ሥራቸው አድርገው የያዙት የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን አሉ። በሺህ የሚቆጠሩ የብሉይና የአዲስ ኪዳን ቅጂዎችን በመመልከት፣ የመጀመሪያው ቃል የቲ እንደነበር ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ ለመወሰን ይታገላሉ። የእነዚህ ምሁራን ሥራ ያላለቀ ስለሆነና እኛም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስላሉ ጥቅሶች መቶ በመቶ እርግጠኞች መሆን ባንችልም፣ ሆኖም ግን ምሁራኑ የሚከተሉትን ነገሮች ይነግሩናል።

1. መጽሐፍ ቅዱስ ከማንኛውም ሌላ ጥንታዊ መጽሐፍ በተሻለ ሁኔታ ተጠብቋል፤ ምክንያቱም አይሁዶችና ክርስቲያኖች የእግዚአብሔር ቃል እንደሆነ ያምኑ ስለነበር በትክክል ሊገለብጡት ይችሉ ዘንድ ከፍተኛ ጥንቃቄ አድርገዋል፤ ስለዚህ ከቁርኣንም ሆነ ከማንኛውም ሌላ ጥንታዊ መጽሐፍ በተሻለ ሁኔታ ትክክለኛነቱ የተጠበቀ ነው። ደግሞም በሚጽፉበት ጊዜ ጸሐፊዎቹን የመራቸው መንፈስ ቅዱስ

በመሆኑ፡ ቅጂዎቹ ለዘመናት በሚጻፉበት ጊዜ ሁሉ ጉልህ ስሕተት እንዳይፈጽሙ ረድቶአቸዋል።

2. በተለያዩ ቅጂዎች መካከል ያሉት ልዩነቶች በአንድነት ሲታዩ፡ የአጠቃላይ መጽሐፍ ቅዱስ ትንሽ ክፍል ናቸው። በሁሉም ቅዱሳት መጻሕፍት መካከል ስምምነት ስላለ፡ በእጃችን ያለው መጽሐፍ ቅዱስ ዘጠና ከመቶ በላይ (90%) ከመጀመሪያው መጽሐፍ ቅዱስ ጋር አንድ ዓይነት እንደሆነ እርግጠኞች ልንሆን እንችላለን።
3. በቅዱሳት መጻሕፍት ቅጂዎች መካከል ያለው ማንኛውም ልዩነት በየትኛውም የመጽሐፍ ቅዱስ ዋና ትምህርት ላይ ለውጥ የሚያመጣ አይደለም። ስለ እግዚአብሔር፡ ስለ ክርስቶስ ወይም ስለ መንፈስ ቅዱስ ማንነት፡ ስለ ደኅንነት መንገድ፡ ወዘተ ባለን ግንዛቤ ላይ የሚያመጡ አንዳችም ለውጥ የለም፤ ልዩነቶቹ እምነታችንን የሚለውጡ አይደሉም (ለምሳሌ በዕዝ. 2፡3-70ና በነህ. 7፡6-73 ያሉትን ዝርዝሮች አነጻጽር። በእነዚህ ሁለት ዝርዝሮች ውስጥ ያሉትን ልዩነቶች ጥቀስ)።

መ. መጽሐፍ ቅዱስ በነገሮች ሁሉ ላይ የመጨረሻው ባለሥልጣን ነው። እግዚአብሔር ማን እንደሆነ፡ ቀድሞ ምን እንዳደረገና ወደፊትም ምን እንደሚያደርግ፡ እንዲሁም ከፍጥረቱ የሚፈልገው ነገር ምን እንደሆነ በመናገር ረገድ የመጨረሻው ባለሥልጣን መጽሐፍ ቅዱስ ነው። ሌሎች እምነቶችና ልምዶች በሙሉ መመዘን ያለባቸው በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ነው። የመጽሐፍ ቅዱስን ትምህርት የሚቃወም ማንኛውም ነገር ሊወገድ ይገባል።

5ኛ ጥያቄ፡- ሀ) እንደ እግዚአብሔር ቃል ስሕተት ቢሆንም፡ በሰዎች ዘንድ ግን እንደ መልካም የሚቆጠር አንድ ምሳሌ ከሕይወት ልምድህ ወይም ከምትኖርበት ባሕል ጥቀስ። ለ) ቤተ ክርስቲያንህ ሐሰተኛ ትምህርትን ለማሸነፍ ወይም እግዚአብሔር ከሰዎች ሕይወት የሚጠብቀው ነገር ምን እንደሆነ ለማስረዳት መጽሐፍ ቅዱስን በተሻለ ሁኔታ በንቃት ልትጠቀምበት የምትችልባቸውን መንገዶች ጥቀስ።

ሠ. የመጽሐፍ ቅዱስ ዓላማ ስለ እግዚአብሔርና ስለ ፈቃዱ ልናውቀው የሚገባንን ሁሉ መንገር እንጂ እውነቶችን ሁሉ

ማሳወቅ አይደለም። መጽሐፍ ቅዱስ አሳብ የማይሰጥባችውና ዳሩ ግን ልናውቃቸው የምንፈልጋቸው በርካታ ነገሮች ሊኖሩ ይችላሉ። ለምሳሌ፡- እግዚአብሔር ዓለምን እንዴት እንደ ፈጠረ በግልጽ ለማወቅ እንጠይቅ ይሆናል፤ መጽሐፍ ቅዱስ ግን ስለዚህ በቂ ገለጣ አይሰጠንም፤ ነገር ግን ከእግዚአብሔር ጋር በእምነት እንድንገራመድ የሚያስችሉን ነገሮች በሙሉ ተጠቅሰዋል። የመጽሐፍ ቅዱስ እምብርት እግዚአብሔር እንጂ ሰው አይደለም። የመጽሐፍ ቅዱስ ዓላማ እግዚአብሔር ማን እንደሆነ፣ ምን እንደሠራና ከሰው ምን እንደሚፈልግ መግለጥ ነው፤ ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስን በምናጠናበት ጊዜ ተቀዳሚው ትኩረታችን በእግዚአብሔር ላይ መሆን አለበት። እርሱንና ፈቃዱን በበለጠ ለመረዳት መጣር አለብን። እግዚአብሔርን እያወቅንና በትእዛዙ ብቻ ስንሄድ እንባረካለን።

6ኛ ጥያቄ፡- ዳን. 11፡31-32 አንብብ። እግዚአብሔርን ለሚያውቁት የተሰጣቸው ተስፋ ምንድነው?

ረ. መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል ቢሆንም እንደ እግዚአብሔር ሊመለከ ግን አይገባውም። እኛ የምናመልከው እራሱን በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የገለጠውን እግዚአብሔርን እንጂ መጽሐፍ ቅዱስን አይደለም። ይህ ማለት መጽሐፍ ቅዱስ በራሱ ምትሐት ወይም ኃይል የለውም ማለት ነው። እንደ መድኃኒት ልንጠቀምበት አይገባም። ለምሳሌ፡- አንዳንድ ሰዎች አንድ ጥቅስ ከመጽሐፍ ቅዱስ ያጽፉና በአንገታቸው ላይ ያደርጋሉ፤ ከአደጋ ግን አይጠብቃቸውም፤ ወይም ቁስል ላይ ቢደረግ ፈውስ አይሰጥም። የመፈወስና የመጠበቅ ኃይል ያለው እግዚአብሔር ብቻ ነው።

7ኛ ጥያቄ፡- ሀ) በእጃችን ያለው መጽሐፍ ቅዱስ በግዑዝ አካልነቱ የተለየ ኃይል እንዳለው የሚያምኑ ክርስቲያኖች አሉ? ለ) እንዴት አድርገው ይጠቀሙበታል? ሐ) ይህ ስሕተት የሆነው ለምንድን ነው? መ) የእግዚአብሔር ቃል ዓላማ ምንድን ነው?

ለ. መጽሐፍ ቅዱስ አንዳች ስሕተት የሌለበትና የተሟላ የእግዚአብሔር ቃል ነው። የአዲስ ኪዳን መደምደሚያ የሆነው የዮሐንስ ራእይ፣ ለመጽሐፍ ቅዱስም የመጨረሻው መጽሐፍ ነው።

(ራእይ 22:18-20 ተመልከት)። የምንጽፈው ወይም የምንናገረው ነገር እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ስሕተት የሌለበት ነው ልንል አንችልም። ይህ ማለት፡-

1. ግንም ሰው በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ የሚጨመር ወይም መጽሐፍ ቅዱስን ሙሉ የሚያደርግ ሌላ መጽሐፍ ጽፌአለሁ ሊል አይችልም። ሌላ ወንጌል ወይም ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር እኩል ሥልጣን ያለው መጽሐፍ አለኝ የሚል ሰው ተሳስቶአል።
2. አንድ ሰባኪ በሚሰብክበት ጊዜ ወይም አንድ ጸሐፊ የመጽሐፍ ቅዱስ ማብራሪያ ወይም ለጥናት የሚያገለግል መጽሐፍ በሚጽፍበት ጊዜ፡ በተቻለው መጠን ትክክል የመሆን ሐላፊነት ያለበት ቢሆንም የሚናገረውና የሚጽፈው ነገር ስሕተት ሊኖርበት ይችላል። መጀመሪያ የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍትን የጻፉ ሰዎች የነበራቸው ሥልጣንና ብቃት ሊኖረው የሚችል ሌላ ተናጋሪ ወይም ጸሐፊ ጨርሶ ሊኖር አይችልም።

8ኛ ጥያቄ፡- ይህ እውነት ለሰባኪዎችና ለመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት መጻሕፍት ጸሐፊዎች ምን ማስተማር አለበት?

በምንሰብክበትና በምንጽፍበት ጊዜ ሁሉ በአእምሮአችን ልናስታውሳቸው የሚገባን ሁለት ነገሮች አሉ። የመጀመሪያው፡ እየሰበክን ወይም እየጻፍን ያለነው የእግዚአብሔር ቃል መሆኑን ሁልጊዜ የማስታወስ አስፈላጊነት ነው፤ ስለዚህ ዓቅማችን የፈቀደውን ያህል ትክክለኛ ሥራ ለመሥራት መጣር አለብን። ይህ ማለት ከመሰበካችን ወይም ከመጻፋችን በፊት በሚገባ ልናጠናውና በምንሰጠው ትርጉም ከፍተኛ ጥንቃቄ ልናደርግ ይገባል ማለት ነው። ሁለተኛው ሰባኪያን፡ አስተማሪዎች እንዲሁም ጸሐፊዎች እንደመሆናችን መጠን ትሑታን መሆን አለብን። በምድር ላይ ሳለን እውቀታችን ከፊል መሆኑንና ሁልጊዜ ትክክለኛ ሊሆን እንደማይችል እንደ ሐዋርያው ጳውሎስ ማስታወስ አለብን (1ኛ ቆሮ. 13:12 ተመልከት)። ስለዚህ ሰዎች አንድን ክፍል የተረዱበት ሁኔታና ለእርሱም የሰጡት ትርጉም ከእኛ የተለየ ሲሆን እውነትን ሁሉ በሚገባ አለማወቃችንን በትሕትና ልንቀበል፡ የሌሎችን ሰዎች አተረጓጎም ለማዳመጥና በእግዚአብሔር ቃል ትምህርት ብርሃን ለመመርመር ፈቃደኞች መሆን አለብን። የመጽሐፍ ቅዱስን ግልጥ ትምህርት የሚቃወም ማንኛውም ነገር ስሕተት መሆኑ እርግጥ ነው፤ ነገር ግን

መጽሐፍ ቅዱስ ግልጥ የሆነ ትምህርት የማይሰጥባቸውን ርእሶች በሚመለከት ትሕትና ልናሳይና ለሌሎችም ሰዎች የተለየ አመለካከት እንዲኖራቸው ልንፈቅድ ይገባል።

ብሉይና አዲስ ኪዳንን ጨምሮ መጽሐፍ ቅዱስ ሙሉ የእግዚአብሔር ቃል ነው ብለን ካመንን፤ አንድ ሌላ ነገር ግልጥ ሆነ ማለት ነው። አዲስ ኪዳን በመጻፉ ስለ እግዚአብሔርና በሕይወታችን ውስጥ ስላለው ፈቃዱ ልናውቀው የሚገባን ነገር ሙሉ ሆኖአል ማለት ነው። ክርስቲያኖች ስለዚህ «አዲስ እውቀት» መፈለግ የለባቸውም። ይልቁንም እግዚአብሔር በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በገለጠው መሠረት ከእርሱ ጋር ያለንን ኅብረት ለማጽናት፤ በቃሉ ውስጥ ፈቃዱ እንደሆነ በግልጥ ያሳየንን ነገር ልንታዘዝ ይገባል። ከእግዚአብሔር ጋር ባለን ኅብረት እያደግን ስንሄድ አስደናቂ እውነቱን እንድንረዳ ማስተዋልንና ጥበብን አብዝቶ ይሰጠናል።

እነዚህ እውነቶች ስለ ብሉይ ኪዳን ምን ያስተምሩናል? ክርስቲያኖች እንደመሆናችን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በሙሉ የእግዚአብሔር ቃል መሆናቸውን መገንዘብ አለብን፤ ስለዚህ የእግዚአብሔርን ቃል በሙሉ ማጥናት የእኛ ኃላፊነት ነው። አምላካችን ማን እንደሆነና ከእኛ ምን እንደሚፈልግ ማወቅ አለብን። ስለዚህ የምንወደውንና የምናውቀውን ክፍል ብቻ ሳይሆን ብሉይ ኪዳንን በሙሉ ማጥናት አለብን። ኦሪት ዘሌዋውያን የመዝሙረ ዳዊትን ያህል ወይም ትንቢተ ሕዝቅኤል የ1ኛ ሳሙኤልን ያህል የእግዚአብሔር ቃል ነው። እያንዳንዱ መጽሐፍ ስለ እግዚአብሔርና ስለ ፈቃዱ የተወሰነ ነገር ያስተምረናል፤ ስለዚህ ከምንወደው ክፍል ብቻ ሳይሆን፤ ከሁሉም የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ልናጠናና ልናስተምር ያስፈልጋል።

9ኛ ጥያቄ፡- ሀ) ብዙ ጊዜ የማናጠናቸውንና የማንሰብካቸውን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ዘርዝር። ለ) የእግዚአብሔር ሰዎች ብዙውን ጊዜ እነዚህን መጻሕፍት የሚያልፉአቸው ለምንድነው? ሐ) ስለ እግዚአብሔር ፈቃድ የተሟላ አሳብና ትክክለኛ ግንዛቤ እንዲኖረን ቃሉን በሙሉ በቤተ ክርስቲያኖችን ልናጠና የምንችልባቸው መንገዶች የትኞቹ ናቸው? መ) የእግዚአብሔርን ፈቃድ በከፊል ሳይሆን በሙሉ መረዳት የሚያስፈልገው ለምንድን ነው?

2ኛ ቀን፡- የብሉይ ኪዳን ቅጂዎቻችን እንዴት ሊደርሱን እንደቻሉ

እኛ ክርስቲያኖች የእግዚአብሔር ቃል ነው ብለን የምናምነው መጽሐፍ ቅዱስን ብቻ እንደሆነ ትናንትና ተመልክተናል። የእግዚአብሔርን ሙሉ ሥልጣን የያዘ ከመሆኑም ሌላ ክርስቲያን እውነትን የሚረዳበት መሠረት ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እግዚአብሔር ማንነቱን፣ ሰው ማን እንደሆነ፣ ከዘላለማዊ አምላክም ጋር ግንኙነት ለማድረግና እርሱን ደስ ለማሰኘት ምን ማድረግ እንዳለበት አስፈላጊውን እውነት ሁሉ እንደገለጠ እናምናለን። ዳሩ ግን ለመረዳት አስቸጋሪ የሆነ ሌላም እውነት ገልጾልናል። ይህም ክርስቲያኖች እንደመሆናችን መጠን የምናምነው እውነት አንዳችም ስሕተት የሌለበት የመጀመሪያው መጽሐፍ ቅዱስ ነው የሚል ነው። ዛሬ በእጃችን የሚገኘው መጽሐፍ ቅዱስ የያዛቸው ዋና ዋና ትምህርቶች ምንም ስሕተት የሌለባቸው ቢሆኑም የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂዎችን በመገልበጥ ረገድ የታዩ አንዳንድ ስሕተቶች እንዳሉ እንገነዘባለን። ዛሬ በእጃችን ስላለው የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂ ጥቂት ነገሮችን እናጠናለን።

ብሉይ ኪዳን ረጅም ዕድሜ ያለው መጽሐፍ ነው። በ1400 ዓ.ዓ. አካባቢ ሙሴ የመጀመሪያዎቹን አምስት መጻሕፍት መጻፍ ጀመረ። ይህም ከ3500 ዓመታት ያህል በፊት ማለት ነው። የመጨረሻው የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ የተጻፈው በ400 ዓ.ዓ. ገደማ ነበር፤ ስለዚህ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በሙሉ ተጽፈው ለማለቅ 1000 ዓመታት ያህል ወስደዋል። በሌላ በኩል አዲስ ኪዳን ተጽፎ ያለቀው በ100 ዓ.ም. ነው። የአዲስ ኪዳን ዕድሜ በ2000 ዓመታት ያነሠ ነው፤ ስለዚህ አዲስ ኪዳንን በመገልበጥ ረገድ የተሠራው ስሕተት በብሉይ ኪዳን ከተሠራው ስሕተት ያነሰ ነው፤ ደግሞም ምሁራን የመጀመሪያዎቹ የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ከተጻፉ በኋላ በ150 ዓመታት ጊዜ ውስጥ ተሠርተው የነበሩ ቅጂዎችን በከርሰ ምድር ጥናት አማካኝነት አግኝተዋል፤ ስለዚህ ምሁራን ከብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ይበልጥ የአዲስ ኪዳን መጻሕፍትን ትክክለኛነት ለማረጋገጥ ችለዋል። ምሁራን ያገኙአቸው አብዛኛዎቹ የብሉይ ኪዳን ቅጂዎች የመጀመሪያዎቹ መጻሕፍት ከተጻፉ ከብዙ መቶዎች ወይም ከአንድ ሺህ ዓመታት በኋላ የተገለበጡ ናቸው፤ ስለዚህ ከአዲስ ኪዳን

ይልቅ በርካታ ስሕተት የመፈጸም ዕድል ያለው በብሉይ ኪዳን ውስጥ ነው።

በጥንቱ ዓለም የጽሕፈት መኪናዎች፣ የጽሑፍ ማባዣዎችም ሆነ ወረቀት አልነበሩም። መጻሕፍት ሁሉ በእጅ መጻፍ ነበረባቸው። በጥንት ዘመን ሰዎች ለመጻፍ ይጠቀሙ የነበረው በተለያዩ ነገሮች ነበር። አንዳንዶች እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን ትእዛዝን በሚሰጥበት ጊዜ እንደተጠቀመው በድንጋይ ይጠቀማሉ (ዘጸ. 24: 12፤ 31: 18፤ ኢያ. 8: 32-35 ተመልከት)። ሌሎች በእርጥብ ሸክላ ላይ ይጽፋ ነበር። እርጥቡ ሸክላ ሲደርቅ በላዩ ላይ የተጻፈው ነገር ቋሚ ሆኖ ይቀራል። ሌሎች በእንስሳት ቆዳ ላይ ይጽፋ ነበር። በኋላ ደግሞ ሰዎች ፓፒረስ ተብሎ በሚጠራ ከሸምበቆ በተሠራ ነገር ላይ ይጽፋ ነበር። በድንጋይና በሸክላ የተጻፉት ነገሮች ለብዙ መቶ ዓመታት የቆዩ ቢሆኑም በእንስሳት ቆዳና በፓፒረስ የተጻፉት ግን ጊዜያዊና የሚበሰብሱ ነበሩ፤ ስለዚህ በሚያረጁበት ጊዜ ተገልብጠው ሌላ ቅጂ ሊዘጋጅላቸው ያስፈልግ ነበር። ሰዎች ለራሳቸው የግል ቅጂ እንዲኖራቸው ሲፈልጉም በእጃቸው በመጻፍ ሊገለብጡት ያስፈልግ ነበር። አይሁድ ብዙ ጊዜ የሚጽፉት በእንስሳት ቆዳ ላይ ሲሆን፣ እያንዳንዱ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል በብራና ጥቅል ላይ ይጻፍ ነበር። (ለምሳሌ ሉቃ. 4: 16-21)።

በጥንት ዘመን ብዙ ሰዎች ማንበብ አይችሉም ነበር። ጸሐፍት የተባሉ የተወሰኑ ሰዎች ብቻ ማንበብና መጻፍ ይችሉ ነበር። እነዚህ ሰዎች የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ደብተራዎችን የሚመስሉ ነበሩ። እነዚህ ጸሐፍት ለጥንታዊቷ እስራኤል በጣም አስፈላጊ ሰዎች ነበሩ። ለነገሥታቱ ልዩ አማካሪዎች በመሆናቸው፣ እንደ ዲፕሎማትና አምባሳደር ሆነው ወደ ሌሎች አገሮች ይላኩ ነበር። ለአይሁድ ግን ከሁሉ የሚበልጠው የእነዚህ ሰዎች ሥራ ቅዱሳት መጻሕፍትን መገልበጣቸው ነበር። ቅዱሳት መጻሕፍቱ ይቀመጡ የነበሩት ሰዎች በሚያመልኩበት በቤተ መቅደስ ስለነበር፣ በጥንቷ እስራኤል ጸሐፍቱ የአምልኮ መሪዎች የሆኑት ካህናትና ሌዋውያን ነበሩ። እነዚህ የጥንት ጸሐፍት የእግዚአብሔር ቃል ቅዱስ መሆኑን ያውቁ ስለነበር፣ ቅዱሳት መጻሕፍትን በጥንቃቄ ይገለብጡ ነበር። በ586 ዓ.ዓ. የኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ከተደመሰሰና እስራኤላውያን በአሕዛብ መካከል ከተበተኑ በኋላ ቅዱሳት መጻሕፍትን ይገለብጡ የነበሩ ጸሐፍት ለአይሁድ ሕዝብ በጣም አስፈላጊ ሰዎች ሆኑ። እንደ ዕዝራ ያሉ ካህናት ጸሐፍት የሃይማኖት ሰዎች ሆኑ። እነዚህ ጸሐፍት (አንዳንድ ጊዜ

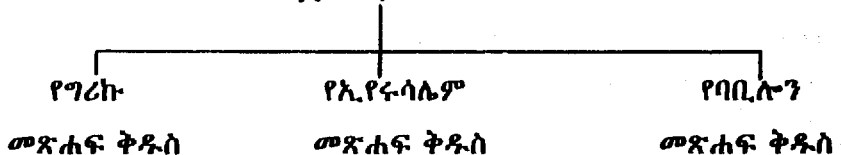
«የሕግ መምህራን» ይባሉ የነበሩ) ኢየሱስ በኖረበት ዘመን በሕዝቡ ላይ ታላቅ ሥልጣን ያላቸው ጠንካራ የፖለቲካ ፓርቲ ሆኑ። የኢየሱስ ጠላቶችም ነበሩ (ማቴ. 12:38-39 ተመልከት)።

10ኛ ጥያቄ፡- የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ለመጠበቅ አይሁድ ያደረጉት ነገር ወይም ሁኔታ ከጥቂት ትውልድ በፊት የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት በኢትዮጵያ ያደርጉት ከነበረው ሁኔታ ጋር እንዴት ይመሳሰላል?

በ586 ዓ.ዓ. የኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ እስከተደመሰሰበት ጊዜ ድረስ መጽሐፍ ቅዱስን በመገልበጥ ረገድ ስሕተት ለመሥራት የሚያደርስ በቂ ምክንያት አልነበረም። ዋናው የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂ ያለው በኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ውስጥ ነበር። እንደ እስራኤል ነገሥታት ያሉ አንዳንድ ሰዎች አንዳንድ ጊዜ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ቢገለብጡም (ዘዳግ. 17:18፤ 2ኛ ነገሥት 11:12 ተመልከት)፤ ዛሬ በእጃችን እንዳለው የእግዚአብሔር ቃል በበርካታ ቁጥር አልነበረም። የእስራኤል ሕዝብ በዓለም ሁሉ በተበተነበት ጊዜ ግን የተለያዩ ቅጂዎችና ትርጉሞች መኖር አስፈላጊ ሆነ። ለምሳሌ፡- እንደ ዳንኤልና ሕዝቅኤል ያሉ ሰዎች በባቢሎን ነበሩ። በባቢሎን ይኖሩ የነበሩ አይሁድ የራሳቸው የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂ ማግኘት አስፈለጋቸው። ብዙዎቹ አይሁድ በኋላ ወደ እስራኤል ቢመለሱም፤ ሌሎች በበርካታ አይሁድ በባቢሎን ቀሩ። በባቢሎንም ሆነው ቅዱሳት መጻሕፍትን መገልበጥ ቀጠሉ። በባቢሎንና በኢየሩሳሌም ይኖሩ የነበሩ ጸሐፍት ቅጂዎቻቸውን ለማወዳደር ዕድሉ አልነበራቸውም፤ ስለዚህ በየስፍራው ባሉት ቅጂዎች መካከል ልዩነቶች መታየት ጀመሩ። ደግሞም በ200 ዓ.ዓ. አንዳንድ አይሁድ በግሪክ ቋንቋ የእግዚአብሔር ቃል አስፈለጋቸው። በግብፅና በሌሎች አካባቢዎች ስለኖሩና መጀመሪያ መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈበትን የዕብራይስጥን ቋንቋ ስለረቡ በሚናገሩት በግሪክ ቋንቋ መጽሐፍ ቅዱስ አስፈለጋቸው፤ ስለዚህ ምሁራን ብሉይ ኪዳንን ወደ ግሪክ ቋንቋ ተረጎሙት። ይህም ትርጉም ሴፕቱዋጀንት በመባል ይታወቅ ጀመረ። ክርስቶስ በኖረበት ዘመን ሴፕቱዋጀንት እጅግ ተወዳጅ ቅዱስ መጽሐፍ ሲሆን፤ ብዙ የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎችም ከዚህ ትርጉም ይጠቅሱ ነበር፤ ስለዚህ ሦስት ዋና ዋና የብሉይ ኪዳን ቅጂዎች አሉን። እነርሱም በኢየሩሳሌም የነበረው፤ በባቢሎን የነበረውና በግሪክ ቋንቋ የተጻፈው ናቸው (ከዚህ በታች ያለውን ሠንጠረዥ ተመልከት)። በሌሎች ስፍራዎች የነበሩ ሰዎችም የየራሳቸውን

ቅጅ መገልበጥ ጀመሩ። ለምሳሌ፡- ሳምራውያን አምስቱን የሙሴ መጻሕፍት (ፔንታቱክ) ለራሳቸው አምልኮ ገለበጡ፤ ስለዚህ በአዲስ ኪዳን ዘመን በርካታ የብሉይ ኪዳን ቅጂዎች ሲኖሩ፤ ማንም ሰው በቅጂው ውስጥ ስሕተት እንደነበረና እንዳልነበረ ለማወቅ አላወዳደረም፤ ስለዚህ በትርጉሞች ውስጥ ስሕተቶች እየጨመሩ መጡ። የትርጉሞች ወይም የቅጂዎች ስሕተቶችም እየጨመሩ የመጡት ጸሐፊዎቹ በሚገለብጡበት ጊዜ በሠሩት ስሕተት ምክንያት ነው።

የመጀመሪያዎቹ መጻሕፍት

የመጻሕፍቱን ቅጂዎች በመገልበጥ እንዴት ስሕተቱ ሊፈጸም እንደሚችል የሚከተለውን መግለጫ እንመልከት፡- የማዕከላዊው ቤተ ክርስቲያን ጽሕፈት ቤት በየአውራጃው ለሚገኙ የአብያተ ክርስቲያናት ጽሕፈት ቤቶች አንድ ደብዳቤ እንደላከ አስብ። በደብዳቤውም ውስጥ የተወሰኑ መመሪያዎችና ደንቦች ነበሩ። እነዚህ የአውራጃ አብያተ ክርስቲያናት ይህንን ደብዳቤ በእጃቸው ገልብጠው ለወረዳ አብያተ ክርስቲያናት ቢሮዎች ይልካሉ፤ የወረዳ አብያተ ክርስቲያናት ቢሮዎች ደግሞ ይህን ደብዳቤ በእጃቸው ገልብጠው ለየአብያተ ክርስቲያናት ቢሮዎች ይልካሉ። እያንዳንዱ ቤተ ክርስቲያን ደግሞ ደብዳቤዎችን በእጁ ገልብጦ ለየአባላቱ ማደል ነበረበት እንበል። ይህን ነገር ማድረግ ቢኖርብን በዚህ ሂደት ውስጥ የሚሆኑ ሁለት ዋና ነገሮች ሲፈጸሙ እናይ ነበር። የመጀመሪያው፡ በእጅ በመገልበጥ ረገድ ስሕተት መታየት መጀመሩ ነው። ሰዎች በእጃቸው በመጻፍ በሚገለብጡበት ጊዜ አንዳንድ ፊደላትን ወይም ቃላትን ይተዋሉ። ደብዳቤው ከማዕከላዊው ቢሮ ማለትም መጀመሪያ ከተጻፈበት ቦታ እየራቀ በሄደ ቁጥር የስሕተቱ መጠን እየጨመረ ይሄዳል። ሁለተኛው፡ ስሕተቶቹ አንድ የተወሰነ መንገድ የሚከተሉ መሆናቸው ነው። አንድ የአውራጃ ቤተ ክርስቲያን ጽሕፈት ቤት ከማዕከላዊ ቤተ ክርስቲያን ጽሕፈት ቤት የመጣውን ደብዳቤ በሚገለብጥበት ጊዜ አንድ ቃል ቢተው ከዚያ አውራጃ ቤተ ክርስቲያን ጽሕፈት ቤት ደብዳቤ የሚደርሳቸው የወረዳ ቤተ ክርስቲያን ጽሕፈት

ቤቶች ሁሉ ተመሳሳይ ስሕተት የያዙ ይሆናሉ። ይህም ስሕተት ያንን ቃል ያለመያዝ ይሆናል።

የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በተለያዩ ስፍራዎች በእጅ ጽሑፍ በሚገለበጡበት ጊዜም የተሠራው ስሕተት ይህንን የመሰለ ነበር፤ ስለዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ያደረጉት አንድ ዋና ነገር ስሕተቱ ከየት እንደመጣ ለማወቅ የተገኙትን የተለያዩ ቅጂዎች ማወዳደር ነበር። በኢየሩሳሌም የተገለበጡትን መዛግብት ከባቢሎን፣ ከግሪክ እንዲሁም በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ከሚገኘው የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስ ጋር ሁሉ ያመሳክራሉ። በዚህ ዓይነት የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ከመጀመሪያው መጽሐፍ ቅዱስ ጋር የበለጠ የሚቀራረበው የትኛው እንደሆነ ለመወሰን የማያቋርጥ ጥረት እያደረጉ ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ይህን በማድረግ ረገድ እርስ በእርስ ያልተስማሙበት ነገር ስለሚኖር ዛሬ በእጃችን ባሉ መጽሐፍ ቅዱሶች መካከል የትርጉም ልዩነት ሊኖር ቻለ።

በምዕራቡ ዓለም የሚገኙ አብዛኞቹ ቅዱሳት መጻሕፍት የተመሠረቱት ማሶሬቲክ በአይሁዶች በመባል በሚታወቁ አንዳንድ አይሁዳዊያን በተዘጋጀው የዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ላይ ነው። እነዚህ አይሁድ የኖሩትና የሠሩት ከ500-900 ዓ.ም. ባለው ጊዜ ነው። በዚያን ጊዜ ያገኙትን ሁሉንም መጽሐፍ ቅዱስ ወስደው የበለጠ ትክክል ነው ብለው ያሰቡትን ቅጂ ጻፉ። የላቲኑ (የሮማ ካቶሊክ መጽሐፍ ቅዱስና) በአሁኑ ጊዜ ብዙ የምንጠቀምባቸው ሌሎች መጽሐፍ ቅዱሶች የተተረጎሙት በእነዚህ አይሁድ ሥራ ላይ በመመሥረት ነው። እንደ ሶርያ፣ የሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያናት የሚጠቀሙበት መጽሐፍ ቅዱስና የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስ ዋና ምንጫቸው ሴፑቱዋጀንት የተባለው የግሪክ መጽሐፍ ቅዱስ ነው። (ሴፕቱዋጀንት ማለት ሰባ ማለት ነው። ይህ ስም የተሰጠው ብሉይ ኪዳንን ሰባ የሚሆኑ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን በሰባ ቀናት ውስጥ ተርጉመውታል ተብሎ ስለሚታመን ነው)። ይህም ዛሬ በምንጠቀምበት በአማርኛው መጽሐፍ ቅዱስ ላይ እንዴት መጠነኛ ልዩነት እንዳመጣ በኋላ እንመለከታለን።

በ1948 ዓ.ም. የክርስ ምድር አጥኚዎች በእስራኤል ውስጥ ሙት ባሕር በሚባለው አካባቢ ባለ ዋሻ ውስጥ በ200 ዓ.ዓ. የተጻፉ ቅዱሳት መጻሕፍትን አገኙ። የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን እነዚህን ቅዱሳት መጻሕፍት (የሙት ባሕር ብራናዎች በመባል የታወቁትን) አሁን በእጃችን

ከሚገኙ ቅጂዎች ጋር ሲያወዳድሩባቸው አንዳንድ ልዩነት ቢያገኙም በተመሳሳይነታቸውና የእግዚአብሔር ቃል በዘመናት ሁሉ በሚገለበጥበት ጊዜ በአንፃራዊነት ሲታይ በተገኘው ጥቂት ስሕተት ተደንቀዋል። ይህ እንዴት ሊሆን ቻለ? እኛ ክርስቲያኖች የመጽሐፍ ቅዱስ ደራሲ የሆነው እግዚአብሔር በዘመናት ሁሉ ለመለወጥ ይቃጣ የነበረውን የተለመደ አዝማሚያ እንደተቋቋመው እናምናለን። ትላንትና እንዳየነው እግዚአብሔር ቃሉን በሚያስደንቅ መንገድ ስለጠበቀው ዛሬ በእጃችን ያለው መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔርን ስለማወቅና ከእርሱ ጋር እንዴት ግንኙነት እንደምናደርግ የሚያስፈልገንን እንደሚነግረን እርግጠኞች ነን።

11ኛ ጥያቄ፡ አንድ ሙስሊም መጽሐፍ ቅዱስ ስሕተት የሞላበት ነው፤ ስለዚህ የእግዚአብሔር ቃል አይደለም ቢልህ እንዴት ትመልስለታለህ?

3ኛ ቀን፡- መጽሐፍ ቅዱስን ለመተርጎም የሚጠቅሙ አጠቃላይ ሕጎች

12ኛ ጥያቄ፡ ሀ) እግዚአብሔር ለአንተ የተናገረባቸውን የተለያዩ መንገዶች ዘርዘር። ለ) በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እግዚአብሔር ለሰዎች የተናገረባቸውን የተለያዩ መንገዶች ዘርዘር (ዕብ. 1፡1-2 ተመልከት)።

በዘመናት ሁሉ እግዚአብሔር ራሱንና ፈቃዱን ለሰዎች በተለያዩ መንገዶች ገልጿል። ለአንዳንዶች እግዚአብሔር በቀጥታ በሚሰማ ድምፅ ተናግሯል። ለሌሎች በሕልምና በራእይ ተናግሯቸዋል። አንዳንዶች የእግዚአብሔር ግፊት በልባቸው ይሰማቸዋል። እግዚአብሔር እስካሁንም ድረስ ራሱንና ፈቃዱን በእነዚህ መንገዶች የሚገልጽ ቢሆንም፤ ዛሬ ራሱንና ፈቃዱን የሚገልጥበት ዋና መንገድ መጽሐፍ ቅዱስ ነው። ይህ እውነት በጣም አስፈላጊ የሆኑ ሁለት ጭብጦችን ያስተምረናል፡-

1. እያንዳንዱ ክርስቲያን እግዚአብሔርን በጥልቀት ለማወቅ ብቻ ሳይሆን፤ የእግዚአብሔርን ፈቃድ ለማወቅና ለመታዘዝ ቃሉን የማንበብና የማጥናት ኃላፊነት አለበት። ክርስቲያን የእግዚአብሔርን ቃል ማንበብ ስለሚችል እግዚአብሔርን ላለመታዘዝ ምንም ምክንያት ማቅረብ አይችልም። ማንበብና መጻፍ የማይችሉ ክርስቲያኖች እንዲማሩ የሚያነቃቃቸው አንዱ ነገር የእግዚአብሔርን ቃል

ለማንበብ እንዲችሉ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ በእያንዳንዱ ነገድ ቋንቋ እንዲተረጎም የሚያስፈልግበት አንዱ ዋና ምክንያት ይህ ነው። እግዚአብሔር ፈቃዱ ከእኛ እንዲሰወር አይሻም፤ ይልቁንም እርሱን እንድናውቀውና በፈቃዱ እንድንኖር ይፈልጋል። መጽሐፍ ቅዱስ በእያንዳንዱ ሰው ቋንቋ ሊጻፍ ይገባዋል፤ ምክንያቱም ይህ ሲሆን ሰዎች ያነበቡትን ነገር በግልጽ ይረዱታል። በዚህ መንገድ ከእግዚአብሔር ጋር ኅብረት ማድረግና እርሱን የበለጠ በማወቅ ለፈቃዱ ታዛዥ መሆን ይቻላል።

13ኛ ጥያቄ፡ ሀ) ለመጽሐፍ ቅዱስ ትርጓሜ ሥራ ድጋፍ ለማድረግ ስለ ቤተ ክርስቲያን መሪዎች ኃላፊነት ይህ ምን ሊያስተምረን ይገባል? ለ) የቤተ ክርስቲያን አባላት በግላቸው መጽሐፍ ቅዱስን ያጠኑ ዘንድ ለማበረታታት ስለ መሪዎች ኃላፊነት ይህ ምን ያስተምረናል?

2. እግዚአብሔር ከእኛ ጋር ግንኙነት ማድረግ የሚችልባቸው የተለያዩ መንገዶች በመጽሐፍ ቅዱስ ዳኝነት መመዘን አለባቸው። ብዙ ሐሰተኞች አስተማሪዎች ብድግ እያሉ እግዚአብሔር ተናግሮአል ይላሉ፤ ነገር ግን ተናግሮናል የሚሉት ነገር እግዚአብሔር በቃሉ በግልጽ ከተናገረው ነገር ጋር የሚቃረን ነው። ሰይጣንም ሕልምን መስጠት ይችላል። ሰይጣንም አንዳንድ ነገሮችን እንድናደርግ በልባችን ሊያነሣን ይችላል። እውነትን ከውሸት ለመለየት የምንችለው ሐሰተኛ አስተማሪዎች የሚናገሩትን ነገር ከእግዚአብሔር ቃል ጋር በማወዳደር ብቻ ነው። እግዚአብሔር የማይዋሸና የማይለወጥ ስለሆነ ዛሬ ለእኛ የሚገለጥልን ነገር ሁሉ በመጽሐፍ ቅዱስ ከገለጠው ነገር ጋር የግድ መስማማት አለበት።

14ኛ ጥያቄ፡ ሀ) አንዳንድ ሰዎች እግዚአብሔር ተናገረን የሚሉበትን መንገድ ለመግለጥ የሚያስችሉ መግለጫዎችን ዘርዝር። ለ) ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር ስታወዳድረው እነዚህ ሰዎች የሚሉት ነገር ከእግዚአብሔር ጋር ይስማማል ወይስ ይቃረናል? ሐ) ሐሰተኛ አስተማሪዎች እግዚአብሔር ተናገረን ሲሉ ሰምተህ ታውቃለህን? መ) እግዚአብሔር በቃሉ እንዴት እንደተናገረህ የሚያስረዱ ምሳሌዎችን ጥቀስ።

መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ራሱንና ፈቃዱን ለሰው ልጆች የገለጠበትና ዛሬም የሚገልጥበት መንገድ ነው ካልን፤ ልጆቹ እንደ መሆናችን ቃሉን ማጥናት ተቀዳሚ ተግባራችን መሆን አለበት።

እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስን የሰጠን ከእርሱ ጋር የግል ግንኙነት ለመመሥረት እንድንችል ነው፤ ስለዚህ ከእግዚአብሔር ጋር በጸሎት ብቻ ሳይሆን ያለማቋረጥ መጽሐፍ ቅዱስን በማንበብ ካልተገናኘን እግዚአብሔር እንድናውቀው የሚፈልገውን ያህል እርሱን አናውቀውም።

15ኛ ጥያቄ፡ ሀ) ብዙ ክርስቲያኖች የእግዚአብሔርን ቃል ለማንበብ በጣም ጥቂት ጊዜ የሚሰጡት ለምንድነው? ለ) የእግዚአብሔርን ቃል ከማንበብና ከመጸለይ በጣም አስፈላጊ የሆነው የትኛው ይመስልሃል? ለምን?

ከእግዚአብሔር ጋር ባለን ግንኙነት ያለማቋረጥ ልንከተላቸው የሚገባን ሁለት መንፈሳዊ ሥርዓቶች አሉ። ከእነዚህም አንዱ ጸሎት ነው። ብዙ ሰዎች በጸሎት ጊዜያቸውን ማሳለፍ ይወዳሉ። ለመጸለይ በማለዳ ይነቃሉ። ስለብዙ ነገር ይጻልያሉ። አንዳንድ ጊዜ ለእግዚአብሔር የልመና ጸሎት ብቻ ስለሚያቀርቡ ጸሎታቸው የስስታምነት ይሆናል። በጸሎታቸው እግዚአብሔርን ለማምለክና ለማመስገን ጥቂት ጊዜ ብቻ ይሰጣሉ። በጸሎት ከእግዚአብሔር ጋር እንነጋገራለን፤ እናመልከዋለንም። ደግሞም የከበደንን ነገር ወደ እርሱ ዘንድ በማምጣት እርሱ እንዲያቃልለው እንለምነዋለን፤ ነገር ግን እግዚአብሔር ለእኛ ሊናገረንና እርሱን ልናደምጠውም ይገባል። ሁለተኛው መንፈሳዊ ሥርዓት የእግዚአብሔርን ቃል ማንበብ ነው። የእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ እኛን የሚናገረን፤ የሚያበረታታን፤ የሚመራን፤ ራሱንና ፈቃዱን ለእኛ የሚገልጠው ... ወዘተ በቃሉ ነው። ክርስቲያን በመንፈሳዊ ሕይወቱ እንዲያድግ መጸለይና መጽሐፍ ቅዱስን ማንበብ ሚዛናዊ በሆነ መንገድ ሊከናወኑ ይገባል። ሁለቱም እኩል አስፈላጊዎች ናቸው።

16ኛ ጥያቄ፡ የዚህ ሳምንት የጸሎት ጊዜህን መርምር። ሀ) የእግዚአብሔርን ቃል ለማንበብ ምን ያህል ጊዜ እንደወሰድክ ተከታተል። ል) ለመጸለይ ምን ያህል ጊዜ እንደወሰድህ ጻፍ። ሐ) አንተ ልታደርገው ቀለል የሚልህ የትኛውን ነው? ለምን? መ) በሕይወትህ ውስጥ ጸሎትንና የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናትን እንዴት የማያቋርጥ ልምምድ ማድረግ ትችላለህ?

ብዙ ሰዎች መጽሐፍ ቅዱስን በተለይም ብሉይ ኪዳንን ለመረዳት በጣም አስቸጋሪ እንደሆነ አድርገው ይገምታሉ፤ ስለዚህ

የሚወዱአቸውንና የሚረዱአቸውን ክፍሎች ያነብባሉ። ለመረዳት የሚከብዱትንና አስቸጋሪ የሆኑትን ክፍሎች አያነብቧቸውም።

17ኛ ጥያቄ፡ ብዙ ጊዜ የማታነብባቸውንና ለመረዳት አስቸጋሪ የሚሆኑበህ ክፍሎች ያሉባቸውን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ዘርዝር።

ነገር ግን መጽሐፍ ቅዱስ በሙሉ የእግዚአብሔር ቃል ከሆነ፤ እግዚአብሔር ለእያንዳንዱ መጽሐፍና ምንባብ ዓላማ አለው፤ ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስን በሙሉ ማንበብና መረዳት ለሁላችንም ጠቃሚ ነው። በጣም አስቸጋሪ የሆኑ የብሉይ ኪዳን ክፍሎች እንኳ ስለ እግዚአብሔርና ስለ ፈቃዱ የሚገልጡት ነገር አላቸው። እጅግ ከባድ የምንላቸው ክፍሎች ሁሉ «ለትምህርት፤ ለተግዛዥ፤ ልብን ለማቅናትና ጻድቅ ለሆነ ምክር» የሚጠቅሙ ናቸው (2ኛ ጢሞ. 3፡16)፤ ስለዚህ እግዚአብሔር በቃሉ በሚገኙ የተለያዩ ክፍሎች በኩል ለእኛ ሊገልጥ የፈለገውን ፈቃዱን መረዳት ጠቃሚ ነው። ብሉይ ኪዳንን በምናጠናበት ጊዜ በጣም አስቸጋሪ በሆኑ መጻሕፍት ውስጥ እንኳ የእግዚአብሔር ዓላማና መልእክት ምን እንደሆነ ለመረዳት እንጥራለን። መጽሐፍ ቅዱስን ለመረዳትና በትክክል ለመተርጎም ስንፈልግ ልናስታውሳቸው የሚገቡ ሦስት መሠረታዊ እውነቶች አሉ፡-

1. የመጽሐፍ ቅዱስ መሠረታዊ ትምህርት (መልእክት) ግልጽ ነው፤ ማንኛውም ክርስቲያን ሊያነበውና ሊረዳው ይችላል።

እግዚአብሔር የጻፈው የተደበቀ መልእክት አይደለም። ፈቃዱ እንዲታወቅና ልጆቹ ሁሉ እንዲከተሉት ይፈልጋል። እኛ ልጆቻችን በሚገባቸው መንገድ አንድን ነገር እንዲያደርጉ ትእዛዝ እንደምንሰጣቸው ሁሉ እግዚአብሔርም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ትእዛዛቱን የሰጠው ክርስቲያኖች ሁሉ እርሱ የገለጠውን ነገር መረዳት በሚችሉበት መንገድ ነው። የእግዚአብሔርን ቃል በማስተዋል የሚያነብ ማንኛውም ክርስቲያን እግዚአብሔር ማን እንደሆነ፤ ሰዎች ኃጢአተኞች እንደሆኑና ክርስቶስ ለሰዎች ኃጢአት ሁሉ በመስቀል ላይ እንዴት እንደሞተ በቂ ግንዛቤ ያገኛል። የእግዚአብሔር ቃል መረዳት የተሰጠው «ለተማሩ» ወይም «በመጽሐፍ ቅዱስ» ወይም በሥነ መለኮት ትምህርት ዲግሪ ላላቸው ብቻ አይደለም። የእግዚአብሔርን ቃል ለማጥናት ሰፊ ጊዜ የሰጠና የብሉይ ኪዳንን ዘመንና ባሕል በከፍተኛ ሁኔታ የተገነዘቡ ሰዎች የበለጠ ሊረዱላቸው የሚችሉላቸው አስቸጋሪ የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርቶች

ቢኖሩም፡ መሪዎች እንደመሆናችን መጠን መጽሐፍ ቅዱስ እኛ ብቻ ልንረዳው የምንችልና ለእነርሱ ግን በጣም ከባድ ነው ብለን ለቤተ ክርስቲያናችን ምእመናን በፍጹም መናገር የለብንም። በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት መሠረት ክርስቲያኖች ሁሉ የእግዚአብሔር ካህናት ስለሆኑ፡ የእግዚአብሔርን ቃል በመንፈስ ቅዱስ እርዳታ ሊያጠኑና ሊተረጉሙት ይችላሉ (1ኛ ጴጥ. 2፡4-10፤ 1ኛ ዮሐ. 2፡27 ተመልከት)።

18ኛ ጥያቄ፡ ክርስቲያኖች መጽሐፍ ቅዱስን መረዳት የሚችሉት ልዩ መሪዎች ብቻ እንደሆኑ በማሰብ መጽሐፍ ቅዱሳቸውን ለራሳቸው ማጥናት በሚያቆሙበት ጊዜ አደገኛ የሚሆነው ለምንድነው?

2. እግዚአብሔር ራሱንና ፈቃዱን ለሰው ልጆች ሁሉ በግልጽ ገልጧል። የጻፈው የተደበቀ መልእክት አይደለም።

ብዙ ክርስቲያኖች እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስን የጻፈው «በሰምና ወርቅ» ነው ብለው ያስባሉ። እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስ እንዲጻፍ በሚያደርግበት ጊዜ የተጻፈውን ነገር እውነተኛ ትርጉም ከቃላቱ በስተጀርባ ሰውሮታል ብለው ይገምታሉ። ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስን ለመተርጎም በሚሞክሩበት ጊዜ ዘወትር የተሰወረ ትርጉምን ይፈልጋሉ። የምናመልከው አምላክ ግን ራሱንና ፈቃዱን በምስጢራዊ ቃላት የሚሰውር አይደለም። እግዚአብሔር እኛን በቀጥታ ይናገረናል፤ እንድናውቀውና እንድንታዘዘውም ይፈልጋል።

ጓደኞችን ስለ ሕይወት በማንሣት አንድ ነገር እንድናደርግለት በመጠየቅ ደብዳቤ ቢጽፍልን የተሰወረ ትርጉም ከደብዳቤው መፈለግ የተለመደ አይደለም። የጻፈውን መልእክት እንዳለ እንቀበለዋለን። የእግዚአብሔርም ቃል ከዚህ ጋር ተመሳሳይ ነው። በአንድ በኩል ስናየው እግዚአብሔር ለእኛ የጻፈው ደብዳቤ ነው። እግዚአብሔር ስለ ራሱ ይነግረናል። ደግሞም እስካሁን ምን ሲያደርግ እንደነበረና እኛ ምን እንድናደርግ እንደሚፈልግ ይነግረናል። እግዚአብሔር ራሱንና ፈቃዱን ምስጢራዊ ትርጉም ያላቸውን ቃላት በመጠቀም መደበኛ ልማዱ አይደለም።

3. ብዙ ጊዜ መጽሐፍ ቅዱስን ለመረዳት አስቸጋሪ የሆነው ከእኛ የተለየ ቋንቋ ለሚናገሩና በተለየ ባሕል ውስጥ ለሚኖሩ ሰዎች የተጻፈ በመሆኑ ነው።

ሁላችንም ብንሆን አንድን ነገር በምንሠራበት ወይም በምንናገርበት ጊዜ ሰዎች በተሳሳተ መንገድ ይረዱን ይሆንን? የሚል ፍርሃት ያደረገን ጊዜ ነበር። የራሳችንን ቋንቋ የሚናገሩና ከሁሉ በተሻለ ሁኔታ የሚያውቁን ቤተሰቦቻችን እንኳ አንዳንድ ጊዜ በተሳሳተ መንገድ ይረዱናል። በዕድሜ የገፉ አዛውንት ወጣቶችን፣ ወጣቶች ደግሞ አዛውንትን በተሳሳተ መንገድ ይረዷቸዋል። ይህ ደግሞ የተለያዩ ቋንቋ የሚናገሩና የተለያዩ ባሕል ባላቸው ሰዎች መካከል ያለ ነው። በርካታ ያለመግባባቶች ሊፈጠሩ ይችላሉ። በተለይም በተሳሳተ መንገድ መረዳት ሊኖር የሚችልባቸው ሁለት ሁኔታዎች አሉ፡-

ሀ. የሰዎችን ቋንቋ በተሳሳተ መንገድ መረዳት፡ የእንግሊዝኛ ቋንቋ የምታውቁ ሰዎች ከአፍ መፍቻ ቋንቋችሁ ጋር አንድ ዓይነት ወይም ፍጹም ተመሳሳይ የሆነ ትርጉም የሌላቸው በርካታ የእንግሊዝኛ ቃላት እንዳሉ ትንክባላችሁ። በቋንቋችሁ ሁለት ዓይነት ትርጉም የሚሰጡ ቃላት ከእንግሊዝኛው ትርጉም የተለዩ ናቸው። ብሉይ ኪዳን የአይሁድ ቋንቋ በሆነው ዕብራይስጥ ተጻፈ። ወደ አማርኛ፣ ወደ ኦሮምኛ፣ ወይም ወደ እንግሊዝኛ በሚተረጎምበት ጊዜ መጀመሪያ በተጻፈበት በዕብራይስጥ የነበረውን ዓይነት ትርጉም እንዲሰጥ ማድረግ ከባድ ነው፤ ስለዚህ ነው ለአንድ ቃል የተለያዩ ትርጉሞች የሚሰጡት። የግዕዝን ቋንቋ የማያውቁ ወይም አማርኛ የመጀመሪያ ቋንቋቸው ያልሆነ ብዙ ኢትዮጵያውያን በቀድሞው የአማርኛ ትርጉም ውስጥ ያሉ አንዳንድ ቃላት ምንም ስሜት አይሰጧቸውም፤ ስለዚህ እግዚአብሔር ሊለው የፈለገውን ነገር በተሳሳተ መንገድ ሊረዱ ወይም የእግዚአብሔርን ቃል መረዳት ከባድ ሊሆንባቸው ይችላል።

ለ. የሌሎችን ብሔረሰቦች ባሕል በተሳሳተ መንገድ መረዳት፡ ሁላችንም የምንኖረው በኢትዮጵያ ውስጥ ቢሆንም በአገሪቱ ውስጥ የተለያዩ ብሔረሰቦች መኖራቸው እርግጥ ነው። እያንዳንዱ ብሔረሰብ የራሱ የሆነ ባሕል ስላለው ከተለያዩ ብሔረሰቦች የሆኑ ሰዎች በአንድ ላይ ሲሆኑ፣ ብዙ ጊዜ አንዱ ሌላውን በተሳሳተ መንገድ ይረዳዋል፤ ለምሳሌ በአንዳንድ ባሕሎች ለአንድ ሰው አንድን ነገር በግራ እጅ መስጠት ነውር ነው። በሌሎች ባሕሎች

ደግሞ በግራም ሆነ በቀኝ መስጠት ምንም ልዩነት አያመጣም። ለአንድ ባሕል ነውር የሆነው ነገር ለሌላው ባሕል ምንም አይደለም። ነገር ግን እንዲህ ዓይነት ቀላል ነገር ሳይቀር በለዎች መካከል ያለመግባባትን ሊያመጣ ይችላል። በተመሳሳይ መንገድ ብሉይ ኪዳን የተጻፈው የራሳቸው ባሕል ላላቸው አይሁድ ነው። በኢትዮጵያ ውስጥ ለምንኖረው ለእኛ ወይም በተለይ ላለንበት ብሔረሰብ የተጻፈ አይደለም። ይህም ማለት አንዳንድ ጊዜ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉትን አንዳንድ ክስተቶች በተሳሳተ መንገድ ልንረዳ እንችላለን ማለት ነው። ወይም ደግሞ አንድን ተግባር ላንረዳው ስለምንችል የብሉይ ኪዳንን አንዳንድ ክፍሎች ከሕይወታችን ጋር ለማዛመድ በጣም ልንቸገር እንችላለን።

በእነዚህ ሁለት መንገዶች መጽሐፍ ቅዱስን በተሳሳተ መንገድ መረዳት በጣም ቀላል ስለሆነ ሁለት ነገሮችን በማድረግ በተሻለ መንገድ ለመረዳት መሞከር አለብን፡- የመጀመሪያው በዚያ ስፍራ በሥራ ላይ የዋሉትን ቃላት ትክክለኛ ትርጉም መረዳታችንን ማረጋገጥ አለብን። ለእግዚአብሔር ቃል ያለንን ትክክለኛ መረዳት ያዛቡብናል ብለን የምናስባቸውን ቃላት በትክክል ለመረዳት የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላትና ሌሎች የማብራሪያ መጻሕፍትን መጠቀም ይኖርብናል። ለምሳሌ፡- ደኅንነት፣ መዋጀት፣ ቅድስናና ጽድቅ የሚሉት ቃላት ለአይሁዳውያን የሚሰጡትን ትርጉም መረዳት አለብን። ሁለተኛው ነገር፣ የእግዚአብሔርን ቃል በትክክል መተርጎም እንችል ዘንድና የአይሁዳውያንን ባሕል በትክክል ለመረዳት በመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላትና በሌሎች የማብራሪያ መጻሕፍት መጠቀሙ አስፈላጊ ነው።

19ኛ ጥያቄ፡ ሀ) መጽሐፍ ቅዱስን በምናጠናበትና በምንተረጉምበት ጊዜ ከላይ የተጠቀሱትን ሦስት እውነቶች ልናስተውላቸው የሚገባን ለምንድን ነው ብለህ ታስባለህ? ለ) እነዚህን መመሪያዎች የማይከተሉ ሰዎች በቤተ ክርስቲያን ውስጥ እንዴት የእግዚአብሔርን ቃል በተሰሳተ መንገድ እንደተረጎሙት ግለጥ።

ሰዎች የእግዚአብሔርን ቃል በተሻለ ሁኔታ እንዲረዱና እንዲተረጉሙት ለመርዳት የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ልንከተላቸው የሚገባን አንዳንድ መመሪያዎችን አዘጋጅተዋል። ዋናውና ጠቃሚው የእግዚአብሔር ቃል ምን እንደሚል እኛ የምናስበው ሳይሆን

የእግዚአብሔር ሥልጣን ያለው፡ እርሱ በቃሉ የሚለውና የተናገረው እንደሆነ ልብ ማለት ይቻላል። የራሳችንን መረዳት ከመጽሐፍ ቅዱስ እንደተገኘ ከመቁጠር ይልቅ፡ እግዚአብሔር በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በእርግጥ የሚለውን ነገር ለመረዳት መሻት በጣም አስፈላጊ ነው። ስለዚህ ጉዳይ «የመጽሐፍ ቅዱስ አጠናን ዘዴዎች» በሚለው መጽሐፍ ውስጥ በይበልጥ የምንመለከተው ሊሆን የሚከተሉት ነገሮች ለእነዚህ ሕግጋት መግቢያ ብቻ ናቸው፡-

1. የመተርጎም ሂደት በትክክለኛ ቅደም ተከተላቸው ልናሟላቸው የሚገቡን የሁለት ጥያቄዎችን ቅርፅ የሚይዝ ነው። መጀመሪያ፡ የእግዚአብሔርን ቃል ለመተርጎም የሚፈልግ ሰው፡- «መጀመሪያ ለጻፈው ሰውና መጀመሪያ ደርሶት ለሚያነበው ማለትም ለተጻፈለት ሰው የሚሰጠው ትርጉም ምንድነው?» ብሎ መጠየቅ አለበት። ብዙ ጊዜ ክርስቲያኖች የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሉ ምን እንደሚል ከመወሰናቸው በፊት፡ ከግል ሕይወታቸው ጋር ሊያዛምዱት ይሞክራሉ፤ ዳሩ ግን እግዚአብሔር ከአንድ ክፍል ውስጥ ምን እንደሚያስተምረን ከመወሰናችን በፊት በውስጡ ባስቀመጠው መልእክት አማካይነት ለተጻፈላቸው ለመጀመሪያዎቹ ሰዎች ምን ለማለት እንደፈለገ መረዳታችንን ማረጋገጥ አለብን። ይህንን ካደረግን ብቻ ክፍሉን ከራሳችን ሕይወት ጋር እግዚአብሔር እንድናዛምደው በሚፈልገው መንገድ ልናዛምደው እንችላለን።

በሁለተኛ ደረጃ፡ «ይህ ክፍል ዛሬ ለእኛ ምን ማለት ነው?» የሚለውን ጥያቄ ለእራሳችን ማቅረብ አለብን ይህ ጥያቄ ሁልጊዜ ከመጀመሪያው ጥያቄ ቀጥሎ ሊመጣና ከእርሱም መልስ ጋር አብሮ ሊሄድ ይገባል። መጽሐፉ መጀመሪያ ሲጻፍ ምን ማለቱ እንደነበር በትክክል ለመወሰን ከቻልን ብቻ፡ ይህ ቃል ለዚህም ዘመን የሚሆን የእግዚአብሔር ቃል ነው ብለን በእርግጠኝነት ከሕይወታችን ጋር ልናዛምደው እንችላለን።

ብዙ ሰባኪዎችና አስተማሪዎች በዚህ ይሳሳታሉ። ብዙ ጊዜ ሊሰብኩት የሚፈልጉት ርእስ ይኖራቸዋል። ያንን ርእስ በአእምሮአቸው ይዘው ከርእሱ ጋር በአንድ ወይም በሌላ መንገድ የሚያያዙትን የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች ይፈልጋሉ። የጥቅሶቹን ዓውደ-ንባብ በማጥናት መልእክቱ የተጻፈላቸው የመጀመሪያዎቹ ሰዎች የተረዱት ነገር ምን እንደሆነ ለማረጋገጥ ብዙም አይጥሩም።

እንዲሁም ቀድሞ ለነበሩት ሰዎች የተጻፈውን ብቻ በማጥናት፤ ዛሬ ከሕይወታችን ጋር በማዛመድ ልናገኘው የምንችለውን ትምህርት መተውም ስሕተት ነው። በክርስትና ሕይወት ውስጥ ሊያጋጥሙ ከሚችሉ አደጋዎች አንዱ የእግዚአብሔርን ቃል እንደታሪክ፤ ሒሳብ፤ ወይም ሳይንስ ለእውቀት ብቻ ማጥናት ነው። የእግዚአብሔር ቃል ሕይወታችንን ለመለወጥ የተሰጠ ነው። ሊለውጠን እንዲችል ካልፈቀድንለት፤ መንፈሳዊ ሕይወታችን ወዲያውኑ ይደርቃል።

2. ክፍሉን መጀመሪያ እንደተጻፈላቸው ሰዎች ለመረዳት እንድንችል የሚከተሉትን ነገሮች ማድረግ ያስፈልገናል፡-

ሀ. የምናጠናው የሥነ-ጽሑፍ ዓይነት ምን እንደሆነ በመወሰን በተጻፈበት የሥነ ጽሑፍ ዓይነት የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሉን ለመተርጎም መሞከር አለብን።

20ኛ ጥያቄ፡ ሀ) በጽሑፋችን ወይም በስብከታችን የምንጠቀምባቸውን የተለያዩ የሥነ ጽሑፍ ዓይነቶች ዘርዝር። ለ) ከግልጋሉት ላይ የዋለው የሥነ-ጽሑፍ ወይም የንግግር ዓይነት ምን እንደሆነ መወሰን ለምን ይጠቅማል?

በየዕለቱ በምንገለገልበት ቋንቋ የተለያዩ ዓይነት የንግግር ዘዴዎችን እንጠቀማለን። በየዕለቱ ከምንጠቀምባቸው እነዚህን ከመሰሉ የንግግር ዓይነቶች በጣም ስለተለመደን የንግግሩን ዓይነት መሠረት በማድረግ በምናስብበት ጊዜ እንኳ መረዳትንና ትርጉሙን በሚመለከት እንለያያለን። ለምሳሌ፡- «እንቁላል ቀስ በቀስ በእግሩ ይሄዳል» የሚለውን ምሳሌ ስንሰማ ወዲያውኑ በዚህ ምሳሌ ውስጥ በጣም አስፈላጊው ነገር ቀጥተኞቹ ቃላት ሳይሆኑ ከምሳሌው በስተጀርባ ያሉ የሥነ - ምግባር ትምህርቶች እንደሆኑ እንረዳለን። በተጨማሪም «ሰምና ወርቅ»፤ ግጥሞች፤ ታሪኮች ደብዳቤዎችና ልብ ወለድ ታሪኮች ወዘተ እንጠቀማለን።

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ አራት ዋና ዋና የሥነ - ጽሑፍ ዓይነቶች አሉ። መጀመሪያ፡ በዘጸአት፤ በዘሌዋውያንና በዘዳግም እንዳሉት ዓይነት ሕጎች አሉ። በሁለተኛ ደረጃ፡ የታሪክ መጻሕፍት አሉ። እነዚህ የታሪክ የአጻጻፍ ስልቶች እንደ መጽሐፈ ኢያሱና መሳፍንት ባሉ በአብዛኛዎቹ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ይገኛሉ። ሦስተኛ፡ የግጥም መጻሕፍት ናቸው። አብዛኛው የብሉይ ኪዳን ክፍሎችና በተለይም መዝሙረ ዳዊት

በግጥም የተጻፉ ሲሆን መልእክቱንም ለመግለጥ በተለያዩ ሥዕላዊ አገላለጾች ይጠቀማሉ። (ለምሳሌ፡- ዛፎች ሲዘምሩ እናያለን፤ (መዝ. [96]፡12)። አራተኛ፡ የነቢያት ቋንቋ ነው። እንደ ኢሳይያስና ኤርምያስ ባሉ አብዛኛዎቹ የትንቢት መጻሕፍት እንደሚታየው የነቢያት ቋንቋ የታሪክና የግጥም ድብልቆች ናቸው። ይህም የነቢያትን መልእክት ትክክለኛ አተረጓጎም የበለጠ ከባድ ያደርገዋል። ከእነዚህ አራት የሥነ ጽሑፍ ዓይነቶች የትኛውንም በምናጠናበት ጊዜ ልንጠቀምባቸው የሚገባን የትርጉም ሕግጋት አሉ። ጥቂት ቆይተን የተለያዩ የሥነ ጽሑፍ ዓይነቶችን እንዴት እንደምንተረጉም የበለጠ እናጠናለን።

ለ. በከፍተኛ የሚገኙ ቃላት መጀመሪያ መልእክቱን ለጻፈው ሰውና ለመጀመሪያዎቹ የመልእክቱ አንባቢዎች ምን መልእክት እንደሚያስተላልፍ አስቀድመን መረዳት አለብን። ይህም በተለይ በጣም አስፈላጊ የሚሆነው እንደ ጽድቅ፣ ቅድስና፣ ወዘተ ያሉ የሥነ መለኮት ትምህርት ቃላትን ስናጠና ነው። ደግሞም «የተቀደሰ እጃችሁን አንሡ፤ በጠንካራው የቀኝ ክንዱ፣ በተቀደሰ መሳሳም ሰላምታ ተሰጣጡ፤» ወዘተ ያሉትን ሥዕላዊ አነጋገሮች መጠቀም በሚመለከትም ረገድ ትክክለኛ ግንዛቤ መጨበጡ አስፈላጊ ነው።

ሐ. መልእክቱ በተጻፈበት ጊዜ ስለነበረው ባሕልና የመጽሐፍ ቅዱስ ዘመን ሰዎች የቻልነውን ያህል ለመረዳት መጣር አለብን። መልእክቱ የተጻፈው አይሁድ በምርኮ በነበሩ ጊዜ ነው ወይስ በነፃነትና በብልጽግና ሳሉ ነው? በባርነት አገር ነበሩ ወይስ በራሳቸው ምድር? ገበሬዎች ነበሩ ወይስ የከተማ ነዋሪዎች? «እግዚአብሔር እረኛዬ ነው፤ እግዚአብሔር ዓለቴ ነው፤» ወዘተ የሚሉትን ቁልፍ አሳቦች ለመረዳት እነዚህ አስፈላጊዎች ናቸው። ለእግዚአብሔር የተሰጡት እነዚህ ስሞች የወጡት ከእስራኤላውያን የሕይወት ዘይቤ ሲሆን፣ በዚህ ዘመን ያላቸው መልእክት አንድ ላይሆን ይችላል።

21ኛ ጥያቄ፡ መዝ. (18)፡2 ተመልከት። የብሉይ ኪዳን ጸሐፊ «እግዚአብሔር ዓለቴ፣ አምባዬ፣ መሸሽጊያ፣ ጋሻዬ፣ የደገንነቴ ቀንድና መጠጊያዬ ነው» ሲል ምን ማለቱ ይመስልሃል?

የአይሁድን ባሕል ማወቅም በጣም አስፈላጊ ነው። ለምሳሌ አህያ ስለማንነዳ፥ የአይሁድ አህያን የመንዳት ሥዕላዊ ገለጻ አይገባንም። የአይሁድ ነገሥታት የመጡት በሰላም እንጂ እንደ ወራሪ ንጉሥ አለመሆኑን በአህያ ላይ ተቀምጠው በመሄድ ያሳዩ ነበር። ኢየሱስ በአህያ ተቀምጦ ወደ ኢየሩሳሌም በገባ ጊዜ እንደ ድል ነጂ ሳይሆን እንደ ሰላም ንጉሥ መምጣቱን ያመለክት ነበር።

መ. የምናጠናውን ክፍል ዓውደ ንባብ መመልከት አለብን። የምንመለከተው አንድ ቁጥርን ብቻ ከሆነ፥ ቁጥሩ ባለበት ክፍል የሚገኘውን ምዕራፍ በሙሉ ማጥናት አለብን። ከምናጠናው ክፍል ፊትና ጓላ ስላሉት ምዕራፎችም ማወቅ አለብን። ደግሞም ጸሐፍቱ ያንን መጽሐፍ በሚጽፉበት ጊዜ የነበራቸውን ዓላማ ማወቅ ይገባናል። ይህን የብሉይ ኪዳን ጥናት የምናጠናበት አንዱ ምክንያት የጸሐፊውን አጠቃላይ ዓላማ በተሻለ ሁኔታ እንድንረዳና ከዚያም የየክፍሎቹን ትርጉሞች ማስተዋል እንድንችል ነው።

አንድ ቃልና አንድ ቁጥር ትርጉም የሚያገኙት ባሉበት አንቀጽ ውስጥ ነው። ለምሳሌ በ1ኛ ቆሮ. 7፡2 ጳውሎስ ሲጽፍ፥ «ከሴት ጋር አለመገናኘት (አለማግባት) ለሰው መልካም ነው» ብሏል። ይህንን ጥቅስ ብቻ ብንመለከት፥ ማንም ሰው ማግባት የለበትም የሚል ትምህርት ልናስተምር ነው። ክርስቲያኖች ሁሉ ያላገቡ መሆን አለባቸው ልንል ነው፤ ነገር ግን አንቀጹን በጥንቃቄ ብንመረምረው ጳውሎስ ሳያገቡ እንዲኖሩ ሰዎችን የሚመክረው እግዚአብሔርን በተሻለ መንገድ ለማገልገል ዓላማ እንደሆነ እንመለከታለን። ጳውሎስ ስለ ዝሙት ጠንቅ ለእያንዳንዱ ለራሱ ሚስት እንድትኖረውም ይመክራል።

እንደ ይህ ምስክሮች፥ ኢየሱስ ብቻ፥ ወዘተ ያሉ በርካታ የሐሰት መምህራን ትምህርታቸው የተመሠረተው ዓውደ ንባቡን በጥንቃቄ ባልተመራመሩባቸው አንድ ወይም ሁለት ጥቅሶች ላይ ነው።

ሠ. አንድን ጥቅስ ወይም ንባብ መተርጎም ያለብን በቀረው የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት መሠረት ነው። እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስን ለማስጻፍ ብዙ የተለያዩ ሰዎችን ቢጠቀምም፥ ጸሐፊው ራሱ ስለሆነ፥ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉ አሳቦች በሙሉ እርስ በርስ መስማማት አለባቸው። እግዚአብሔር

አይዋሽም፤ ደግሞም አይለወጥም፤ ስለዚህ በዘፍጥረት ያስተማራቸው ትምህርቶች ከሐዋርያት ሥራና ክራእይ ጋር የሚስማሙ መሆን አለባቸው። የአንድን ጥቅስ ትምህርት በማንረዳበት ጊዜ የቀረውን የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል በመመልከት መሠረታዊ ትምህርቱን ልንረዳ እንችላለን።

ረ. መጽሐፍ ቅዱስ አንዳች ስሕተት የሌለበት ቢሆንም፤ የእኛ ማስተዋልና ለመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርቶች የምንሰጠው ትርጉም ከስሕተት የጠራ ሊሆን አይችልም። መረዳታችን ውሱን የሆነ የሰው ልጆች እስከሆንን ድረስ፤ የመጽሐፍ ቅዱስን አጠቃላይ ትምህርት በሙላት ልንረዳ አንችልም። የእግዚአብሔርን ቃል ምን እንደሚል ለመረዳት የምንችለውን ያህል መጣር አለብን፤ ነገር ግን በአተረጓጎማቸው ክሌሎች ሰዎች ጋር ሳንስማማ ስንቀር ትሑታን ልንሆንና ልዩነቶችን ልናስተናግድ ይገባል። ይህም ማለት የትኛውም የጥናት መጽሐፍ ወይም የመጽሐፍ ቅዱስ ማብራሪያ መቶ በመቶ ትክክል ሊሆን አይችልም ማለት ነው። ጸሐፊዎቹ ስሕተትን ላለማስገባት የሞከሩ ቢሆንም፤ ውሱን መረዳት ያላቸው ሰዎች ናቸውና መሳሳታቸው አይቀሬ ነው። ይኸውም ሰባኪዎችና የቤተ ክርስቲያን መሪዎችም ሳይቀሩ ስሕተት ሊሠሩ ይችላሉ ማለት ነው።

22ኛ ጥያቄ፡ የሐዋ. 17:11 ተመልከት። ሀ) የቤርያ ሰዎች የተመሰገኑባቸው ነገሮች ምን ነበሩ? ለ) ሰባኪዎችን በምናዳምጥበት ወይም የመጽሐፍ ቅዱስ ማብራሪያዎችን በምናነብበት ጊዜ የቤርያ ሰዎችን ምሳሌነት መከተል ያለብን ለምንድነው?

ነገር ግን ልዩነቶች እንዲኖሩ በምንፈቅድበት ጊዜ ከመጠን በላይ ቻይና ታጋሽ (አቋም የሌለን) እንዳንሆን መጠንቀቅ አለብን። በመጽሐፍ ቅዱሳችን ውስጥ መሠረታዊ ትምህርቶች ላይ የአመለካከት ልዩነት ቢኖርም ትምህርቶችን በቀጥታ የሚቃወም ትርጉም ሊኖር አይችልም። ለምሳሌ «ኢየሱስ ብቻ» የሚባለው የሐሰት ትምህርት በተመረጡ ጥቂት ጥቅሶች ላይ ተመሥርቶ ሥላሴ እንደሌለ በመናገር መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ ያቀረበውን ትምህርት ይቃረናል፤ ስለዚህ ለተከታዮቹ ትክክል አለመሆናቸው ሊነገራቸው ይገባል።

23ኛ ጥያቄ፡ ሀ) ሰዎች በቤተ ክርስቲያን ውስጥ በሚሰብኩበት ጊዜ ከእነዚህ ውስጥ በሚገባ ያልተጠቀሙባቸው ሕግጋት የትኞቹ ናቸው? ለ) የምንባብ አተረጓጎምን ለማረጋገጥ የሚረዱ፡ የምታውቃቸውን መጻሕፍት ዝርዝር ጻፍ። ሐ) የአንዳንድ ቃላትን ትርጉም ለመረዳት የሚጠቅሙ መጻሕፍትን ዝርዝር ጻፍ። መ) የብሉይ ኪዳንና የአዲስ ኪዳን ባሕል ለመረዳት የሚያስፈልጉ መጻሕፍትን ዝርዝር።

ለትክክለኛ ትርጉም ቁልፉ ምንድነው? በተቻለን መጠን የመጀመሪያው የመልእክቱ ተቀባይ አካል ለመሆን መጣር አለብን። አንድ ጊዜ የጸሐፊውን ዓላማ፣ የተጻፈላቸው ሰዎች የነበሩበትን ሁኔታ፣ ጸሐፊው የተጠቀመበትን የሥነ-ጽሑፍ ዓይነት ከተረዳን፣ እግዚአብሔር ለመጀመሪያ ተቀባዮች ያስተላለፈውን የመልእክት ትርጉም ለመረዳት እንችላለን። በዚህ ጊዜ ብቻ ከዘመናችን ጋር በትክክል እናዛምደዋለን። የእግዚአብሔር ቃል በታሪካዊ ዓውደ ንባቡ መሠረት ስንመለከተውና ስንረዳው በሥልጣን ልንሰብክና ልናስተምር፣ እንደ ብሉይ ኪዳን ነቢያትም «እግዚአብሔር እንዲህ ይላል» ልንል እንችላለን።

4ኛ ቀን፡ - አንድን የንባብ ክፍል ለመተርጎም ተለማመድ

ትላንትና አንድን ክፍል ለመተርጎም የሚጠቅሙ የተለያዩ ሕግጋትን ተመልክተናል። ዛሬ ደግሞ አንዳንዶቹን ሕግጋት በሥራ ላይ ለማዋል የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ ስታጠና ሕጉ እንዴት እንደሚጠቀምህ ትረዳለህ።

24ኛ ጥያቄ፡ የትላንትናውን ትምህርት ከልሰ። አንድን ክፍል በምንተረጉምበት ጊዜ ልንጠቀምባቸው የሚገባን የተለያዩ ሕግጋትን ዝርዝር።

25ኛ ጥያቄ፡ መጽሐፈ ሩትን እያነበብክ የሚከተሉትን ነገሮች ዝርዝር አዘጋጅ፡-

ሀ) ቃላት፡ በተለይ ደግሞ ፍቺ መስጠት የሚያሻቸውን የሥነ መለኮት ትምህርት ቃላት ትርጉም የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት በመጠቀም ጻፍ።

ለ) ከማናውቃቸው ባሕላዊ ልምዶችና እንግዳ ሕዝቦች ጋር መተዋወቅ ይገባል። በመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት ውስጥ የተለያዩ ነገዶችን ማንነት ተመልክት። የተጠቀሱትን ስፍራዎች በካርታ ላይ ተመልክት።

ሐ) የመጽሐፉ ዋና ትምህርት ምንድን ነው? እግዚአብሔር መጽሐፉ በብሉይ ኪዳን ውስጥ እንዲገባ ያደረገው ለምን ይመስልሃል?

መ) እግዚአብሔር ዛሬም ቢሆን ከታሪኩ ውስጥ እንድናውቀውና እርሱን እንድንከተለው የሚፈልጋቸው አንዳንድ የሕይወት ክንዋኔዎች ምን ይመስሉሃል? እነዚህ ክንዋኔዎች የተያያዙት እንዴት ነው? እግዚአብሔር ዛሬ ሊያስተምረን የሚፈልገው ለምን ይመስልሃል?

ከጥናት ቡድንህ ጋር ስትገናኝ ያገኘሽውን ነገር ታካፍላለህ።

አምስተኛ ቀን፡ -

የዚህን ሳምንት ትምህርት በመከለስ ለሳምንታዊ ስብሰባ የውይይት ጥያቄዎችን ተመልከት።

ሳምንታዊ ስብሰባ

1. ሳምንታዊው የአምልኮ ጊዜ፡ - በየሳምንቱ በተገናኛችሁ ጊዜ መዝሙር በመዘመርና ከቃሉ በማንበብ እግዚአብሔርን እያመለካችሁ ልባችሁን አዘጋጁ። መሪው ከዚህ ሳምንት ትምህርት ርዕስ ወይም ጥቅስ ከ5-10 ደቂቃ ሊወስድ የሚችል ለጸሎት የሚያዘጋጅ ቃል ለማካፈል መዘጋጀት አለበት።
2. ጸሎት፡ - የጸሎት ጥያቄዎችን ተለዋወጡና በአንድነት ጸልዩ። ለእርስ በርሳችሁና ለቤተ ክርስቲያን ስለሚያስፈልጋችኋል ነገር ለ10 ደቂቃ አብራችሁ ጸልዩ።
3. ክለሳ፡ - የዚህን ሳምንት ትምህርትን ለ 15 ደቂቃ ተመልከት። አስተማሪው እያንዳንዱ ተካፋይ የዚህ ሳምንት ትምህርቱን መጨረሱን ለማረጋገጥና ትምህርቱ የቱን ያህል እንደገባው ለማወቅ የተማሪዎቹን መልሶች መመልከት አለበት። እያንዳንዱ ተማሪ ከዚህ ትምህርት የተማረውን ነገር ይዘርዝር። በዚህ ጊዜ መሪው ስለዚህ ሳምንት ትምህርት አጭር ፈተና (መመዘኛ) ይሰጥ።
4. ውይይት፡ - በእያንዳንዱ ትምህርት ለውይይት የሚጠቅሙ ጥያቄዎች ይሰጣሉ። መምህር ሆይ፡ ልትወያዩባቸው የምትፈልጋቸው ሌሎች አሳቦች ካሉ መልካም ነው። በመጽሐፉ ውስጥ ከተዘረዘሩት ጥያቄዎች መካከል ቡድንህ ቢያጠናው የበለጠ ይጠቅማል

የምትለውን ምረጥ። በመጀመሪያ ሁሉም ሰው አሳቡን እንዲሰጥ እያደረግህ በጥያቄዎቹ ላይ ተወያዩ። በእነዚህ ጥያቄዎች መሠረት ከሕይወትህ ጋር ቃሉን በግልጽ ማዛመድህን አረጋግጥ። ይህ የእግዚአብሔርን ቃል ትምህርት ከዕለታዊ ሕይወትህ ጋር የምታዛምድበት ጊዜ ነው። ውዥንብር ሊፈጥሩ የሚችሉ የተሳሳቱ ነገሮችን የምታርምበትም ጊዜ ነው።

ሀ. 2ኛ ጢሞ. 3:16-17፤ 2ኛ ጴጥ. 1:20-21 አንብብ። 1) እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስን በማስገኘት ረገድ ስለ ነበረው ድርሻ እነዚህ ቁጥሮች ምን ያስተምሩናል? 2) ሰው መጽሐፍ ቅዱስን በማስገኘት ረገድ ስለነበረው ድርሻ እነዚህ ቁጥሮች ምን ያስተምሩናል? 3) እግዚአብሔር መጽሐፍ ቅዱስን ለእኛ የሰጠበትን ምክንያት በሚመለከት እነዚህ ቁጥሮች ምን ያስተምሩናል? 4) መጽሐፍ ቅዱስ «ለትምህርት፣ ለተግባር፣ ልብን ለማቅናትና በጽድቅ ላለው ምክር» እንዴት እንደጠቀመህ ከሕይወት ልምምድህ መግለጫ ስጥ።

ለ. ክርስቲያን ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ሊሰጠው በሚገባው ትምህርት ላይ ተወያዩ። 1) በመጽሐፍ ቅዱስ መጻፍ ረገድ የሰው ድርሻ ምንድነው? 2) በመጽሐፍ ቅዱስ መጻፍ ረገድ እግዚአብሔር ያደረገው ነገር ምንድነው? 3) በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስላሉ ስሕተቶች የክርስቲያኖች እምነት ምንድን ነው? 4) በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በተለያዩ ሁኔታ የተጻፈ ነገር አለና የእግዚአብሔር ቃል ባለመሆኑ ልንታመንበት አይገባም ስለሚሉ ሰዎች ምን መልስ ትሰጣለህ?

ሐ. 1) ብዙ ጊዜ የማናጠናቸውንና የማንሰብክባቸውን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ዘርዝር። 2) እነዚህ መጻሕፍት ብዙ ጊዜ በእግዚአብሔር ሰዎች በቀላሉ የሚታለፉት ለምድነው? 3) ስለ እግዚአብሔር ፈቃድ ከሁሉ የተሻለና ትክክለኛ አመለካከት እንዲኖረን፣ የእግዚአብሔርን ቃል በሙሉ በቤተ ክርስቲያኖችን የምናጠናባቸው መንገዶች የትኞቹ ናቸው? 4) የእግዚአብሔርን ፈቃድ በከፊል ብቻ ሳይሆን በሙላት ማወቅ ለምን ያስፈልጋል?

መ. 1) እያንዳንዱ ክርስቲያን በገዛ ቋንቋው መጽሐፍ ቅዱስ እንዲኖረው ለምን አስፈለገ? 2) እያንዳንዱ ክርስቲያን

የእግዚአብሔርን ቃል ያለማቋረጥ ማንበብ የሚያስፈልገው ለምንድነው?

ሠ. 1) እግዚአብሔር ለእኛ ፈቃዱን የሚገልጥባቸው አንዳንድ መንገዶች የትኞቹ ናቸው? 2) እግዚአብሔር አንተን በቃሉ እንዴት ተናገረህ? 3) እግዚአብሔር ተናግሮናል ስለሚሉት ሐሰተኛ አስተማሪዎች ሥዕላዊ መግለጫ ስጥ። 4) የተናገሩት ነገር እውነት ይሁን ውሸት በምን ልንለይ እንችላለን?

ረ. እያንዳንዱ ተማሪ ከመጽሐፈ ሩት ጥናት ምን እንደተማረ ያካፍል። እያንዳንዱ ተማሪ መጽሐፍ ቅዱስን የመተርጎምን መምሪያ እንዴት በሥራ ላይ አዋለ? እያንዳንዱ ተማሪ አንድን ክፍል የማጥናት ድክመቱን እንዴት እንደሚያሻሽል ተወያዩ።

5. ጸሎት፡- እግዚአብሔር የተማራችሁትን ነገር በተግባር እንድታውሉ እንዲረዳችሁ በመጸለይ ስብሰባውን አጠቃልሉ።

ትምህርት 2

1ኛ ቀን፡ - ትምህርት ብሉይ ኪዳን

1ኛ ጥያቄ፡ ሀ) የመጽሐፍ ቅዱስ ሁለት ዋና ዋና ክፍሎች የትኞቹ ናቸው? ለ) እንደዚያ ተብለው ለምን ተጠሩ? ሐ) ኪዳን የሚለውን ቃል ትርጉም ከመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት በመመልከት የተሟላ ትርጉም ጻፍ። መ) በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የሚገኙ የተለያዩ ኪዳኖችን ዘርዝር። ሠ) ኪዳን የሚለው ቃል ከእግዚአብሔር ጋር ያለንን ግንኙነት እንዴት ይገልጻል?

ስለ መጽሐፍ ቅዱስ አንዳንድ መሠረታዊ መመሪያዎችን ስናጠና ቆይተናል። ክርስቲያኖች እንደመሆናችን መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል መሆኑን እናምናለን። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እግዚአብሔር ራሱን ለእኛ ይገልጥልናል። እርሱ ምን እንደሚመስልና ከእርሱ ጋርም ሕያው የሆነ ግንኙነት እንዲኖረን ከእኛ ምን እንደሚፈልግ እንማራለን። መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል በመሆኑ ስለ እግዚአብሔር ማንነት፣ ወደ መንግሥተ ሰማያት ስለሚወስደው መንገድ፣ ለእግዚአብሔር ስለመኖር ያለንን አሳብ ሁሉ የምንበይንበት መመዘኛ ነው። ማንኛውም አሳባችን፣ የባሕላችን አስተምህሮት፣ ወይም የሌሎች ሰዎች ትምህርት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት መመዘን አለበት። ከመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ጋር የማይስማማ ማንኛውም ትምህርት መወገዝ አለበት። እንዲሁም እግዚአብሔር ስለ ራሱና ስለ ፈቃዱ የገለጠውን ነገር በሚገባ እንድንረዳ መጽሐፍ ቅዱስን በትክክል መተርጎም እንዳለብን ተምረናል። ይህንን ካላደረግን ግን በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የራሳችንን አሳብ እንጨምራለን፤ መጽሐፍ ቅዱስንም እንዳይናገረን እናደርገዋለን።

2ኛ ጥያቄ፡ ሀ) «ብሉይ» የሚለው ቃል ትርጉም ምን እንደሆነ አንድን የኦርቶዶክስ ካህን ወይም ሌላ ሰው ጠይቅ። ለ) «ኪዳን» የሚለው ቃል ትርጉም በአማርኛ ምንድን ነው?

እኛ ክርስቲያኖች መጽሐፍ ቅዱስ ሁለት ዋና ክፍሎች እንዳሉት እናውቃለን። የመጀመሪያው ክፍል «ብሉይ ኪዳን» ሲባል፤ ሁለተኛው ደግሞ «አዲስ ኪዳን» ይባላል። በኢየሱስ የማያምኑ አይሁድ የዕብራውያን መጽሐፍ ቅዱስ በሚባለው ብሉይ ኪዳን ብቻ ያምናሉ።

ለእነዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ሁለቱ ሰዎች ለምን እንደተሰጡ ለመረዳት ሁለት ዋና ዋና ቃላትን መመልከት ያስፈልገናል።

1. ኪዳን፡- ኪዳን የሚለው ቃል ትርጉሙን የወሰደው ሁለት ሰዎች ወይም ቡድኖች በመካከላቸው እርስ በርስ ከሚያደርጉት ስምምነት ነው። ከብዙ መቶ ዓመታት በፊት ኢየሱስ ከሞተና አሁን በአዲስ ኪዳን ውስጥ ያሉ በርካታ መጻሕፍት ከተጻፉ በኋላ ክርስቲያኖች ቅዱሳት መጻሕፍትን ለመግለጥ «ኪዳን» የሚለውን ቃል መጠቀም ጀመሩ። መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ራሱንና ፈቃዱን የገለጠበት መሆኑና እግዚአብሔር ራሱን ከሰው ልጆች ጋር በኪዳን ወይም በስምምነት ግንኙነት እንዲኖረው እንዳደረገ ተገነዘቡ። በማንኛውም «ኪዳን» ውስጥ ሦስት ዋና ዋና ክፍሎች አሉ፡- በመጀመሪያ፡ በኪዳኑ ውስጥ የሚካተቱ አባላት አሉ። በመጽሐፍ ቅዱስ «ኪዳን» የሚለው ቃል የሚናገረው እግዚአብሔር ከተለያዩ ሰዎች ጋር ኅብረት እንዳደረገ ነው። አንዳንድ ጊዜ እግዚአብሔር እንደ አብርሃምና ዳዊት ካሉ ጋር ስምምነት አድርጓል። በሌላ ጊዜ ደግሞ እግዚአብሔር ከኖኅ ጋር እንዳደረገው ዓይነት ከሰው ልጆች ሁሉ ጋራ ስምምነት አድርጓል። የብሉይ ኪዳን ዋና ክፍል ግን እግዚአብሔር ከአብርሃም ልጆች ጋር (ማለትም ከአይሁድ ጋር) ስላደረገው ኪዳን የሚናገር ነው።

3ኛ ጥያቄ፡ የአዲሱ ኪዳን ስምምነት የተደረገው ከማን ጋር ነው?

ሁለተኛ፡ ቃል ኪዳኑ እንዲጠበቅ እንዲሟላና እንዲፈጸም በአንዱ ወይም በሁለቱም የኪዳኑ አባላት መጠበቅ ያለባቸው ቅድመ ሁኔታዎች በኪዳኑ ውስጥ መኖር አለባቸው። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ሁለት ዓይነት ኪዳኖች ይገኛሉ። በሲና ተራራ ለአይሁድ ተሰጥቶ እንደነበረው (ዘጸ. 19-24) ዓይነት ያሉ አንዳንድ ኪዳኖች ቅድመ ሁኔታዎች ነበሩዋቸው። በሌላ አባባል እግዚአብሔር «እነዚህን ትእዛዛት ከጠበቃችሁ ለእናንተ እንደዚህ አደርግላችኋለሁ» ብሏል። ሌላው ዓይነት ኪዳን ግን ምንም ዓይነት ቅድመ ሁኔታ የሌለው የተስፋ ቃል ኪዳን ብቻ ነበር። የእግዚአብሔር ቃል ኪዳን ግን ምንም ዓይነት ቅድመ ሁኔታ የሌለው የተስፋ ቃል ብቻ ነበር። እግዚአብሔር ቃል ኪዳን ለገባላቸው ሰዎች ያለምንም ቅድመ ሁኔታ አንድ ነገር እንደሚያደርግላቸው ተናግሯል (ዘፍ. 12፡1-3)። የዚህ ቃል ኪዳን ምሳሌ እግዚአብሔር ከአብርሃም፣ ከዳዊትና ዛሬም ከክርስቲያኖች ጋር ያለው አዲሱ ቃል ኪዳን ዓይነት

ነው። እግዚአብሔር በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የሰጣቸውን ኪዳኖች በምናጠናበት ጊዜ ቅድመ ሁኔታ ያላቸውንና የሌላቸውን ለይቶ ማየት አስፈላጊ ነው።

ሦስተኛ፡ በኪዳን ውስጥ አንዱ ክፍል ለሌላው የሚሰጣቸው ተስፋዎች አሉ። በብሉይ ኪዳን ብዙ ጊዜ ኪዳንን የሚጀምር እግዚአብሔር ስለሆነ፤ ተስፋንም ለተለያዩ ሰዎች የሚሰጥ እርሱ ነው። እነዚህ ተስፋዎች እንደሚፈጸሙ ጥርጥር የለም። ምክንያቱም ተስፋውን የሰጠው ሊዋሽ ወይም አሳቡን ሊቀይር የማይቻለው አምላክ ስለሆነ ነው።

4ኛ ጥያቄ፡ ኤር. 31፡31-34 አንብብ። በእነዚህ ቁጥሮች እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን የሰጣቸው ተስፋ ምንድነው?
5ኛ ጥያቄ፡ ማቴ. 26፡26-29 አንብብ። ኢየሱስ ለደቀ መዛሙርቱ የሰጠውን ጽዋ ምን ብሎ ጠራው? የመጀመሪያዎቹ 39 መጻሕፍት ብሉይ ኪዳን፤ 27ቱ ደግሞ አዲስ ኪዳን ተብለው እንዲጠሩ የወሰኑት የጥንት ክርስቲያኖች እግዚአብሔር ከሰዎች ጋር ያለው ኅብረት እምብርት የኪዳን አሳብ እንደሆነ ተገንዝበው ነበር።

በብሉይ ኪዳን ውስጥ እግዚአብሔር ለሰው ልጅ የሰጣቸው አያሌ የተለያዩ ኪዳኖች ይገኛሉ።

1. ከኖኅና ከሰው ልጆች ሁሉ ጋር የተደረገ ኪዳን (ዘፍጥ. 9፡1-17)፡ የሰውን ዘር ካጠፋው ውኃ በኋላ እግዚአብሔር ከኖኅና ከእርሱ በኋላ ከተነሡ የሰው ልጆች ሁሉ ጋር ቃል ኪዳን አደረገ። በዚህ ኪዳን ውስጥ ይታዘዙት ዘንድ እግዚአብሔር የሰጣቸው ግልጥ የሆኑ ትእዛዛት ነበሩ። ደግሞም በዚያ ቃል ኪዳን ውስጥ የሰውን ልጆች በውኃ ላያጠፋ እግዚአብሔር የገባውም ቃል ኪዳን ነበር። ብዙውን ጊዜ በሰማይ ላይ የምናየው ቀስተ ደመና ያንን ቃል ኪዳን የሚያስታውስ ነው።

2. ከአብርሃምና ከዘሩ ጋር የተገባ ቃል ኪዳን (ዘፍጥ. 12፡1-3)።

6ኛ ጥያቄ፡ ዘፍ. 12፡1-3 አንብብ። እግዚአብሔር ለአብርሃም የሰጠውን የተለያዩ ቃል ኪዳኖች ዘርዝር።

በብሉይ ኪዳን ከምናያቸው ቃል ኪዳኖች ሁሉ እጅግ በጣም አስፈላጊ የሆነው እግዚአብሔር ከአብርሃም ጋር ያደረገው ነው።

እግዚአብሔር ከዘፍጥ. 12-25 እንዲሁም በአጠቃላይ በብሉይ ኪዳን ላይ በዚህ ቃል ኪዳን ላይ መመሥረቱን ቀጠለ። ይህ ቃል ኪዳን በብሉይና በአዲስ ኪዳን ውስጥ ያሉትን ሌሎች ቃል ኪዳኖች ለመረዳት የሚያስችል መሠረት ነው። ከአብርሃም ጋር በተገባው ቃል ኪዳን ውስጥ በቀጥታ አብርሃምን ራሱን ብቻ የሚመለከቱ በርካታ የተስፋ ቃሎች አሉ፤ ነገር ግን ለብሉይ ኪዳን ትምህርቶችና ታሪክ መሠረት የሆኑ ሌሎች በርካታ የተስፋ ቃሎችም አሉ።

ሀ. እግዚአብሔር የአብርሃም ዘሮች የሆኑትን አይሁድ ወይም እስራኤላውያን ታላቅ ሕዝብ እንደሚሆኑ የተስፋ ቃል ሰጣቸው። የብሉይ ኪዳን የታሪክ መጻሕፍት ከዘጸአት ጀምሮ እስከ 2ኛ ዜና ድረስ ይህ ሕዝብ እዚህ ግባ ከማይባል ከአንድ ቤተሰብ ወደ ታላቅ ሕዝብነት እንዴት እንዳደገ የሚናገሩ ናቸው።

ለ. እግዚአብሔር የአብርሃም ዘሮች የተስፋ ምድር የሆነችውን ከነዓንን እንደሚወርሱ ተናገረ። ይህች ምድር የእነርሱ ርስት ትሆናለች አለ። የኢያሱ፣ የመሳፍንትና የ1ኛና 2ኛ ሳሙኤል መጻሕፍት እነዚህ የተስፋ ቃሎች በረጅም ጊዜ ውስጥ እንዴት እንደተፈጸሙ የሚናገሩ ናቸው።

ሐ. እግዚአብሔር ከአብርሃም በተለይም ከይሁዳ የዘር ግንድ አንድ ልዩ የሆነ ንጉሥ እንደሚወጣ የተስፋ ቃል ሰጣቸው (ዘፍጥ. 17:6፤ 16፤ 49:10)። ይህ የተስፋ ቃል በመጀመሪያ በዳዊት ተፈጸመ። በመጨረሻም በኢየሱስ ክርስቶስ ተፈጽሟል።

3. እግዚአብሔር በሲና ተራራ ከእስራኤል ሕዝብ ጋር ቃል ኪዳንን አደረገ (ዘጸ. 19-24)። እግዚአብሔር ምንም ዓይነት ቅድመ ሁኔታዎችን ከሰዎች ካልጠየቀባቸው ከሌሎቹ ቃል ኪዳኖች በተቃራኒ፣ በሲና ተራራ እግዚአብሔር ከአይሁድ ሕዝብ ጋር ያደረገው ስምምነት ቃል ኪዳኑ ይፈጽም ዘንድ እነርሱም ሊያሟሉት የሚገባ ቅድመ ሁኔታ ነበር። ብሉይ ኪዳን ብለን ከምንጠራቸው ከሠላሳ ዘጠኙ መጻሕፍት መካከል አብዛኛዎቹ እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር ስለገባው ቃል ኪዳን ከሚናገሩ ነገሮች ጋር የተያያዙ ነበሩ። በብሉይ ኪዳን እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር ቃል ኪዳን እንዴት እንደጀመረ (ዘፍጥረት እስከ ዘዳግም)፣ ለእስራኤላውያን የከነዓንን ምድር በመስጠት የገባላቸውን ተስፋ እንዴት እንዳከበረ

(ኢያሱ እስከ 2ኛ ሳሙኤል)፥ እንዲሁም እስራኤላውያን ከእግዚአብሔር ጋር የነበራቸውን ቃል ኪዳን እንዴት እንዳፈረሱና ለጊዜው እንደተፈረደባቸው (1ኛ ነገሥት እስከ ሚልክያስ) እናነባለን።

4. ከካህኑ ከፊንሐስ ጋር የተገባ ቃል ኪዳን (ዘኁል. 25:10-13)፥ በዚህ ቃል ኪዳን እግዚአብሔር ለፊንሐስ ዘሮች ካህናት የመሆን መብት ሰጥቷል።

5. ከንጉሥ ዳዊት ጋር የተገባ ቃል ኪዳን (2ኛ ሳሙ. 7:5-16)፥ እግዚአብሔር ለዳዊት የእርሱ ዘሮች በእስራኤል ሕዝብ ላይ ንጉሥ የመሆን መብት እንዳላቸው ቃል ኪዳን ገባለት። በመጨረሻ ይህ ቃል ኪዳን የይሁዳ አንበሳ በሆነው በኢየሱስ ክርስቶስ ተፈጸመ። እርሱ በእስራኤልና በሕዝቦች ሁሉ ላይ ንጉሥ ነው። አንድ ቀን ኢየሱስ ወደዚህች ምድር በመመለስ እንደገና ይነግሣል (ራዕ. 20:4)።

6. አዲስ ቃል ኪዳን (ኤር. 31:31-34)፥ የእስራኤል ሕዝብ እግዚአብሔር በሲና ተራራ ከቃል ኪዳን ጋር የሰጣቸውን ቅድመ ሁኔታ መጠበቅ ስላልቻሉ፥ እግዚአብሔር አዲስ ቃል ኪዳን እንደሚሰጥ አስታወቀ። በዚህ ቃል ኪዳን እግዚአብሔር ሕግን እንደሚያደርግና ለሰዎችም ይህንን ሕግ የመታዘዝ ችሎታ በልባቸው እንደሚሰጣቸው ተስፋ ሰጥቷል። ኢየሱስ በመስቀል ላይ በሞተ ጊዜ ይህንን አዲስ ቃል ኪዳን እንደጀመረው ሐዋርያት በኋላ ተገነዘቡ።

2. ብሉይ ኪዳን፡- የመጀመሪያዎቹን 39 ቅዱስ መጻሕፍት «ብሉይ» ብለው በመጥራታቸው የቀድሞዎቹ ክርስቲያኖች ከኢየሱስ መምጣት ጀምሮ አንድ አዲስ ነገር እንደተፈጸመ ያሳዩናል። በኤር. 31 የተሰጡት ተስፋዎች ተፈጽመዋል። እነዚህ የቀድሞ ክርስቲያኖች የመጀመሪያዎቹን 39 መጻሕፍት ብሉይ ብለው የጠሩባቸው ሦስት ምክንያቶች አሉ፡-

ሀ. እግዚአብሔር አዲስ ቃል ኪዳንን በኤር. 31:31-34 ላይ ስለሰጠ የቀድሞው ቃል ኪዳን አሮጌ ወይም ጊዜ ያለፈበት ሆኗል።

ለ. ኢየሱስ ከመሞቱ በፊት በነበረው ሌሊት የሚያፈለው ደም ይቅርታን የሚያስገኝ የቃል ኪዳን ደም እንደሆነ ተናግሮ ነበር።

ይህንን ቃል ኪዳን ኢየሱስ አዲስ ቃል ኪዳን ብሎ ባይጠራውም እንኳ እግዚአብሔር እውነተኛ የኃጢአት ይቅርታ የሰጠበት በትንቢተ ኤርምያስ የምናገኘው አላብ መሆኑ ግልጽ ነው።

7ኛ ጥያቄ፡ ዕብ. 7:18-22፤ 8:6-13 አንብብ። ሀ) የዕብራውያን ጸሐፊ የቀድሞውን ቃል ኪዳን የጠራባቸውን ስሞች ዘርዝር። ለ) ይህ ጸሐፊ አዲሱን ቃል ኪዳን የጠራባቸውን ስሞች ዘርዝር። ሐ) ጸሐፊው ስለ ቀድሞው ቃል ኪዳን ምን ይላል?

ሐ. በሲና ተራራ የተሰጠው ቃል ኪዳን በዕብራውያን መልእክት «የቀድሞው፡ አሮጌው፡ የፊተኛውና ዘመኑ ያለፈበት» ተብሏል። በሌላ በኩል ኢየሱስ የጀመረው ቃል ኪዳን «አዲስ፡ የተሻለና የላቀ» ቃል ኪዳን ተብሎአል። እነዚህ ቃላት ሁሉ የሚያሳዩት ኢየሱስ ወደ ምድር ከመጣበት ጊዜ ጀምሮ ከእግዚአብሔር ጋር አዲስ ስምምነት የተደረገበት አዲስ ዘመን መጀመሩን የቀድሞ ክርስቲያኖች ምን ያህል ተገንዝበውት እንደነበር ነው። እንደ አንዳንድ የብሉይ ኪዳን ቃል ኪዳኖች፡ ይህ አዲስ ቃል ኪዳን በቅድመ ሁኔታ ላይ ያልተመሠረተ ነው፤ በሰው ፍጹም መታዘዝ ላይ ሳይሆን፤ በእግዚአብሔር የተሰፋ ቃላት ላይ የተመሠረተ ነው።

8ኛ ጥያቄ፡ ሀ) የአዲስ ኪዳን የተሰፋ ቃል በሲና ተራራ የተሰጠውን ሕግ በሙሉ ስለመጠበቅ አስፈላጊነት ለእኛ ምንን ያመለክታል? ለ) በአሁኑ ጊዜ ያሉ አንዳንድ ክርስቲያኖች በሲና ተራራ ለአይሁዳውያን ከተሰጡት ሕጎች አንዳንዶቹን የሚከተሉት ለምንድነው? ሐ) እነርሱ ከሚከተሏቸው ሕጎች አንዳንዶቹን ዘርዝር።

ስለ ብሉይ ኪዳን ቃል ኪዳኖችና ከአዲስ ኪዳን ጋር ስላላቸው ግንኙነት የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን አስተሳሰብ የተለያየ ነው። አንዳንድ ክርስቲያኖች ቃል ኪዳን አንድ ብቻ ነው፤ ይህም ብቸኛ ቃል ኪዳን እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር የገባው ቃል ኪዳን ነው ይላሉ። በብሉይ ኪዳን ቃል ኪዳን የተደረገው በሥጋም በመንፈስም የአብርሃም ልጆች ከነበሩት አይሁዳውያን ጋር ሲሆን፤ በአዲስ ኪዳን ደግሞ የአብርሃም መንፈሳዊ ልጆች ከሆኑት ከእግዚአብሔር ልጆች ጋር ነው (ገላ. 4:21-31 ተመልከት)። ሌሎች ክርስቲያኖች ደግሞ ፍጹም የተለያዩ ሁለት ቃል ኪዳኖች ናቸው ይላሉ። የመጀመሪያው ከእስራኤል ሕዝብ ጋር ሲሆን

ሁለተኛው ደግሞ በኢየሱስ ክርስቶስ አምነው የተሠዋው ለጋጢአታቸው እንደሆነ ከተቀበሉት ሰዎች ሁሉ ጋር ነው። እነዚህኞቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን እግዚአብሔር በሥጋ የአብርሃም ዘር ለሆኑ የገባቸው ቃል ኪዳኖችና ለቤተ ክርስቲያን የገባቸው ቃል ኪዳኖች በግልጽ መለየት አለባቸው ይላሉ። እነዚህ ልዩነቶች እንደዋና ነገር የማይታዩ ቢሆኑም እንኳ ብሉይ ኪዳንን የምንረዳበትና የምንተረጉምበት አብዛኛው መንገድ የተመሠረተው የብሉይና የአዲስ ኪዳን ልዩነቶች ምን እንደሆኑ ባለን መረዳት ላይ ነው።

9ኛ ጥያቄ፡ ሀ) በብሉይ ኪዳን የሚገኙ ቃል ኪዳኖችን በሙሉ ከልስ። ለ) የቅዱሳን መጻሕፍት ክፍሎችን በሙሉ አንብብ። ሐ) በእነዚህ ክፍሎች ውስጥ እግዚአብሔር የሰጠውን የተስፋ ቃላት ዘርዘር። መ) ለእነዚህ የተስፋ ቃላት የተሰጡ ሌሎች ቅድመ ሁኔታዎችን ዘርዘር። ሠ) ዛሬ ከእኛ ጋር በቀጥታ የሚያያዙ የተስፋ ቃላት የትኞቹ ናቸው? ረ) በብሉይ ኪዳን ዘመን ይኖሩ ለነበሩ ሰዎች ብቻ የሚሆኑትን የተስፋ ቃላት የትኞቹ ናቸው?

2ኛ ቀን፡ - የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት እንዴት እንደተሰበሰቡ

10ኛ ጥያቄ፡ ሀ) በእንግሊዝኛው መጽሐፍ ቅዱስ የብሉይ ኪዳንን መጻሕፍት ቅደም ተከተል ከአማርኛው መጽሐፍ ቅዱስ ቅደም ተከተል ጋር አወዳድር። የተለያዩ ቅደም ተከተል ያላቸው መጻሕፍት የትኞቹ ናቸው? ለ) የካቶሊክ እምነት ተከታይን መጽሐፍ ቅዱሱን እንዲያሳይህ ጠይቀው። ከአንተ መጽሐፍ ቅዱስ ይለያልን? በእነርሱ ብሉይ ኪዳን ውስጥ ስንት መጻሕፍት አሉ? ሐ) በመጽሐፍ ቅዱሳቸው ውስጥ ስንት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት እንዳሉ አንዱን የአርቶዶክስ ቄስ ጠይቅ።

ትላንትና ለመጀመሪያዎቹ 39 መጻሕፍት የቀድሞ ክርስቲያኖች እንዴት «ብሉይ ኪዳን» የሚል ስያሜ እንደሰጡ ተመልክተናል። ነገር ግን የብሉይ ኪዳን ክፍል መሆን ያለባቸው መጻሕፍት የትኞቹ እንደሆኑ ከእግዚአብሔር ቃል ውጭ እንደሆኑ ሊቆጠሩ የሚገባቸው መጻሕፍትን የትኞቹ እንደሆኑ ክርስቲያኖች ከስምምነት ላይ የደረሱት እንዴት ነው?

የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን የተለያዩ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በእግዚአብሔር መንፈስ የተጻፉ የእግዚአብሔር ቃል ስለመሆናቸው ይከራከራሉ። እንደምታስታውሰው የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ተጽፈው

የተጠናቀቁት በ1000 ዓመታት ውስጥ ነው። ከአራት ዘፍጥረት ጀምሮ እስከ ዘዳግም ያሉት የመጀመሪያዎቹ መጻሕፍት የተጻፉት በ1400 ዓ.ዓ. ነው። የመጨረሻ የሆነው መጽሐፍ ትንቢተ ሚልክያስ የተጻፈው በ400 ዓ.ዓ. ነው። በእነዚህ የ1000 ዓመታት ጊዜ ውስጥ መጽሐፍ ቅዱስን እንዲጽፉ እግዚአብሔር በተለያዩ ሰዎች ተጠቅሞአል። በመጀመሪያው ምዕተ ዓመት ከክርስቶስ ልደት ወዲህ በመጽሐፍ ቅዱሳችን ውስጥ ያሉት 39 መጻሕፍት በሙሉ በእግዚአብሔር መንፈስ ምሪት የተጻፉ እንደሆነ አናውቃለን።

የብሉይ ኪዳንን መጻሕፍት በአንድ ላይ ለማቀናጀት ብዙ ደረጃዎችን ማለፍ እንዳስፈለገ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ይገምታሉ።

የመጀመሪያ ደረጃ፡- በንግግር የማስተላለፍ ባሕል ነው። የመጀመሪያው ደረጃ የእግዚአብሔርን ቃል ከትውልድ ወደ ትውልድ በንግግር የማስተላለፍ ዘዴ ነው። የእግዚአብሔር ነቢያት በእግዚአብሔር ሕዝቦች ፊት ቆመው «እግዚአብሔር እንዲህ ይላል» በማለት የእግዚአብሔርን መልእክት ያስተላልፉ ነበር (ሕዝ.5:5 ተመልከት)። በዚህ የንግግር ዘዴ ይተላለፉ የነበሩ አንዳንድ መልእክቶች ሳይጻፉ ብዙ ዘመን ሳያልፋቸው አይቀርም። ለምሳሌ፡- ከዘፍጥረት 1-50 ያሉት ሲሆኑ፤ ሌሎች ደግሞ ቶሎ የመጻፍ ዕድል አግኝተዋል።

ሁለተኛ ደረጃ፡- የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ተጻፉ። የተለያዩ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ጸሐፊዎች በመንፈስ ቅዱስ ምሪት አማካይነት የእግዚአብሔርን ቃል በተለያዩ መጻሕፍት ጽፈዋል።

ሦስተኛ ደረጃ፡- አይሁድ የእግዚአብሔር ቃል ናቸው ብለው የሚያስቧቸውን የተለያዩ መጻሕፍት መሰብሰብ ጀመሩ። ይህ ረጅም ጊዜ የወሰደ ሥራ ነው። ለምሳሌ፡- መዝሙረ ዳዊት በአንድ ላይ ተጠርዞ ለመቀመጥ ብዙ መቶ ዓመታት ወስዶአል። አንዳንዶቹ መዝሙሮች የተጻፉት በ1400 ዓ.ዓ. በሙሴ፤ ሌሎች ደግሞ በ500 ዓ.ዓ. በዕዝራ የተጻፉ ናቸው። የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን በማሰባሰብና በማደራጀት ረገድ ዕዝራ ከፍተኛ ሚና እንደተጫወተ ብዙ ምሁራን ይገምታሉ።

አራተኛ ደረጃ፡- አይሁድ የእግዚአብሔር ቃል ናቸው ብለው የተቀበሏቸውን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ሁሉ ሰብስበው ቅደም ተከተል

በማስያዝ አስቀመጡአቸው። ይህ ማለት አንዳንዶቹን መጻሕፍት የእግዚአብሔር ቃል እንዳልሆኑ ቆጥረው አገለሉዋቸው ማለት ነው።

አይሁዳውያን እስከ መጀመሪያው መቶ ዓመት መጨረሻ ድረስ የእግዚአብሔር ቃል ናቸው ብለው የሚያምኑባቸውን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በአሁኑ መልካቸው ስለማስቀመጣቸው መረጃ የለንም። ዳሩ ግን ከክርስቶስ መምጣት በፊት 200 ዓ.ዓ. ማለትም የመጨረሻው መጻሕፍት ከተጻፈ ከ200 ዓመት በኋላ የእግዚአብሔር ቃል ናቸው ብለው አይሁድ የገመቱአቸውን መጻሕፍት በሙሉ አይሁዳውያን አውቀውና መርጠው እንደነበር የሚገልጥ ማስረጃ አለ።

ይህ ሂደት በጣም የተወሳሰበ ሊመስል ይችላል፤ ነገር ግን ከክርስቲያኖች እንደመሆናችን መጠን ቃሉን በመጻፍ ሂደት ውስጥ ከሰዎች ጋር የሠራው እግዚአብሔር የተጻፉትን መጻሕፍት ያለአንዳች ስሕተት ሰዎች እንዲለዩ በማድረግ ረገድም እንደሠራ እናምናለን። እነዚህ መጻሕፍት የእግዚአብሔርን ቃልና ሥልጣን ይዘዋል።

የቀድሞ አይሁዳውያን የእግዚአብሔር ቃል የሆኑትን ክፍሎች ከብዙ መጻሕፍት መካከል ለመለየት የተጠቀሙበት መመዘኛ ምንድነው? በአዲስ ኪዳን ዋናው መመዘኛ፡- «ይህ መጽሐፍ የተጻፈው በአንድ ሐዋርያ ነው ወይስ አብሮት በሚሠራ ሰው?» የሚል ነበር። የብሉይ ኪዳንን መጻሕፍት ለመለየት ግን አራት ዋና ዋና መመዘኛዎች የነበሩ ይመስላል። እነርሱም፡-

1. መጽሐፉ በውስጣዊ ብቃቱና በመልእክቱ የእግዚአብሔር ሥልጣን እንዳለውና በእርሱ መንፈስ እንደተጻፈ የሚያሳይ ነገር አለን? የአይሁድ የሃይማኖት መሪዎች መጻሕፍቱን በሚመዝኑበት ጊዜ የእግዚአብሔር ጣት እንዳለበት እንዲያዩ መንፈስ ቅዱስ መርቶአቸዋል።
2. የመጽሐፉ ጸሐፊ እግዚአብሔር በመለኮታዊነቱ መሪ እንዲሆን የመረጠው ሰው ነበርን? ለምሳሌ ንጉሥ፣ ካህን፣ ነቢይ፣ ወይም እግዚአብሔር በኃይል የተጠቀመበት በእስራኤል ላይ የሚፈርድ ሰው ነበርን?
3. በመጽሐፉ ውስጥ የሚገኙ ትምህርቶች በሙሉ እርስ በእርስና እንዲሁም የእግዚአብሔር ቃል መሆኑ በታወቀ በሌላ መጻሕፍት ውስጥ ከሚገኙ ትምህርቶች ጋር የሚስማማ ነውን? ለምሳሌ፡-

በትንቢት መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ ትምህርቶች በመጀመሪያዎቹ አምስት የሙሴ መጻሕፍት ውስጥ እግዚአብሔር ከተናገረው ነገር ጋር የሚስማሙ ናቸውን?

4. መጻሕፍቱ በአይሁድ የአምልኮ ጊዜ በተግባር ላይ ሊውሉ የቻሉ ናቸውን ወይስ ለሌላ ለተለየ ዓላማ ምንም አገልግሎት የማይሰጡ ናቸው? እያንዳንዱን መጽሐፍ በእጅ መገልበጥ ከባድ ድካም የሚጠይቅ ስለነበር፤ አይሁዳውያን ይገለብጡ የነበረው የእግዚአብሔር ቃል መሆናቸውን ያወቁዋቸውና ለእግዚአብሔር በሚሰጡት አምልኮ ውስጥ ሊጠቀሙባቸው የሚችሉትን ዓይነት ብቻ ነበር።

እነዚህ አይሁዳውያን፤ እግዚአብሔር በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ እንዲካተት የፈለገውን ነገር ብቻ መምረጣቸውን እንዴት እናውቃለን? በአንድ በኩል ስናየው፤ ልናውቅ አንችልም። ሰዎች ቃሉን እንዲጽፉ በማድረግ ከእነርሱ ጋር ግንኙነት ያደረገው እግዚአብሔር፤ በዓለም ላሉ ሰዎች ሁሉ እንዲደርስ የፈለገው ቃሉ ብቻ ተጠብቆ እንዲቆይ እንዳደረገ ማመን አለብን። በሌላ አንፃር ስናየው ግን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ሁሉ በምንመረምርበትና ዛሬ ካሉ ሌሎች መጻሕፍት ጋር በምናወዳድርበት ጊዜ ልዩነቱን ለማየት እንችላለን። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያልተካተተት መጻሕፍት የመጽሐፍ ቅዱስን ያህል ጥራትና ብቃት ያለው መልእክት የላቸውም። በተጨማሪ የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት እንደ ሌሎቹ መጻሕፍት ሳይሆኑ ምንም ዓይነት ያለመስማማት በማይታይበት ሁኔታ የመልእክት አንድነት ይታይባቸዋል። ሌሎች መጻሕፍት የእግዚአብሔር ቃል አለመሆናቸውን የምናየው እርስ በርስ የሚቃረኑ ትምህርቶች ስላሉባቸው ነው። እግዚአብሔር ብሉይ ኪዳንን እንዲጽፉ የተጠቀመባቸው የተለያዩ ሰዎች ቢሆኑም የብሉይ ኪዳን የመልእክት አንድነት ግን የሚያስደንቅ ነው። በተለያዩ መጻሕፍት መካከል ያሉ ትምህርቶች የተጻፉት በመቶ ዓመታት ልዩነት ቢሆንም፤ አንዳቸው ከሌላቸው ጋር በማይቃረን ሁኔታ ይስማማሉ። የእግዚአብሔር ልጆች እንደመሆናችን መጠን ዛሬ በእጃችን ያሉት ቅዱሳት መጻሕፍት የእግዚአብሔር ቃል መሆናቸውን በእርግጠኝነት መናገር እንችላለን። የእግዚአብሔር ሥልጣን ይገኝባቸዋል፤ ስሕተት አያስተምሩም፤ ስለ እውነተኛው እግዚአብሔርና ከእርሱ ጋር ሊኖረን ስለሚገባ ግንኙነትም በትክክል ያስተምሩናል። የእግዚአብሔር ቃል የሆነውንና ያልሆነውን

የወሰኑት አይሁድ እንዳልሆኑ ማስታወስ ጠቃሚ ነው። ይልቁንም እግዚአብሔር በእስትንፋሱ የተጻፈውንና በእርሱ መሪነት የተሰጠውን ቃል ለመለየት ሰዎችን ተጠቀመባቸው።

11ኛ ጥያቄ፡ ክርስቲያኖች ቅዱሳት መጻሕፍት የእግዚአብሔር ቃል እንደሆኑ እርግጠኞች መሆን ያለባቸው ለምንድን ነው?

12ኛ ጥያቄ፡ ሀ) መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ የተሟላና አንዳችም ስሕተት የሌለበት የእግዚአብሔር ቃል ከሆነ፤ ዛሬ እኛ በምንጽፋቸው መጻሕፍትና በምናዘጋጃቸው መልእክቶች ላይ እንዴት ተጽእኖ ያሳድርባቸዋል? ለ) እነዚህን ጽሑፎቻችንና መልእክቶቻችን «የእግዚአብሔር ቃል» መሆን የሚችሉት እንዴት ነው? ሐ) «መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል ነው» ከምንለው አሳብ ጋር የእኛ መልእክት በምን ይለያል?

ዛሬ ሰዎች በሚሰጡት ስብከትና በሚጽፏቸው መልእክቶች አማካይነት እግዚአብሔር የሚናገር ቢሆንም፤ ለእነዚህ ጽሑፎችና ትምህርቶች ስለምንሰጠው የሥልጣን መጠን ጥንቃቄ ማድረግ አለብን። የእግዚአብሔርን ሙሉ ሥልጣን የያዘው የተጻፈው የእግዚአብሔር ቃል ማለትም መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ነው። ምንም ስሕተት የሌለበት እርሱ ብቻ ነው። የትኛውም መጽሐፍ ወይም ስብከት እንደ መጽሐፍ ቅዱስ አንዳችም ስሕተት የሌለበት ሊሆን አይችልም። እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ሥልጣን ያለው መልእክትም ሆነ መጽሐፍ የለም፤ የምንጽፈውም ሆነ የምንናገረው ነገር የሚመዘነው በመጽሐፍ ቅዱስ ነው። ሰባኪዎችና ጸሐፊዎች እንደመሆናችን መጠን መጽሐፍ ቅዱስን በጥንቃቄ ማጥናት የእኛ ሓላፊነት ነው። በመጨረሻ ግን ደካሞችና ኃጢአተኞች መሆናችንን በትሕትና መቀበል አለብን። ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ያለን መረዳት ውሉን ነው። ምንም ነቀፋና ስሕተት የለብንም ብለን ለመናገር አንችልም።

13ኛ ጥያቄ፡ ጸሐፊዎች፡ አስተማሪዎችና ሰባኪዎች ይህንን መገንዘብ የሚያስፈልጋቸው ለምንድን ነው? ክርስቲያኖች ሁሉ መጽሐፍ ቅዱስ የተሟላ መሆኑን ያምናሉ፤ (ራእ. 22፡18-19)። የዮሐንስ ራእይ ከተጻፈ ወዲህ በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ምንም ዓይነት መጽሐፍ መጨመር አይቻልም። ይህም ማለት ዛሬ በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ መጨመር ያለባቸው በመንፈስ መሪነት የተጻፉ መጻሕፍት አሉ የሚሉ ዛሬ የተነሡ የሐሰት ትምህርት አራማጅ ክፍሎች ተሳስተዋል ማለት

ነው። ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር እኩል አድርገው የሚያስተምሩትም ስሕተት ነው።

በ200 ዓ.ዓ. አይሁድ እንደ እግዚአብሔር ቃል መቆጠር አለባቸው ስለሚሉአቸው መጻሕፍት ግልጽ የሆነ አሳብ ነበራቸው፤ ነገር ግን በቅዱሳት መጻሕፍት የአቀማመጥ ቅደም ተከተል አልተስማሙም ነበር። ጸሐፊዎቹ ሲጽፉ ርእስ አልነበራቸውም። በኋላ ግን በመጽሐፉ የመጀመሪያ ዐረፍተ ነገር፤ ወይም መጽሐፉ የሚናገርለት ዋና ሰው ወይም መጽሐፉን ጽፎታል ብለው ይገምቱ በነበረው ሰው ስም በመሰየም ርእስ ይሰጡት ጀመር። በእንግሊዝኛውም ሆነ በአማርኛው (ግዕዝ) መጽሐፍ ቅዱስ ያሉት መጻሕፍት ርእሶች የተገኙት መጀመሪያ ሴፕቱዋጀንት ከሚባለው የግሪኩ መጽሐፍ ቅዱስ ወይም ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የላቲን ቋንቋ መጽሐፍ ቅዱስ ነው። በመጀመሪያዎቹ መጻሕፍት ውስጥ ምዕራፍና ቁጥሮች አልነበሩም። ለመጽሐፍ ቅዱስ የምዕራፍ ክፍፍል የተሰጠው በ1228 ዓ.ም. ሲሆን፤ የቁጥር ክፍፍሎች የተደረጉት ደግሞ በ1547 ዓ.ም. ነበር።

አይሁድ የእግዚአብሔር ቃል ናቸው ብለው ያመኑባቸውን መጻሕፍት ሲያደራጁ በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች ከፍለዋቸዋል።

14ኛ ጥያቄ፡ ሉቃ. 24፡44 አንብብ። ኢየሱስ በዚህ ስፍራ የሚጠቅሳቸው ሦስት የብሉይ ኪዳን ክፍሎች የትኞቹ ናቸው?

በዕብራይስጡ መጽሐፍ ቅዱስ አይሁድ በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች የተከፋፈሉ ሃያ አራት መጻሕፍት ብቻ ነበራቸው። የመጀመሪያው የዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ዋና ክፍል ዛሬ አይሁድ ቶራኽ የሚሉት የሕግ ክፍል ነው። የሕግ መጻሕፍት የመጀመሪያዎቹን አምስት መጻሕፍት ማለትም ከአሪት ዘፍጥረት እስከ አሪት ዘዳግም ያሉትን የያዙ ናቸው።

ሁለተኛው የዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ዋና ክፍል ነቢያት በመባል ሲታወቅ፤ በዚህ ክፍል ስምንት መጻሕፍት ይገኛሉ፡- ኢየሱ፤ መሳፍንት፤ ሳሙኤል፤ ነገሥት፤ ኢሳይያስ፤ ኤርምያስ፤ ሕዝቅኤል፤ እንዲሁም 12ቱ ነቢያት ናቸው። ከዚህ የምንመለከተው ሳሙኤል፤ ነገሥት እና 12ቱ ነቢያት (ከሆሴዕ እስከ ሚልክያስ) ራሳቸውን የቻሉ አንዳንድ መጻሕፍት ብቻ የሆኑ ናቸው። በአሁኑ መጽሐፍ ቅዱሳችን ውስጥ እንዳለው የተለያዩ መጻሕፍት አልነበሩም።

ሦስተኛው ዋና ክፍል «ጽሑፎች» በመባል ይታወቃል። በዚህ ክፍል ውስጥ በሦስት ንዑሳን ክፍሎች የተከፈሉ 11 መጻሕፍት አሉ። በመጀመሪያው ክፍል ሦስት የግጥምና የቅኔ መጻሕፍት (መዝሙረ ዳዊት፣ ምሳሌና ኢየሱስ) ሲገኙ፣ በሁለተኛው ክፍል አምስት ጥቅል መጻሕፍት ነበሩ (መኃልየ መኃልይ ዘሰለሞን፣ ሩት፣ ሰቆቃወ ኤርምያስ፣ መክብብና አስቴር)። በሦስተኛው ክፍል ደግሞ «ታሪክ» ተብለው የሚጠሩ ዳንኤል፣ ከዕዝራ እስከ ነህምያ (አንድ መጽሐፍ)፣ ዜና መዋዕል (አንድ መጽሐፍ) ብቻ ነበሩ።

ዛሬ በምንገለገልበት መጽሐፍ ቅዱስ 39 የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት አሉ። ይህ የሆነው አንዳንድ መጻሕፍት ለሁለት ስለተከፈሉ ነው። ለምሳሌ ዕዝራና ነህምያ አሁን ሁለት መጻሕፍት ናቸው። 1ኛና 2ኛ ሳሙኤል፣ 1ኛና 2ኛ ነገሥት እንዲሁም 1ኛና 2ኛ ዜና መዋዕል ተከፍለዋል። የመጻሕፍቱ ቁጥር በዚህ ዓይነት የተለያዩ ቢሆኑም፣ አይሁዶችና ክርስቲያኖች እነዚህ መጻሕፍት የእግዚአብሔር ቃል መሆናቸውን ያምናሉ።

15ኛ ጥያቄ፣ የመጽሐፍ ቅዱስህን ማውጫ ተመልከት። በአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ የሚገኙትን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ቅደም ተከተል በመጠበቅ ሆኔያቸውን ጭምር በቃል አጥና። ይህንን ነገር ለፈተና በሚገባ ማወቅ አለብህ።

ነገር ግን የካቶሊክና የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መጽሐፍ ቅዱስ ከእኛ መጽሐፍ ቅዱስ ለምን ተለየ? ይህንን ጥያቄ ለመመለስ ትንቢተ ሚልክያስ ከተጻፈ በኋላ እስከ ኢየሱስ መምጣት ድረስ ወደነበረው ዘመን መመለስ አለብን። ይህ ዘመን 400 «የጸጥታ ዘመናት» በመባል ይታወቃል፤ ምክንያቱም በዚህ ጊዜ እስከ ሚልክያስ ዘመን እንደነበረው በእግዚአብሔር መንፈስ ተመርተው የእግዚአብሔርን ቃል የጻፉ ምንም ነቢያት እንዳልነበሩ አይሁድ ስለሚያምኑ ነው። እነዚህ ዘመናት በብሉይና በአዲስ ኪዳን ዘመናት መካከል ያሉ ስለሆኑ «በኪዳናት መካከል ያሉ ዘመናት» በመባል ይታወቃሉ። በተጨማሪ በጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ምን እንደተፈጸመ መመልከት አለብን።

በብሉይና በአዲስ ኪዳን ዘመናት መካከል የተጻፉ ሁለት ዓይነት ሥነ-ጽሑፎች ነበሩ። የመጀመሪያው ዓይነት ጽሑፍ «አፖክሪፋ» በመባል ይታወቃል። እነዚህ ጽሑፎች ከ300 ዓ.ዓ. እስከ 100 ዓ.ም. የተጻፉ

ናቸው። አፖክሪፋ ማለት ድብቅ ማለት ነው። በዚህ ስም የተሰየሙበት ሁለት ምክንያቶች አሉ፤ የመጀመሪያው፡ ብዙዎቹ መጻሕፍት የተደበቀ ወይም ምሥጢራዊ መልእክት ስለያዙ ሲሆን፤ ሁለተኛው ምክንያት፡ አይሁድ ከሌሎች ቅዱሳት መጻሕፍት ጋር እኩል ሥልጣን እንዳላቸው ስላላመኑበት ነበር። እነዚህ መጻሕፍት የተጻፉት በዕብራይስጥና በአራማይክ ቋንቋ ሲሆን አንዳንድ ጊዜ ከብሉይ ኪዳን ጋር ተያይዘው ይቀርባሉ።

አሥራ አራት ወይም አሥራ አምስት የሚሆኑት የአፖክሪፋ መጻሕፍት በመጀመሪያ የታዩት ሴፕቱዋጀንት ተብሎ በሚጠራው በግሪክ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ነው። አንዳንዶቹ በባሕሪያቸው ታሪካዊ ናቸው። በአዲስና በብሉይ ኪዳን መካከል የነበረውን ታሪክ ይናገራሉ። ሌሎቹ የፍቅር ታሪኮች እንዲሁም የነቢያት መጻሕፍት ናቸው። አይሁድ እነዚህ መጻሕፍት የብሉይ ኪዳን ክፍል መሆናቸውን የተቀበሉበት ጊዜ ጨርሶ የለም፤ ነገር ግን ደስ ስለ ተሰኙባቸው ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር እንዲቀመጡ ፈቅደው ነበር። በኋላ ግን አይሁድ እነዚህን መጻሕፍት እንደ እግዚአብሔር ቃል እንደማያይዋቸው ያልተገነዘቡና ሴፕቱዋጀንት በተባለው የግሪክ መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ይጠቀሙ የነበሩ ግሪክኛ ተናጋሪ ክርስቲያኖች እንደ እግዚአብሔር ቃል ይመለከቱአቸው ጀመር። ክርስትና አይሁድ ባልሆኑ ሕዝቦች መካከል እየተስፋፋ በሄደ ቁጥር፤ እነዚህ መጻሕፍት እንደ እግዚአብሔር ቃል መታየታቸው እየጨመረ መጣ። ይህ ቢሆንም እንኳ የዕብራይስጥን ቋንቋ የሚያውቁ አብዛኞቹ ምሁራን የአፖክሪፋ መጻሕፍት በመጀመሪያው መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እንዳልነበሩ ተገንዝበው ነበር። ከ382 እስከ 405 ዓ.ም. ጀርም የተባለው ሰው መጽሐፉን የሮማ ንጉሠ ነገሥት ቋንቋ በነበረው በላቲን እንዲተረጉም በሮማ ቤተ ክርስቲያን ተጠይቆ ነበር። ይህ መጽሐፍ ቅዱስ የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን በይፋ የምትጠቀምበት መጽሐፍ ሲሆን ቨልጌት በመባል ይታወቃል። ጀርም አፖክሪፋ የተባሉት መጻሕፍት የመጽሐፍ ቅዱስ አካል እንዳልሆኑ ቢያስብም እንኳ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እንዲጨምራቸው ታዘዘ፤ ስለዚህ ከዚሁ ጊዜ ጀምሮ እነዚህ መጻሕፍት የካቶሊክ መጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ሆነው ቀሩ። ከ1500 ዓ.ም በኋላ ግን የፕሮቴስታንት አብያተ ክርስቲያናት (ሉተራን፣ ባፕቲስት ወዘተ) በመሠረታዊ የክርስትና ትምህርት ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ተነጥለው ሲወጡና በዕብራይስጥ ቋንቋ የተጻፈውን የመጀመሪያውን መጽሐፍ ቅዱስ

ሲመረምሩ የአፖክሪፋ መጻሕፍት በእግዚአብሔር መንፈስ ምሪት ከተጻፉትና የእግዚአብሔር ቃል ከሆኑት መጻሕፍት መካከል እንዳልሆኑ ተገነዘቡ፤ ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስን ሊተረጉሙ እነዚህን መጻሕፍት መተው ጀመሩ። አንዳንድ የትርጉም ዓይነቶች እነዚህን መጻሕፍት በብሉይ ኪዳን መጨረሻ በተለየ ክፍል ያደርጉአቸዋል።

የአፖክሪፋ መጻሕፍት ኢየሱስ በምድር ይኖር በነበረበት ዘመን የነበሩትን አይሁድ ታሪክና አስተሳሰብ ለመረዳት የሚያስችሉን የሚያንጉ ነገሮች ያሉባቸው ቢሆንም እንኳ እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ሊቆጠሩ አይገባም። መጽሐፍ ቅዱስን የበለጠ ለመረዳት ስንፈልግ ልናገኛቸው እንችላለን፤ የመጽሐፍ ቅዱስን ያህል ልናከብራቸው ግን አይገባም። ከሌሎች የቅዱሳን መጻሕፍት ክፍሎች ጋር የማይስማሙ ግልጽ የሆኑ ስሕተቶች ይታያቸዋል። ከካቶሊኮች ልዩ እምነቶች መካከል ፑርጋቶሪ ወይም ዓፀፋ - ንስሐ የሚባል፣ ሰዎች ከሞቱ በኋላ በሕይወት ሳሉ ስለሠሩት ክፉ ሥራ የሚዳኙበት ቦታ መኖሩ፣ መልካም ተግባር ከፈጸምን በእግዚአብሔር ዘንድ የተሻለ ምሕረትን እናገኛለን የሚለውና የሞተ ሰው ሬሳ ከመቀበሩ በፊት ጸሎተ ፍትሐት ማድረግና የመሳሰለው ሁሉ ከእነዚህ መጽሐፍ የተገኘ ነው።

16ኛ ጥያቄ፡ በዛሬዬቱ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ትምህርት እነዚህ አመለካከቶች እንዴት ይታያሉ?

አንዳንድ አብያተ ክርስቲያናት በመጽሐፍ ቅዱሳቸው የሚጠምሩት አንድ ሌላ ዓይነት ሥነ-ጽሑፍም አለ። በሁለተኛው ዓይነት የሥነ ጽሑፍ ሥራ «ሱደፒግራፋ» በመባል ይታወቃል። «በሌላ ሰው ስም የተጻፈ መጽሐፍ» ማለት ነው። እነዚህ መጻሕፍት የተጻፉት ከ200 ዓ.ዓ. እስከ 200 ዓ.ም. ነው። የተጻፉትም በሰዎች ዘንድ የበለጠ ተቀባይነት እንዲያገኙ በሚጥሩ ሰዎች አማካይነት ነው፤ ስለዚህ በሚጽፉበት ጊዜ በራሳቸው ስም ፈንታ የታወቀ የብሉይ ኪዳን ሰው ስም ይጠቀማሉ። ለምሳሌ «የአዳምና የሔዋን መጽሐፍ» እና «መጽሐፈ ሄኖክ» በመባል የሚታወቁ አሉ። የካቶሊክም ሆኑ የፕሮቴስታንት አብያተ ክርስቲያናት እነዚህ መጻሕፍት በእግዚአብሔር ምሪት የተጻፉ እንዳይደሉ ይሰማማሉ። የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ግን እነዚህ መጻሕፍት የቅዱሳን መጻሕፍት ክፍል ናቸው ብላ ታምናለች፤ ስለዚህ ነው የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን በመጽሐፍ ቅዱስዋ ውስጥ ከሌሎች አብያተ ክርስቲያናት የሚበልጡ

መጻሕፍት ያሏት። የካቶሊክም ሆነ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ሠላሳ ዘጠኝ መጻሕፍት ያሉበትን የእኛን መጽሐፍ ቅዱስ ቢጠቀሙም እንኳ የታወቀው አቋማቸው እኛ የእግዚአብሔር ቃል ነው ብለን ከምናስበው የበለጡ መጻሕፍት እንደ አሏቸው ነው። ይሁዳ በመልእክቱ ከቁጥር 14-15 ከእነዚህ መጻሕፍት መካከል ከአንዱ ይጠቅሳል። ይህ ማለት ግን መጽሐፉ በሙሉ በእግዚአብሔር መንፈስ መሪነት የተጻፈ ነው ማለት አይደለም።

የተለያዩ መጽሐፍ ቅዱሶች እንዴት እንደተነጻጸሩ ለማየት የሚከተለውን ዝርዝር ተመልከት፡-

በአይሁድ በፐርቲስታንት፣ በኦርቶዶክስና በካቶሊክ ብሉይ ኪዳን ውስጥ ያሉ መጻሕፍት

የአይሁድ ብሉይ ኪዳን፡	ፐርቲስታንት ብሉይ ኪዳን፡	የካቶሊክ ብሉይ ኪዳን	የኦርቶዶክስ ብሉይ ኪዳን
ሕግ	ፕንታ-ሐክ (አምስቱ የአረት መጻሕፍት)	ፕንታ-ሐክ (አምስቱ የአረት መጻሕፍት)	
1. ዘፍጥረት	1. ዘፍጥረት	1. ዘፍጥረት	1. ዘፍጥረት
2. ዘጸአት	2. ዘጸአት	2. ዘጸአት	2. ዘጸአት
3. ዘሌዋውያን	3. ዘሌዋውያን	3. ዘሌዋውያን	3. ዘሌዋውያን
4. ዘተልቁ	4. ዘተልቁ	4. ዘተልቁ	4. ዘተልቁ
5. ዘዓገም	5. ዘዓገም	5. ዘዓገም	5. ዘዓገም
ነበ. ያት	ታሪክ	ታሪክ	
6. ኢያሱ	6. ኢያሱ	6. ኢያሱ	6. ኢያሱ
7. መላፍንት	7. መላፍንት	7. መላፍንት	8. መላፍንት
8. ሳሙኤል	8. ሩት	8. ሩት	8. ሩት
9. ነገሥት	9. 1ኛ ሳሙኤል	9. 1ኛ ሳሙኤል	9. 1ኛ ሳሙኤል
10. ኢሳይያስ	10. 2ኛ ሳሙኤል	10. 2ኛ ሳሙኤል	10. 2ኛ ሳሙኤል
11. ኤርምያስ	11. 1ኛ ነገሥት	11. 1ኛ ነገሥት	11. 1ኛ ነገሥት
12. ሕዝቅኤል	12. 2ኛ ነገሥት	12. 2ኛ ነገሥት	12. 2ኛ ነገሥት
13. 12 ነቢያት	13. 1ኛ ዜና መዋዕል	13. 1ኛ ዜና መዋዕል	13. 1ኛ ዜና መዋዕል

ሆሌዕ	14. 2ኛ ዘና ማዕልል	14. 2ኛ ዘና ማዕልል	14. 2ኛ ዘና ማዕልል
ኢዩኤል	15. ዕዝራ	15. ዕዝራ	15. ዕዝራ
አጥጽ	16. ክህምያ	16. ክህምያ	16. ክህምያ
አብድዩ	17. አስቴር	17. ጦቢት	17. አስቴር
ዮናስ	18. ዮዲት	18. ዮዲት	
ጂክያስ	<u>ግጥምና ቅኔ</u>	19. አስቴር (ሌሎች ተጨምረው)	18. ኢዮብ
ናህም			19. ሙዝሙረ ሳዊት
ዕንባቆም	18. ኢዮብ	20. 1ኛ ግዝቢዝ	20. ያሳሌ
ሶርንያስ	19. ሙዝሙረ ሳዊት	21. 2ኛ ግዝቢዝ	21. ሙጽሐፈ ተጥጥጽ
ሐጌ	20. ሙጽሐፈ ያሳሌ	<u>ቅኔ</u>	22. ሙጽሐፈ ሙከብብ
ዞርያስ	21. ሙከብብ	22. ኢዮብ	23. ሙጋል፣ ሙጋልይ
ጂልክያስ	22. ሙጋል፣ ሙጋልይ	23. ሙዝሙረ ሳዊት	24. ኢሳይያስ
<u>ጸሐፊዎች</u>	<u>ትንቢት</u>	24. ያሳሌ	25. ኤርምያስ
14. ሙዝሙረ ሳዊት	23. ኢሳይያስ	25. ሙከብብ	26. ሰቀቃው ኤርምያስ
15. ኢዮብ	24. ኤርምያስ	26. ሙጋል፣ ሙጋልይ	27. ሕዝቅኤል
16. ያሳሌ	25. ሰቀቃው ኤርምያስ	ዘላለማን	28. ሳንኤል
17. ሩት	26. ሕዝቅኤል	27. የሰለሞን ጥበብ	29. ሆሌዕ
18. ሙጋል፣ ሙጋልይ	27. ሳንኤል	28. የጥበብ ሙጽሐፍ	30. አጥጽ
ዘላለማን			31. ጂክያስ
19. ሙከብብ	28. ሆሌዕ	<u>ትንቢት</u>	32. ኢዩኤል
20. ሰቀቃው ኤርምያስ	29. ኢዩኤል	29. ኢሳይያስ	33. አብድዩ
21. አስቴር	30. አጥጽ	30. ኤርምያስ	34. ዮናስ
22. ሳንኤል	31. አብድዩ	31. ሰቀቃው ኤርምያስ	35. ናህም
23. ዕዝራ -ክህምያ	32. ዮናስ	32. ባርክ (የኤርምያስን ሙእክት)	36. ዕንባቆም
24. ዘና ማዕልል	33. ጂክያስ	33. ሕዝቅኤል	37. ሶርንያስ
	34. ናህም	34. ሳንኤል (ቀሪውን የትንቢት ሳንኤል ዘፍል ሶስተኛ የሠለሰቱ ደቀ ሙዝሙር (ሴኖ ደራገን))	38. ሐጌ
	35. ዕንባቆም	35. ሆሌዕ	39. ዞርያስ
	36. ሶርንያስ	36. ኢዩኤል	40. ጂልክያስ
	37. ሐጌ	37. አጥጽ	
	38. ዞርያስ		41. ዕዝራ ሱቀኤል
	39. ጂልክያስ		42. ዕዝራ ካልዕ
	* የታናናሽ ነቢያት		43. ጦቢት

ትደም ተከተል	38. አብድዩ	44. ዮዲት
	39. ዮናስ	45. አስቲር
ይለያያል	40. ሚካያስ	46. መቃብያን ቀዳማዊ
	41. ናሆም	47. መቃብያን ካልዕ
	42. ዕንባቆም	48. መቃብያን ሣለስ
	43. ሰፎንያስ	49. ሲራክ
	44. ሐጌ	50. ጸሎተ ምናሌ
	45. ዘርያስ	51. ተረፈ ኤርምያስ
	46. ሚልክያስ	52. ሶስና
		53. ባርክ
		54. ጥበብ
		55. ሠለስቱ ደቂቅ
		56. ተረፈ ዳንኤል
		57. ኩፋሌ
		58. ሔናክ

**** በአማርኛና በእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱሳችን ውስጥ ያሉት መጻሕፍት አንድ ዓይነት ቢሆኑም፤ በመጻሕፍቱ አቀማመጥ ቅደም ተከተል፤ ምዕራፎችና ቁጥሮች በተጻፉበት ሁኔታ አልፎ አልፎ ልዩነት አለ።** ይህንን በተለይ የምናየው በመዝሙረ ዳዊት ውስጥ ሲሆን በአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በቅንፍ ያለው ቁጥር ከእንግሊዝኛው ጋር አንድ ዓይነት ነው። ይህ የሆነው የአማርኛው መጽሐፍ ቅዱስ ለመጻሕፍቱ ቅደም ተከተል፤ ለምዕራፎችና ለቁጥሮች የተጠቀመው የሴፕቱዋጀንቱን ትርጉም ስለሆነ ነው።

**** የኦርቶዶክስ መጽሐፍ ቅዱስ የያዘው 58 የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትና 27 የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ሲሆን በጠቅላላው 85 (ስማንያ አምስት) ነው።**

የአሁኑ የፕሮቴስታንት መጽሐፍ ቅዱስ የአዋልድ መጻሕፍትን አስቀርቶ በካቶሊክ መጽሐፍ ቅዱስ ያለውን የቩልጌትን ቅደም ተከተል ይከተላል። ይሁን እንጂ የፕሮቴስታንት አማኞች በዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እንደ እግዚአብሔር ቃል የሚቆጠሩትን ብቻ ይቀበላሉ።

17ኛ ጥያቄ፡ በእግዚአብሔር መንፈስ ምሪት የተጻፉ የትኞቹ መጻሕፍት እንደሆኑና እንደ እግዚአብሔር ቃል መቆጠር የሌለባቸው መጻሕፍት የትኞቹ እንደሆኑ ማወቅ ጠቃሚ የሚመስልህ ለምንድን ነው?

3ኛ ቀን፡ - የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት የጊዜ ቅደም ተከተል

18ኛ ጥያቄ፡ በመጽሐፍ ቅዱስ መጀመሪያ ያለውን ማውጫ ተመልከት። ቀደም ሲል ባነበብከውና ባጠናክረው የእግዚአብሔር ቃል መሠረት፡ የብሉይ ኪዳንን መጻሕፍት? ለመመደብ ከሚከተሉት የተሻለ ዘዴ ነው በምትለው ከፋፍላቸው። ሀ) በታሪክ መጻሕፍት፤ ለ) በግጥምና ቅኔ መጽሐፍ፤ ወይም ሐ) በነቢያት መጽሐፍ ውስጥ።

ከላይ ባየነው ሠንጠረዥ መሠረት ብሉይ ኪዳንን በተለያዩ ክፍሎች መክፈል እንችላለን። በመጀመሪያ ፔንታቴክ የተባለ ክፍል አለ። ፔንታቴክ ወይም የሙሴ ሕግ የመጀመሪያዎቹን አምስት ቅዱሳት መጻሕፍት ይዞአል። በእነዚህ አምስት መጻሕፍት ውስጥ ብዙ የተለያዩ የሥነ-ጽሑፍ ዓይነቶች አሉ፡- ታሪክ፣ ግጥምና ቅኔ፣ ሕግና ትንቢት። ከአምስቱ ሦስቱ የሚናገሩት ከታሪክ ጋር የተያያዘ ነገር ነው። እነዚህም ዘፍጥረት፣ ዘጸአትና ዘኁልቁ ናቸው። የዘጸአትና የዘኁልቁ መጻሕፍት አንዳንድ ሕጎችን ይዘዋል። ደግሞም የተመረጠውን የአይሁድን ሕዝብ ታሪክ የሚናገር ክፍል ነው። ሁለት መጻሕፍት ማለት ዘሌዋውያንና ዘዳግም በአብዛኛው እግዚአብሔር ለእስራኤል ሕዝብ ስለ ሰጣቸው ሕግ ይናገራሉ። ዘሌዋውያን በተለይ እግዚአብሔር ለእስራኤል ሕዝብ በሲና ተራራ ላይ ሕግን ስለሰጠበት ሁኔታ ይናገራል። ዘዳግም ደግሞ ሙሴ ከ38 ዓመታት በኋላ እስራኤላውያን ወደ ተስፋይቱ ምድር ከመግባታቸው ጥቂት ቀደም ብሎ እንዴት ሕጉን እንደደገመው የሚነግረን ነው።

በሁለተኛ ደረጃ ታሪክ የሚባል ክፍል አለ። በብሉይ ኪዳን ሁለተኛ ክፍል ውስጥ 12 መጻሕፍት አሉ። እነዚህ መጻሕፍት በኢያሱ መሪነት ወደ ተስፋይቱ ምድር ወደ ከነዓን ከገቡበት ጊዜ ጀምሮ (ኢያሱ)፡ ከ1000 ዓመታት በኋላ ከባቢሎን ምርኮ እስከተመለሱበት ጊዜ ድረስ (መጽሐፈ ነህምያ)፤ ያለውን የአይሁድ ሕዝብ ታሪክ ይናገራል። እነዚህ መጻሕፍት በአብዛኛው ጊዜ በቅደም ተከተል የተቀመጡ ናቸው። የቀሩት

የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በተለያዩ ጊዜያት በዚህ የታሪክ ወቅት የተጻፉ ናቸው።

ሦስተኛው ክፍል፡ ግጥምና ቅኔ ይባላል። እነዚህ ከኢዮብ ጀምሮ እስከ መኃልየ መኃልይ ዘሰሉሞን ባሉት ጊዜያት ውስጥ የተጻፉ ናቸው። መጽሐፈ ኢዮብ በሙሴ ተጽፎ ይሆናል። አብዛኛዎቹ የግጥምና የቅኔ መጻሕፍት የተጻፉት በዳዊትና በሰሉሞን ዘመን መንግሥት ነው። አንዳንዶቹ መዝሙሮች የተጻፉት ዘግየት ብለው በ400 ዓ.ዓ. በዕዝራ ነው፤ ስለዚህ እነዚህ አምስት የግጥምና የቅኔ መጻሕፍት የተጻፉት ረዘም ባለ ጊዜ ውስጥ ነው። ቅደም ተከተላቸው ግን ጊዜን የሚመለከት አይደለም።

አራተኛው ክፍላችን፡ ትንቢት ይባላል። በብሉይ ኪዳን ትንቢት ውስጥ የተመደቡ 17 መጻሕፍት አሉ። እነዚህ መጻሕፍት በተጨማሪ በ2 ምድብ ተከፍለዋል። የመጀመሪያው የታላቅ ነቢያት መጻሕፍት ሲሆን፤ በዚህ ክፍል ውስጥ አምስት መጻሕፍት ይገኛሉ፤ እነርሱም ከኢሳይያስ እስከ ዳንኤል ያሉት ናቸው። ታላቅ የተባሉትም በመልእክታቸው ርዝመትና ጥልቀት ነው።

ሁለተኛ የታናናሽ ነቢያት መጻሕፍት ናቸው። ከሆሴዕ እስከ ሚልክያስ ያሉት እነዚህ 12 መጻሕፍት በመጀመሪያው የዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ አንድ መጽሐፍ ነበሩ።

1450 ዓ.ዓ. _____ 1410 ዓ.ዓ. _____ 1100 ዓ.ዓ. _____

ፔንታቴክ

የተባበረው መንግሥት

933 ዓ.ዓ. _____ 586 ዓ.ዓ. _____ 539 ዓ.ዓ. _____ 400 ዓ.ዓ.

የተከፋፈለው

ምርኮ

ሐጌ (520) ከምርኮ መልስ ሚልክያስ

መንግሥት

ዳንኤል (605 - 535)

(ሞርያስ) (520-480)

(432-424)

ሕዝቅኤል (593 - 571)

ዘፍጥረት	ዘጸአት	ዘተላቆ	ኢያሱ	መሳፍንት	1ኛ ባሙኤል	2ኛ ባሙኤል	1ኛ ነገሥት	*2ኛ ነገሥት
ዕዝራ	ህምያ	ኢዮብ	ዘሌዋውያን	ዘዳገም	ሩት	1ኛ ዜና መዋዕል	2ኛ ዜና መዋዕል	አስቴር

* በ2ኛ ነገሥት ጊዜ የነበሩትን ነቢያት ሠንጠረዥ ከዚህ በታች ተመልከት።

853 ዓ.ዓ. _____ 800 _____ 700 _____ 600 _____ 586 ዓ.ዓ.

አዩኤስ (835)

ዮናስ (782-753)

አዋድ (760-753)

ሆሊዕ (755-715)

ኢሳይያስ (740-680)

ጊክያስ (735-700)

ናሆም (664-654)

ሰሮንያስ (632)

ኢርምያስ (627-580)

ዕንባታም (609-605)

አብድኖ (605-586)

2ኛ ነገሥት

እላይ ያለውን ሠንጠረዥን አጥና። የሚከተሉትን ነገሮች ልብ በል። በመጀመሪያ፤ የእስራኤልን ታሪክ የጊዜ ቅደም ተከተል መግለጫ የሚሰጡ 11 መጻሕፍት ብቻ አሉ። እነዚህ መጻሕፍት ዓለም ከተፈጠረበት ጊዜ አንሥቶ እስራኤላውያን ከምርኮ እስከ ተመለሱ ድረስ ያለውን ታሪክ የሚያካትቱ ናቸው። በሌላ አነጋገር ከቀድሞው ዘመን ጀምሮ እስከ 400 ዓ.ዓ. ማለት ነው። የእነዚህ መጻሕፍት ታሪክ አብዛኛው ከ1450 እስከ 400 ዓ.ዓ. ያሉትን ዘመናት የሚያጠቃልል ነው።

በርካታ የሆኑት ሌሎች መጻሕፍት ታሪካዊ ናቸው፤ ነገር ግን ታሪካቸው የተፈጸመው በሌላ ታሪካዊ መጽሐፍ ዘመን ነው። ለምሳሌ የሩት ታሪክ የተፈጸመው በመሳፍንት ዘመን ነው። 1ኛና 2ኛ ዜና መጻሕፍት ከ2ኛ ሳሙኤል እስከ 2ኛ ነገሥት ያሉትን ታሪኮች ይደግማል። የመጽሐፈ አስቴር ታሪክ የተፈጸመው ደግሞ በዕዝራ መጽሐፍ ታሪክ ዘመን ነው።

ሁለተኛ፤ አብዛኞቹ መጻሕፍት የተጻፉት በእስራኤል ታሪክ ውስጥ በነበሩ ሦስት ጊዜያት ነው። በቅድሚያ፤ የመጀመሪያዎቹ አምስቱ የሙሴ መጻሕፍት (ፔንታቴክ) በሙሴ የተጻፉት እስራኤላውያን ለ40 ዓመታት በምድረ በዳ በተንከራተቱበት ጊዜ ነው። ሁለተኛ ጊዜ፤ አብዛኞቹ የግጥምና የቅኔ መጻሕፍት የተጻፉት በዳዊትና በሰሎሞን ዘመን መንግሥት ነው። ሦስተኛ፤ ይሁዳ ከመማረኩ ጥቂት ቀደም ብሎ፤ ወዲያው ከምርኮ እንደተመለሱም በርካታ የነበሩት መጻሕፍት ተጽፈዋል። እነዚህ መጻሕፍት የተጻፉት እግዚአብሔር ኃጢአተኛ የሆኑት እስራኤላውያን ወደ ንሥሐ እንዲደርሱ ፈልጎ በላካቸው ነቢያት ነው።

19ኛ ጥያቄ፤ ሀ) የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ክፍፍል በቃልህ አጥናና በእያንዳንዱ ክፍፍል ውስጥ ሊሆኑ የሚችሉትን መጻሕፍት ለይ። ለ) የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ጊዜ ቅደም ተከተል በቃልህ አጥና።

የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ታሪክ ጥናት

20ኛ ጥያቄ፤ የዓለምን፤ የኢትዮጵያንና የራስህንም ነገድ የሚመለከቱ ታሪኮችን ማወቅ ለምን ያስፈልጋል?

ሕይወታችን በሙሉ በታሪክ፤ ወይም ባለፈው ጊዜ በእኛ ሕይወት ውስጥ በተፈጸመውም ሆነ በዓለም ዙሪያ በመሆን ላይ ባሉት ክስተቶች

ተጽእኖ ሥር ነው። ለምሳሌ፡- ኢጣሊያን፣ ሩሲያን፣ አሜሪካን፣ እንግሊዝን፣ ወዘተ ሳናውቅና ከኢትዮጵያ ጋር ስላላቸው ግንኙነት ሳንረዳ፣ አዲሲቷን ኢትዮጵያ መረዳት ያስቸግረናል። እነዚህ ሕዝቦች ሁሉ በኢትዮጵያ ላይ አሉታዊም ሆነ አዎንታዊ ተጽእኖ ስለነበራቸው ያ ተጽዕኖ አሁንም ድረስ ውጤት አለው። እንዲሁም ደግሞ የምኒልክን ወይም የጋይለ ሥላሴን መንግሥት ሥረ-መሠረት ሳናውቅ አዲሲቷን ኢትዮጵያን ለመረዳት አንችልም። ለእነዚህ የተለያዩ ሕዝቦችና አገሮች ያለን አመለካከት የተለያየ ቢሆንም፣ ሁሉም ግን በእኛ ላይ ያሳደሩት ተጽዕኖ አለ። ያለፉትን ክስተቶች የበለጠ በተረዳን ቁጥር በአሁኑ ጊዜ በአገራችን የሚደረገውን ነገር በተሻለ ሁኔታ እየተረዳን እንሄዳለን።

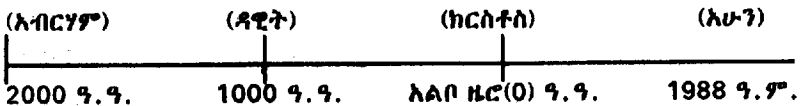
መጽሐፍ ቅዱስን ስለመረዳትም ተመሳሳይ ነገር ማለት ይቻላል። መጽሐፍ ቅዱስ ታሪካዊ መጽሐፍ ነው። በብሉይ ኪዳን ውስጥ የተጻፉ ታሪኮች ከብዙ መቶ ዓመታት በፊት በመካከለኛው ምሥራቅ የተፈጸሙ የእውነተኛ ክስተቶች ታሪክ ነው። በዚያ ዘመን የነበሩ ታሪኮችንና የምድሪቱን ሁኔታ የበለጠ በተረዳን ቁጥር፣ መጽሐፍ ቅዱስን በተሻለ ሁኔታ እንረዳለን። ለምሳሌ በከነዓን ምድር ላይ የነበራቸውን ሚና ለመረዳት ስለ ግብፅ፣ ባቢሎን፣ ፋርስ፣ ሮም፣ ግሪክ ወዘተ ማወቅ በጣም አስፈላጊ ነው። የአይሁድና የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ ከዓለም ታሪክ ጋር የተሳሰረ ነው። ይሁን እንጂ ከዓለም አመለካከት አንጻር አይሁድ በዓለም ታሪክ ውስጥ መጠነኛ ሚና ተጫውተዋል። ከእግዚአብሔር አመለካከት አንጻር ግን የታሪክ እምብርት ናቸው። እግዚአብሔር ስለመረጣቸው፣ መጽሐፍ ቅዱስን በእነርሱ በኩል ስለሰጠ፣ መሢሔ ኢየሱስ ክርስቶስን ወደዚህ ዓለም በእነርሱ በኩል ስለላከ ወዘተ. አይሁድ ከሌላው ሕዝብ ሁሉ ይልቅ እጅግ አስፈላጊ ሕዝብ ናቸው። ይህም ማለት አይሁድ በትውልዳቸው ከሌላ ዘር የተሻሉ ናቸው ማለት አይደለም። ነገር ግን ዓለምን በካህንነት እንዲያገለግሉ በእግዚአብሔር ተመርጠው ነበር፤ (ዘጸ. 19:5-6)።

ብሉይ ኪዳን የዓለምን ሕዝቦች ታሪክ ለመናገር አይፈልግም። በግብፅና በመስጴጦምያ ስለነበሩት አስደናቂ የሥልጣኔ ክስተቶች አያስተምርም። እነዚህን ሕዝቦች የሚጠቅሰው ከእስራኤል ሕዝብ ጋር በነበራቸው ግንኙነት አንጻር ብቻ ነው። ብሉይ ኪዳን ከምዕራቡ ዓለምና ከመካከለኛው ምሥራቅ አስቀድሞ ስለታየው የቻይና ታላቅ ሥልጣኔ የሚናገረው ነገር የለም።

ብሉይ ኪዳን እጅግ ጥንታዊ መጽሐፍ ነው። በውስጡ የያዛቸው ታሪኮች ወደግይታወቅ ኋለኛ ዘመን ይሄዳሉ፤ ስለዚህ አንዳንድ ድርጊቶች የተፈጸሙበትን ዘመን መናገር አስቸጋሪ ነው። ለምሳሌ፡- ዓለም የተፈጠረችበትን አዳምና ሔዋን በምድር ላይ መኖር የጀመሩበትን ዘመን በትክክል መናገር የሚቻልበት መንገድ የለም፤ ነገር ግን በክርስቶስ-ምድር ጥናት አማካይነት እርግጠኛ ልንሆንባቸው የምንችል ድርጊቶች የተፈጸሙባቸው ዘመናትም አሉ። ለምሳሌ፡- አብዛኛዎቹ የእስራኤል ነገሥታት የነገሡበትን ጊዜ በአንድና በሁለት ዓመት ልዩነት መወሰን ይቻላል።

21ኛ ጥያቄ፡ ሀ) የሚከተሉትን ሰዎች በታሪካዊ ቅደም ተከተል አስቀምጥ፡- ዳዊት፣ አዳምና ሔዋን፣ ሄናክ፣ ኖሳ፣ ሳላል፣ አብርሃም፣ ለሉዋን። ለ) በብሉይ ኪዳን ታሪክ ውስጥ እጅግ ጠቃሚ ሚና የተጫወቱ ሌሎች የብሉይ ኪዳን ሰዎችን ጥቀስ።

የተለያዩ ሰዎች በተለያዩ መንገዶች የታሪክን ዘመናት ይቆጥራሉ። ቻይናዎች የራሳቸው መንገድ አላቸው። አይሁድ ከፍጥረት ጀመረ ብለው የሚናገሩት የራሳቸው መንገድ አላቸው። ክርስቲያኖችም የራሳቸው መንገድ አላቸው። ዛሬ አብዛኛው የዓለም ሕዝብ የክርስቲያንን የቀን መቁጠሪያ ይከተላል። ክርስቲያኖች ታሪክን በሁለት ታላላቅ ዘመናት ይከፍሉታል። የመጀመሪያው ዘመን ከክርስቶስ ልደት በፊት (ዓመተ ዓለም) ይባላል። ይህ ዘመን ከዓለም ፍጥረት ይጀምርና እስከ ክርስቶስ መወለድ ድረስ ይቆጥላል። ሁለተኛው ዘመን ከክርስቶስ ልደት በኋላ ያለው ሲሆን በአማርኛ ዓመተ ምሕረት (ዓ.ም.) ብለን እንጠራዋለን። (በእንግሊዝኛ ኤ.ዲ. ተብሎ ሲታወቅ የመጣውም ከላቲኑ «አኖ ዶሚኒ» ማለትም «የጌታችን ዓመት» ነው።) በክርስቲያኖች የቀን መቁጠሪያ ዓመቱ ወደ ኢየሱስ ልደት በቀረበ መጠን ቁጥሩ እየቀነሰ ይመጣል። ከክርስቶስ ልደት በኋላ ቁጥሩ እየጨመረ ይመጣል። የሚከተለውን መግለጫ ተመልከት፡-

በብሉይ ኪዳን ዘመን ቁጥሩ እንዴት እያነሰ ይሄድ እንደነበር ወደ ክርስቶስ ደግሞ እየቀረበ እንደመጣ ከሥዕሉ ልብ በል። ከክርስቶስ በፊት

በ2000 ዓመታት ገደማ የኖረው አብርሃም ከክርስቶስ ልደት በፊት 1000 ዓ.ዓ. ገደማ ከኖረው ከዳዊት ዘመን የበለጠ ቁጥር አለው። በሌላ አንጻር ስናየው ኢየሱስ ክርስቶስ ከተወለደ አንድ ሺህ ዘጠኝ መቶ ሰማንያ ስምንት ዓመታት አልፈዋል ግለት ነው።

በኢትዮጵያና በአውሮፓ የዘመን አቆጣጠር መካከል ልዩነት የሚታየው ለምንድነው? ምክንያቱ ኢየሱስ ክርስቶስ የተወለደበትን ጊዜ በሚመለከት መካከል አለመግባባት በመኖሩ ነው። ሰዎች የክርስቲያንን የቀን መቁጠሪያ ይጠቀማሉ። ኢየሱስ ክርስቶስ በተወለደበት ዘመን የቀን አቆጣጠርን ግንም አልጀመረም። ስለዚህ ኢየሱስ ክርስቶስ መቼ እንደተወለደ ትክክለኛውን ጊዜ ሊያውቁ አልቻሉም። ምዕራባውያን አገሮች የተከተሉት ግሪጉሪ የተባለው ሰው የጀመረበትን የቀን አቆጣጠር ነበር። ይህም የቀን መቁጠሪያ በ1582 ዓ.ም. የጀመረ ሲሆን የግሪጉሪያን የቀን መቁጠሪያ በመባል ይታወቃል። ኢትዮጵያ ደግሞ ሌላ የቀን መቁጠሪያን ትጠቀማለች። ሁለቱም የቀን መቁጠሪያዎች አዲሱን ዘመን የሚጀምሩት ከኢየሱስ ልደት ቢሆንም፣ እነዚህ የቀን መቁጠሪያዎች በስምንት ዓመታት ይለያያሉ።

የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን የመጽሐፍ ቅዱስን ታሪክ በተለያዩ ክፍለ ጊዜያት ይከፍላሉ። ቀጥሎ በብሉይ ኪዳን ያለውን የእስራኤል ታሪክ ባጭሩ እንመለከታለን።

1. ከአይሁድ የእምነት አባቶች (ፓትሪያርኮች) በፊት የነበረው ዘመን (2500-2000 ዓ.ዓ.)

ከዘፍ. 1-11 የጥንት ታሪኮችን አጭር መግለጫ እንመለከታለን። ታሪኩ የሚጀምረው የመጀመሪያዎቹ ወንድና ሴት ከተፈጠሩበት አጠቃላይ ታሪክ አጀማመር ነው። እግዚአብሔር ዓለምን እንዲሁም አዳምንና ሔዋንን የፈጠረበትን ጊዜ የሚያውቅ ግንም የለም። በእነዚህ የኦሪት ዘፍጥረት 11 ምዕራፎች የብዙ ሺህ ዓመታት ታሪክ አጠር ባለ መልኩ ቀርቧል። የእነዚህ ምዕራፎች ዋና ዓላማ ዓለም እንዴት እንደተጀመረች፣ ኃጢአት በዓለም እንዴት እንደተሰፋፋ እንዲሁም ከአዳም እስከ አብርሃም ያለውን የአይሁድ የዘር ሐረግ ለመከተል ነው።

አይሁድ ሴማውያን ከተባሉ ዘሮች የተገኙ ነገዶች ወይም የሴም ዝርያ ናቸው። ሴማውያን በብዛት የሚኖሩት በመካከለኛው ምሥራቅ፣

በኢፍራጥስና በጤግሮስ ወንዞች መካከል በሚገኘውና መሰጴጦምይ በተባለው ሥፍራ ነው። የጥንት ሥልጣኔ የተጀመረው በዚያ ስፍራ ነው። ጽሑፍ፣ ሒሣብ፣ ሥነ ጥበብ፣ ሕግ፣ ሕክምና፣ ወዘተ በመጀመሪያ የተጀመረው በዚህ ስፍራ ነው። በ2100 ዓ.ዓ. ገደማ የመሰጴጦምያ ዋና ከተማ በደቡብ መሰጴጦምያ የምትገኘው የዑር ከተማ ነበረች። የደቡብ መሰጴጦምያን አብዛኛዎቹን ክፍሎች በሚቆጣጠር በአንድ ንጉሥ ሥር የምትገዛ ነበረች። ይህ ሁኔታ ባሰገኘው ሰላም ምክንያት ለሥልጣኔ በፍጥነት ማደግ ምቹ ሁኔታ ተፈጥሯል። አብርሃምና አባቱ ካራን የመጡት ከዚህ ስፍራ እንደነበር እናያለን። አብርሃም የኖረበትን ትክክለኛ ዘመን ባናውቅም እንኳ፣ ዑርን ትቶ ወደ ከነዓን የሄደው በዚህ ዘመን መጨረሻ አካባቢ ነው።

ይህ ከተማ በሥልጣኔ ያደገና የላቀ እንደነበረ ማወቃችን፣ አብርሃም በሥልጣኔ እጅግ የበለፀገችውን አገር ትቶ ኋላ ቀር ወደ ሆነችው ወደ ከነዓን ለመሄድ ያደረገውን አስቸጋሪ ምርጫ ያሳየናል። እግዚአብሔር ሰውን ከአዲስ አበባ ወጥቶ በሐመር ባኮ፣ ወይም ራቅ ካሉ አካባቢዎች በአንዱ እንዲኖር የተናገረውን ያህል ነው። ምርጫው አስቸጋሪ ነበር። አብርሃም ያደረገውን በእምነት የመታዘዝ ከፍተኛ እርምጃ ያሳየናል።

22ኛ ጥያቄ፡ ሀ) ዑርን ለቆ እንዲወጣ እግዚአብሔር ለአብርሃም የሰጠው ትእዛዝ አስቸጋሪ የነበረው ለምንድነው? ለ) ዛሬ እግዚአብሔር ለእኛ የሚሰጠን አስቸጋሪ የሆነ ተመሳሳይ ትእዛዝ ምንድነው? (ማቴ. 28፡19-20 ተመልከት)። ሐ) በአሁኑ ጊዜ የአብርሃም ምሳሌነት ለእኛ መልካም ትምህርት የሚሰጠን እንዴት ነው?

2. የአይሁድ የእምነት አባቶች (የፓትሪያርኮች) ዘመን (2000-1600 ዓ.ዓ.)

በእነዚህ ዓመታት የዑር ከተማ ኃይል ማሽቆልቆል ጀመረ። መሰጴጦምያ በአንድ ንጉሥ መገዛቷ ቀረና «የከተማ ግዛቶች» ወደሚባሉ ትናንሽ ክልሎች ተከፋፈለች። ይህም ማለት ዋና ዋናዎቹ ከተሞች በአካባቢያቸው ያሉ ክልሎችን ሁሉ መቆጣጠር ጀመሩ። በእያንዳንዱ ከተማም ንጉሥ ነበር። ይሁን እንጂ ሕዝቡ እንደ ቀድሞው ታላቅና ኃያላን አልነበሩም። ይህም በተለይ የከነዓንን ምድር በሚመለከት እውነት ነበር። እያንዳንዱ ከተማ በንጉሥ ቁጥጥር ሥር ነበር።

አብርሃም፥ ይስሐቅና ያዕቆብ በከነዓን ምድር ይኖሩ በነበሩበት ጊዜ ምድሪቱ በሕዝብ ብዛት አልተጨናነቀችም ነበር። ይህ ማለት ከተለያዩ ነገዶች ጋር ሳይጋጩ በነፃነት ይንቀሳቀሱ ነበር ማለት ነው።

በእነዚህ ዓመታት የግብፅ አገር በአካባቢው ባሉ አገሮች ላይ የነበራት የበላይነት እያየለ መጣ። የከነዓንን ምድር ክልል ከዕለት ወደ ዕለት እየተቆጣጠረች መጣች። እንደሚታወሰው አብርሃም፥ ያዕቆብና ዮሴፍ ግብፅን ጎብኝተዋል። በእነዚህ ዓመታት ዮሴፍ በግብፅ ውስጥ በይበልጥ ሁለተኛው ኃያል መሪ ሆኖ ነበር።

ከዘፍጥረት 12-50 ያሉት ታሪኮችና መጽሐፈ ኢዮብ በዚህ የታሪክ ክፍለ ጊዜ ውስጥ የሚካተቱ ናቸው።

3. ግብፅ እስከ ዘመነ መሳፍንት (1600-1200 ዓ.ዓ.)

የግብፅ አገር ሥልጣኔ የጀመረው በ3100 ዓ.ዓ. ነው። ከ2700-2200 ዓ.ዓ. ባሉት ዘመናት ግብፅ እጅግ ኃያል ሆነች፤ በከነዓንም ላይ በከፍተኛ ደረጃ የበላይ ሆነች። እስካሁን ድረስ በግብፅ የሚታዩት አንዳንዶቹ ትላልቅ ፒራሚዶች የተሠሩት በዚህ ጊዜ ነው።

ነገር ግን ከ1800-1600 ዓ.ዓ. ከሶርያና ከከነዓን የመጡ «ሐይክሰስ» የተባሉ ነገዶች ግብፅን ተቆጣጠሩ። ይህም የግብፅ ኃይል እየተዳከመ የመጣበት ጊዜ ነበር። በእነዚህ ዓመታት ነበር በግብፅ የነበሩ ከ70 የማይበልጡ አይሁድ እስከ ከ1 ሚሊዮን በላይ የሆኑት።

በ1600 ዓ.ዓ. አካባቢ ግብፆች ዓመፁና እንደገና የራሳቸውን አገር ማስተዳደር ጀመሩ። ግብፆች የምድራቸው አብዛኛውን ክፍል የወሰዱባቸውን «የውጭ አገር ዜጎች» ጠሏቸው። ስለዚህ የቻሏቸውን ባሪያዎች ሲያደርጉ፥ ሌሎችን ከአገር አስወጧቸው። አይሁድ በግብፃውያን ባርነት ቀንበር ሥር የወደቁት በዚህ ዘመን ነበር። በዚህ ጊዜ ግብፃውያን ደቡብ ሱዳንን፥ ከነዓንን በሙሉ እስከ ኤፍራጥስ ወንዝ ድረስ ያሉትን መንገዶች ያዙ። ግብፅ እንደገና ኃያል አገር ሆነች።

ነገር ግን በ1400 ዓ.ዓ. የግብፅ ኃይልና የበላይነት ማሸቆልቆል ጀመረ። በፍልስጥኤም ላይ የነበራቸውን አገዛዝ አጡ። ብዙዎቹ ምሁራን እንደሚያስቡት አይሁድ በግብፅ ከነበሩበት ግዙት ወጥተው ከነዓን በመድረስ የራሳቸውን አገር ያቋቋሙት በዚህ ጊዜ ነበር። ይህንን ከአሪት

ዘጸአት ጀምሮ እስከ መሳፍንት ባሉት ክፍሎች ውስጥ እናገኘዋለን። መጽሐፈ ሩት የተፈጸመውም በዚህ የታሪክ ወቅት ነው።

23ኛ ጥያቄ፡ እግዚአብሔር የግብፅን ታሪክ በመቆጣጠር ለሕዝቡ ጥቅም ያዋለው እንዴት ነው? ከ1400-1200 ዓ.ዓ. ከነዓን የታላላቅ ኃያላን መንግሥታት የጦርነት ሚዳ ሆነች። በሰሜን በኩል ወደ ከነዓን ዘልቀው በመግባት ጥቃት የሚያደርሱ ኪጢያውያን በመባል የሚታወቁ ነገዶች ነበሩ። በደቡብ በኩል ግብፆች የከነዓንን ድንበር ተቆጣጥረው ለመቆየት ይዋጉ ነበር።

ከነዓን በጣም ጠቃሚ የነበረችው ለምንድነው? የተለያዩ ሁለት አህጉሮች መገናኛ ስለነበረች ነው፡- በደቡብ በኩል አፍሪካ፣ በሰሜን ደግሞ እስያ። ከግብፅ ወደ መስጴጦምያ የሚያልፉ ሁለት እጅግ ጠቃሚ የንግድ መሥመሮች ነበሩ። ከነዓን በስተምሥራቅ ያለው ምድረ በዳ ብቻ ስለሆነና በምዕራብ በኩል ደግሞ የሚዴትራኒያን ባሕር ስለነበር፣ ነጋዴዎች በደቡብ በኩል ካለው ከግብፅ ወደ ሰሜን መስጴጦምያ ለመሄድ በከነዓን ማለፍ ግድ ሆኖባቸው ነበር፤ እነዚህን የንግድ መሥመሮች የተቆጣጠረ ማንኛውም ክፍል ባለጸጋ ሆነ፤ ስለዚህ ውሾች በአጥንት ላይ እንደሚጣሉ እነዚህ አገሮች በከነዓን ላይ የበላይ ለመሆን ይዋጉ ነበር።

በዚህ ጊዜ ነበር መሳፍንት በእስራኤል የገዙት። በመሳፍንት ክፍለ ዘመን ያለማቋረጥ የምናነበው እግዚአብሔር ረድቶአቸው ነፃ እስኪያወጣቸው ድረስ የተለያዩ ነገዶች እስራኤልን ይገዙ እንደ ነበር ነው።

በ1200 ዓ.ዓ. ግብፅ ኃይሏን አስተባባሪነትና ከነዓንን መቆጣጠር ጀመረች። ይህ ማለት በግብፆችና በኪጢያውያን መካከል ከፍተኛ ጦርነት ነበር ማለት ነው። ኪጢያውያን ተሸነፉ። ዳሩ ግን በጦርነቱ ጦስ በከነዓን ዙሪያ የነበሩ በርካታ ከተሞች ተደመሰሱ።

4. የኋለኛው የመሳፍንት ዘመንና የሳኦል ዘመን (1200-1000 ዓ.ዓ.)

ግብፆች ኪጢያውያንን ቢያሸንፉም እንኳ ኃይላቸው ለረጅም ጊዜ አልቆየም። ኃይላቸው ወዲያውኑ ያሸቆለቁል ጀመር። በውጤቱም በከነዓን ላይ የነበራቸውን አንዳንድ የበላይነት አጡ። በእነዚህ ዓመታት አንድ ሉዲስ ነገድ ወደ ከነዓን ምድር መግባት ጀመረ። ከሚዴትራኒያን ባሕር

ደሴቶች የመጡ በመሆናቸው «የባሕር ሰዎች» በመባል ይታወቁ ነበር። ከባሕር ሰዎች መካከል አንዱ ቡድን ፍልስጥኤማውያን በመባል ይታወቁ ነበር። ከዘመነ መሳፍንት መጨረሻ ጀምሮ በዘመነ ነገሥታት ሁሉ ፍልስጥኤማውያን ዋናዎቹ የአይሁድ ጠላቶች ነበሩ። ፍልስጥኤማውያን ከእስራኤላውያን የበለጠ በእውቀት የላቁ ነበሩ። በዚህ ዘመን ነበር የብረት መሣሪያዎችን የመሥራት ዘዴዎች ማወቅ የጀመሩት።

24ኛ ጥያቄ፡ 1ኛ ሳሙ. 13:19-23 አንብብ። ፍልስጥኤማውያን እስራኤልን እንዲቆጣጠሩ ይህ እውቀት እንዴት ረዳቸው?

የመጨረሻዎቹ መሳፍንት ከነበሩት ከሳምሶንና ከሳሙኤል ጀምሮ እስከ ዳዊት መንገሥ ድረስ ፍልስጥኤማውያን አብዛኛውን እስራኤልን ይቆጣጠሩ ነበር። በእነዚህ ዓመታት ማንም እንደ ግብፅ ያለ ታላቅ መንግሥት ፍልስጥኤማን የገዛ አልነበረም። ይህ ዘመን የታየው በዘመነ መሳፍንት መጨረሻና በ1ኛ ሳሙኤል ላይ ነው።

* (ማሳሰቢያ፡- ዛሬ በኢትዮጵያ ውስጥ በእነዚህ ጳለስጢና፡ ጳለስጢናውያንና ፍልስጥኤማውያን የተባሉት የተለያዩ ሰዎች የግንዛቤ ችግር አለ። ጳለስጢና የሚለው ስም ከሚዲትራኒያን ደሴቶች ፈልሰው ወደ ከነዓን ለመጡ ሰዎች የተሰጠ ነው። ፍልስጥኤማውያን የእስራኤልን ጠረፍ መቆጣጠር ከጀመሩ ወዲህ በግብፅና በመስጴጦምያ መካከል የነበረውን ዋናውን መንገድ ያዙ። በውጤቱም የአሕዛብ መንግሥታት ሕዝቦች ያለማድረግ ከእነርሱ ጋር ግንኙነት ያደርጉ ነበር። ምድሪቱንም «የፍልስጥኤማች» ምድር ወይም ጳለስጢና በመባል ተጠራች። ጳለስጢና በዮርዳኖስ ወንዝ በስተምዕራብ ከግብፅ እስከ ኤፍራጥስ ወንዝ ድረስ ያለው አገር በሙሉ የተለመደ መጠሪያ ሆኗል። ስለዚህ ፍልስጥኤማውያን ከቀርጤስ ደሴት የመጡ አውሮጳውያንን ይመስላሉ። በአሁኑ ዘመን ያሉ ግን ፍልስጥኤማውያን ዐረቦች ናቸው፤ ስለዚህ ከቀድሞዎቹ ጋር አንድ ዓይነት አይደሉም። ከ700 ዓ.ም. በኋላ የዐረብ መንግሥታት እስራኤልን አሸንፈው በዚያ ይኖሩ ጀመር። እስራኤል በ1948 ዓ.ም. እንደገና የራሷን መንግሥት ስታቋቁም በዚያ የነበሩ አንዳንድ ዐረቦች ከዚያ ለቀቁ፤ ስለዚህ ፍልስጥኤማውያን በዘመናዊቷ እስራኤል ውስጥ የነበሩ አሁንም በእስራኤል ውስጥ በአንዳንድ ስፍራዎች ወይም ከእስራኤል ውጭ በስደት የሚኖሩ ዐረቦች ናቸው። የዘመናችን ፍልስጥኤማውያንና አይሁድ

የሚያደርጉት ትግል እስራኤል የእኔ ነው የምትለውን ምድር፥ ፍልስጥኤማውያንም የእኛ ነው በማለታቸው ነው።)

5. የዳዊትና የሰሎሞን መንግሥት (ከ1000 - 900 ዓ.ዓ.)

25ኛ ጥያቄ፡ 1ኛ ነገሥት 4፡21-24 አንብብ። በሰሎሞን አመራር ጊዜ የእስራኤል መንግሥት ይዞታ ምን ያህል ነበር?

ገብፅ በፍልስጥኤም ላይ የነበራት ቁጥጥር እየቀነሰ ሲሄድና በመስጴጦምያ አንድ ኃያል መንግሥት ባለመተካቱ፤ የእስራኤል መንግሥት ኃይል እየጨመረ ሊሄድ ቻለ። በዳዊት የጦር አመራር የእስራኤል መንግሥት በደቡብ በኩል እስከ ግብፅ፤ በሰሜን በኩል ደግሞ እስከ ኤፍራጥስ ድረስ ተስፋፋ። በዚህ ጊዜ የእስራኤል ሕዝብ 12 የተለያዩ ነገድ ከመሆን በአንድ ንጉሥ የሚተዳደር አንድ ሕዝብ ሆነ። ዋና ከተማዋ ኢየሩሳሌምም ተገነባች።

26ኛ ጥያቄ፡ የዳዊትን መንግሥት የክልል ዳርቻዎች ለመገንዘብ በጀርባ የሚገኘውን ካርታ ተመልከት። ይህ እግዚአብሔር በአሪት ዘፍጥረት ውስጥ ከሰጠው የቃል ኪዳን ተስፋ ጋር እንዴት ይያያዛል? (ዘፍጥ. 15፡17-21)።

ዳዊት ተዋግቶ የሕዝቡን የግዛት ዳርቻ ያሰፋ ሲሆን፤ ሰሎሞን ከአባቱ ወረሰ። በአብዛኛው የሰሎሞን ዘመን መንግሥት ሰላም የነበረ ሲሆን የአባቱን የዳዊትን ምድር በሚገባ ተቆጣጥሮ ነበር፤ ነገር ግን በሕይወቱ መጨረሻ አካባቢ የተለያዩ መንግሥታት ዓመፅ እያየለበት ሄዶ ነበር። እርሱ ሲሞት አንድ የነበረው የእስራኤል መንግሥት ለሁለት ተከፈለ። የሰሜን መንግሥት «እስራኤል» ሲባል የደቡብ «ይሁዳ» ተባለ።

ይህ ዘመን ለአይሁድ ሕዝብ «ወርቃማው ዘመን» በመባል ይታወቃል። ይህ ኃይላቸው ከፍተኛ ደረጃ ላይ የደረሰበት ዘመን ነበር። አስደናቂ የሆኑ አንዳንዶቹ ጽሑፎቻቸውም የተጻፉት በዚህ ጊዜ ነበር፤ በአይሁድ ታሪክ ከየትኛውም ጊዜ ይልቅ ሕዝቡ እግዚአብሔርን የተከተለበት ጊዜ ይህ ነበር። ምክንያቱም መሪዎቻቸው እግዚአብሔርን የሚፈሩ ሰዎች ነበሩ፤ ስለዚህ ዘመን በ2ኛ ሳሙኤል፤ 1ኛ ነገሥት 11ና 1ኛ ዜና፤ 2ኛ ዜና እስከ 9 ተጽፎ እናገኛለን። አብዛኛዎቹ የግጥምና የቅኔ መጻሕፍት (መዝሙረ ዳዊት፤ ምሳሌ፤ መከብብና መኃልየ መኃልይ በሰሎሞን) የተጻፉት በዚህ ዘመን ነበር።

27ኛ ጥያቄ፡ የአንድ የቤተ ክርስቲያን መሪ መንፈሳዊ ሕይወት በቤተ ክርስቲያኒቱ አባሎች ሕይወት ላይ እንዴት ተጽዕኖ ሊያሳድር ይችላል?

6. የሶርያውያን በኃይል መነሣት (900-800 ዓ.ዓ.)

ከሰሎሞን ሞት በኋላ ኃያል የነበረው የእስራኤል መንግሥት ተከፋፍሎ መውደቅ ጀመረ። በዳዊትና በሰሎሞን ጊዜ በእስራኤል ቁጥጥር ሥር የነበሩ ሶርያውያን (አራማውያን ተብለውም ይጠሩ ነበር) ሰሎሞን ከሞተ በኋላ ማመፅ ጀመሩ። ወዲያውኑ ዋና ከተማቸውን ደማስቆ በማድረግ ኃያል መንግሥታት ሆኑ። በእነዚህ ዓመታት ጳለስጢና ውስጥ ሶርያውያን ኃያላን በመሆን አብዛኛውን የእስራኤልን ምድር ተቆጣጠሩ።

ሁለቱ ታላላቅ ነቢያት ኤልያስና ኤልሳዕ ያገለገሉትም በእነዚህ ዓመታት ነበር። የእስራኤልና የይሁዳ መንግሥታት ታሪክ ከ1ኛ ነገሥት 12 - 2ኛ ነገሥት 14 ድረስ ይገኛል። በተጨማሪ በ2ኛ ዜና ምዕራፍ 10-27 ተጽፎ እናገኛለን። ትናንሽ መጻሕፍት ከጻፉ ነቢያት አንዳንዶቹም መጻሕፍቶቻቸውን የጻፉት በዚህ ዘመን ነው።

7. የአሦር ጊዜ (850-650 ዓ.ዓ.)

ሶርያ ኃያል መንግሥት መሆን በጀመረችበት ጊዜ በሰሜን በኩል ደግሞ ሌላ በጤግሮስ ወንዝ የነበረው መንግሥትም ኃያል ሆነ። ይህ መንግሥት የአሦር መንግሥት ነበር። አሦራውያን መስጴጦምያን ተቆጣጠሩና በደቡብ በኩል ያሉትን ሶርያውያንን መዋጋት ጀመሩ። በመጨረሻም ሶርያውያንና የእስራኤል የሰሜኑ መንግሥት በአሦራውያን ተሸነፉ። በ722 ዓ.ዓ. የእስራኤል መንግሥት ተሸነፈና ሕዝቡ በአሦራውያን ተማርከው በመስጴጦምያ ሁሉ ተበተኑ። አሦራውያን አብዛኛውን የይሁዳን መንግሥት ቢቆጣጠሩም እንኳ በሕዝቅያስ መሪነት እግዚአብሔር ይሁዳን ታደገና ኢየሩሳሌም በአሦራውያን እጅ እንዳትወድቅ አደረገ።

የዚህ ዘመን ታሪክ በ2ኛ ነገሥት 15-23ና 2ኛ ዜና 28-36፡4 ይገኛል። አንዳንዶቹ ትናንሽ የነቢያት መጻሕፍትና ኢሳይያስም የተጻፉት በዚህ ጊዜ ነው።

8. የባቢሎን መንግሥት የአገዛዝ ዘመን 650-550 ዓ.ዓ.

በ650 ዓ.ዓ. ታላቁ የአሶር መንግሥት የተለያዩ ሕዝቦች ስለ ዓመፁበት መውደቅ ጀመረ። የአሦር መንግሥት በ612 ዓ.ዓ. በመስጴጦምያ ባቢሎን ተብሎ በሚጠራ መንግሥት ተሸነፈ። ባቢሎን ከአሦር ደቡብ በኤፍራጥስ ወንዝ አካባቢ የሚገኝ ነው። የባቢሎን መንግሥት በታላቁ መሪው በናቡከደነፆር በታላቅ ፍጥነት አድጎ ከባቢሎን ጀምሮ እስከ ግብፅ ያሉትን አካባቢዎች ተቆጣጠረ። ከ606-586 ዓ.ዓ. ሦስት ተከታታይ ዘመቻዎች ተደርገው የደቡብ ይሁዳ መንግሥት ተሸነፈና ሕዝቡም በምርኮኛነት ተወሰደ።

2ኛ ነገሥት 24-25ና 2ኛ ዜና 36 ስለዚህ ዘመን ይናገራሉ። ከታናናሽ ነቢያት መጻሕፍት አንዳንዶቹ፤ እንዲሁም ኤርምያስ፤ ሕዝቅኤልና ዳንኤል የተጻፉት በዚህ ጊዜ ነው።

9. የሜዶንና የፋርስ የአገዛዝ ዘመን 550-331 ዓ.ዓ.

በ550 ዓ.ዓ. የሜዶንና የፋርስ መንግሥታት በባቢሎን መንግሥት ላይ ዓመፁና በ539 ዓ.ዓ. አሸነፏት። ባቢሎን ይዛው የነበረውን ምድር በሙሉ ተቆጣጠሩና በዛሬ ጊዜ ቱርክ እስከሚባለው እስከትንሹ እስያ ድረስ ተስፋፋ። በቁጥጥራቸው ሥር ካሉ መንግሥታት ጋር በሰላም ለመኖር ስለፈለጉ የሜዶንና የፋርስ መንግሥታት ባቢሎናውያንና አሦራውያን የሚረኳቸውን ሕዝቦች በሙሉ ወደየአገሮቻቸው እንዲሄዱና ቤተ መቅደሳቸውን እንዲሠሩ ፈቀዱላቸው። እንዲመለሱና ቤተ መቅደሳቸውን እንዲሠሩ ከተፈቀደላቸው መንግሥታት መካከል አንዱ የይሁዳ መንግሥት ነበር። በዘሩባቤል፤ በዕዝራና በነህምያ መሪነት ቤተ መቅደሱና የኢየሩሳሌም ቅጥሮች እንደገና ተሠሩ።

በብሉይ ኪዳን ውስጥ የምናነበው የመጨረሻው ኃያል መንግሥት ይህ ነው። እያንዳንዱን ታሪክ በመጽሐፈ ዕዝራና ነህምያ ውስጥ እናነባለን። የመጽሐፈ አስቴር ታሪክም የተፈጸመው በዚህ ጊዜ ነው። የሐጌ፤ የዘካርያስና የሚልክያስ መጻሕፍትም የተጻፉት የፋርስ መንግሥት በሥልጣን ላይ በነበረበት በ400 ዓ.ዓ. ነው።

ከዘመነ ብሉይ በኋላና በሁለቱ ኪዳኖች መካከል በነበረው ዘመን (400-0ዓ.ዓ.)፤ አይሁድ ከ166-63 ዓ.ዓ. ለአጭር ጊዜ ነፃነት ከማግኘታቸው በስተቀር ብዙውን ጊዜ በሌላ ሕዝብ ቁጥጥር ሥር ኖረዋል። በ331 ዓ.ዓ. ሜዶንና ፋርስ በግሪክ መንግሥት እጅ ወደቁ።

በኋላም የግሪክ መንግሥት በተራው ክርስቶስ በተወለደበትና የአዲስ ኪዳን ዘመን በተጀመረበት ጊዜ ጳለስጢናን ይቆጣጠር በነበረው በሮም መንግሥት እጅ ወደቀ።

የብሉይ ኪዳን የዓለምንና የእስራኤልን ታሪክ በምንመረምርበት ጊዜ በርካታ ነገሮችን ለማየት እንችላለን። እስራኤል በጣም ጠቃሚ የሆነችው በእግዚአብሔር እንጂ በሰው ዓይን እንዳልሆነ ማስታወስ አለብን። በአካባቢው ከነበሩ መንግሥታት ጋር ስትወዳደር ሁልጊዜ ከቁጥር የማትገባ ነበረች፤ ነገር ግን እስራኤል ለእግዚአብሔር በታዘዘች ጊዜ በአካባቢዋ ካሉ ሕዝቦች ሁሉ ይልቅ ብርቱ ነበረች። እግዚአብሔርን አልታዘዘም ስትልና በሕይወቷም ሆነ በአምልኮዋ አንዳንድ ነገሮችን ስትቀይጥ እግዚአብሔር ሊቀጣት ለአሕዛብ መንግሥታት አሳልፎ ይሰጣት ነበር።

28ኛ ጥያቄ፡ ይህ ጉዳይ ቤተ ክርስቲያን ከዓለም ጋር በሚኖራት ግንኙነት አንፃርና እግዚአብሔር በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ከሚሠራበት መንገድ ጋር ያለው ተመሳሳይነት ምንድን ነው?

የእስራኤልን ሕዝብ ታሪክ በምናጠናበት ጊዜ አንድ ሌላ መሠረታዊ እውነት እናያለን። በዓለም ላይ ያሉ ክስተቶች የሚፈጸሙት ያለ እግዚአብሔር ቀጥተኛ ቁጥጥር ሳይሆን፤ ታሪክን በሙሉ የሚመራው እርሱ እንደሆነ መጽሐፍ ቅዱስ ያስተምረናል። አንዳንድ ነገሥታትና መንግሥታትን የሚያስነሣ ደግሞም የሚጥል እርሱ ነው። በዘመናችን ሳይቀር በዓለምም ሆነ በአገራችን የሚፈጸሙትን ታሪኮችንና ክስተቶችን ሁሉ የሚቆጣጠር አምላካችን እንደሆነ እርግጠኞች ልንሆን እንችላለን።

29ኛ ጥያቄ፡ በአስቸጋሪ ሁኔታዎች ውስጥ ይህ እውነት ክርስቲያኖችን እንዴት ያበረታታቸዋል?

4ኛ ቀን፡ - የመካከለኛው ምሥራቅ መልከዓ ምድር

30ኛ ጥያቄ፡ በመጽሐፉ ጀርባ ያለውን ካርታ ተመልከት። በካርታውም ላይ የሚከተሉትን ስፍራዎች አመልከት። ሀ) ግብፅ፤ ለ) ባቢሎን፤ ሐ) አሦር፤ መ) መስጴጦምያ ሠ) የጤግሮስ ወንዝ፤ ረ) የኤፍራጥስ ወንዝ፤ ሰ) የዮርዳኖስ ወንዝ፤ ሸ) የሚዲትራኒያን ባሕር፤ ቀ) ከነዓን፤ በ) ሶርያ ተ) ትንሹ እስያ ቸ) ቀይ ባሕር።

31ኛ ጥያቄ፡ ሀ) አሁን ባለንበት ዘመን በመካከለኛው ምሥራቅ የሚገኙ አገሮችን ስም ዘርዘር። ለ) በድንበሮቻቸው የሚገኙ የታወቁ የብሉይ ኪዳን አገሮች የትኞቹ ናቸው?

32ኛ ጥያቄ፡ ሀ) የአንድን ስፍራ መልክዓ ምድር መረዳት በዚያ ስፍራ የሚኖሩ ሰዎችን አኗኗር ለመረዳት እንዴት ይጠቅማል? ለ) መጽሐፍ ቅዱስን ለመረዳትና ለመተርጎም እንዴት ይጠቅማል?

የብሉይ ኪዳን ታሪክ እምብርት የከነዓን ምድር ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ይህ ስፍራ አራት ስሞች ተሰጥቶታል። በመጀመሪያ፡ ብዙ ጊዜ የሚጠራበት «ከነዓን» የሚለው ስም ነው።

33ኛ ጥያቄ፡ ዘፍ. 9: 18-27 ተመልከት። ከነዓን ማን ነው?

የኖኅ የልጅ ልጆች ከነበሩት መካከል ከነዓን የሚባለው አንዱ እንደ ነበረ በብሉይ ኪዳን እናነባለን። አባቱ በሠራው ኃጢአት ምክንያት እግዚአብሔር ከነዓንን ለሴምና ለያፌት ዘሮች ባሪያ እንዲሆን ረግሞት ነበር። በዘፍጥረት 10 እንደምናነበው የከነዓን ዝርያዎች በዮርዳኖስ ወንዝ በስተምዕራብ በዮርዳኖስ ወንዝና በሜዲትራኒያን ባሕር መካከል ሰፍረው ነበር። ይህ አካባቢ የኖኅ የልጅ ልጅ በሆነው በከነዓን ዝርያዎች ስም ከነዓን ተብሎ ተጠራ። ደግሞም ይህ አካባቢ ከነዓን ይባል የነበረው «የሐምራዊ ምድር» ለማለትም ነው። ምክንያቱም በከነዓን ይኖሩ የነበሩ ሰዎች በዘመኑ ሀብታሞች ሊለብሱ የሚችሉትን ሐምራዊ ቀለም ያላቸው ልብሶችን ይሠሩ ስለነበር ነው። ጳለስጢና የሚለው ቃል ከኤፍራጥስ ጀምሮ እስከ ግብፅ ያለውን ምድር በሙሉ የሚያጠቃልል ሲሆን፤ ከነዓን የሚለው ቃል ግን በጳለስጢና ውስጥ ያለ አነስተኛ ምድርን የሚጠቅስ ነው።

ሁለተኛ፡ ምድሪቱ አንዳንድ ጊዜ «የተስፋይቱ ምድር» በመባል ትጠራለች። ምክንያቱም እግዚአብሔር ከአብርሃም ጋር ቃል ኪዳን ባደረገ ጊዜ (በዘፍ. 15: 7) የከነዓንን ምድር ለአብርሃም ርስት አድርጎ እንደሚሰጠው ቃል ገብቶለታል። አብርሃምና ዝርያዎቹ ከ400 ዓመታት ለሚበልጥ ጊዜ ምድሪቱን ባይወርሱም እንኳ በእግዚአብሔር የተስፋ ቃል መሠረት የእነርሱ ነበረች። ለእስራኤል በርስትነት ተስፋ የተሰጠች ምድር ስለሆነች «የተስፋይቱ ምድር» ሆና ቆይታለች (ሕዝ. 48 ተመልከት)።

ሦስተኛ፡ ምድሪቱ አንዳንዴ «ጳለስጢና» ተብላ ተጠርታለች። ይህ ስም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ባይገኝም፤ አሕዛብ ለከነዓን ምድር

የሚሰጡት የተለመደ ስም ነው። (ስለ ፍልስጥኤማውያን፣ ስለ ጳለስጢናና ስለ ጳለስጢናውያን በትላንትና ትምህርታችን የተመለከትነውን ክልስ።)

አራተኛ፡ ምድሪቱ አንዳንዴ «እስራኤል» ተብላ ተጠርታለች። ይህ የሚያመለክተው ከ1400 ዓ.ዓ. - 70 ዓ.ም. እና ከ1948 ዓ.ም. ጀምሮ የአይሁድ ምድር መሆንዋን ነው። ከአይሁድ አባቶች አንዱ የሆነው ያዕቆብ በኋላ ስሙ እስራኤል ተብሎ እንደተለወጠ ይታወቃል (ዘፍ. 32:28)። ስለዚህ እስራኤል የሚለው ስም የሚያመለክተው የያዕቆብን ዝርያዎችና በእግዚአብሔር የተሰፉ ቃል ኪዳን መሠረት ስለወረሷት ምድር ነው።

እግዚአብሔር በጣም ትንሽ የሆነችውን የከነዓንን ምድር ይወርሱ ዘንድ ለአይሁድ የሰጠው ለምንድን ነው? እንደ አሜሪካ፣ ኢራቅ ወይም ኢትዮጵያን የመሳሰሉ ትልልቅ አገሮች ለምን አልሰጣቸውም? ስለከነዓን ምድር በጣም አስፈላጊ የሆነው ነገር ምንድን ነው?

የከነዓን ምድር ትልቅ አይደለችም። የእስራኤል መንግሥት በጣም ትልቅ የነበረችው በዳዊትና በሰሎሞን ዘመን ሲሆን በዚያን ጊዜም 800 ኪሎ ሜትር ርዝመትና 200 ኪሎ ሜትር ስፋት ነበራት፤ ይህም ከአሰብ እስከ አዲስ አበባ ያለው ርቀት ማለት ነው። ብዙ ጊዜ ግን የእስራኤል ምድር 225 ኪሎ ሜትር ርዝመትና 100 ኪሎ ሜትር ስፋት ብቻ ነበራት፤ ይህ ከአዲስ አበባ እስከ ሻሸመኔ ድረስ ካለው ርቀት ጋር የሚወዳደር ነው።

ከነዓን የዓለም እምብርት ለመባል ትችላለች፤ ምክንያቱም ሁለት ዋና ዋና አህጉራት ማለትም አፍሪካና እስያ የሚገናኙባት ቦታ ናት። በጥንት ዘመን ደግሞ በጣም ጠቃሚ የነበረችው፡- በአፍሪካ፣ በእስያና እንዲሁም በአውሮጳ ዋና የንግድ መሥመር ላይ ትገኝ ስለነበረ ነው። አሁንም ቢሆን በታሪክ ውስጥ እጅግ ጠቃሚ ሚና መጫወቷን ቀጥላለች፤ ምክንያቱም መካከለኛው ምሥራቅ በነዳጅ ዘይት ከፍተኛ ሀብት ያለው አካባቢ ስለሆነ ነው። የዚህ ዘመን ሥልጣኔ በነዳጅ ዘይት ላይ የተመሠረተ ነው። እንደ እውነቱ ከሆነ መጽሐፍ ቅዱስ ራሱ እነዚህን ስፍራዎች ለመያዝ አሕዛብ በሚያደርጉት ትግል በምድር ላይ የመጨረሻው ጦርነት የሚካሄደው በእስራኤል ነው ይላል። በተጨማሪ፣ የዓለም የሥነ-መለኮት ትምህርት ማዕከልም ናት። የዓለም ሦስቱ ዋና ዋና ሃይማኖቶች ይሁዲነት፣ ክርስትናና እስልምና መሠረታቸውን ያገኙት ከእስራኤል ነው።

በጥንቱ መካከለኛ ምሥራቅ የነበሩ ታላላቅ አገሮች

የተለያዩ የጥንት ሕዝቦች የት እንደ ነበሩና ከአሁኑ ዓለም ጋር እንዴት እንደሚወዳደሩ ለማወቅ የጥንቶቹን ዋና ዋና የመጽሐፍ ቅዱስ ሕዝቦችና በጊዜያችን ከየትኛው አገር እንደሆኑ እንመለከታለን። ስለ እነዚህ ሕዝቦች በምታነበበት ጊዜ በመጽሐፉ መጨረሻ ላይ ባለው ካርታ የነበሩበት ስፍራ የት እንደሆነ ተመልከት።

1. ኢትዮጵያ ወይም ኩሽ፡- በዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስ ከግብፅ በስተደቡብ ቀጥሎ የሚገኘው አገር ኩሽ ተብሎ ይጠራ ነበር። ጓላም በሴፕቱዋጀንት የግሪክ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ግሪኮች ይህንን ምድር ኢትዮጵያ ብለው ጠርተዋል፤ ስለዚህ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ኩሽና ኢትዮጵያ የአንድ ስፍራ ሁለት ስሞች ናቸው። የእንግሊዝኛና የአማርኛ ትርጉም መጽሐፍ ቅዱሶች ለዚህ ምድር «ኢትዮጵያ» የሚለውን የግሪክ ስም ይጠቀማሉ። የኩሽ ወይም የኢትዮጵያ ምድር ከአሁንዋ ኢትዮጵያ ጋር አንድ አይደለም፤ ነገር ግን በዓለም ታሪክ ውስጥ «ኑቢያ» ተብላ ትጠራ የነበረችው ዛሬ በሰሜን ሱዳን የምትገኝ አገር ነች። በመጽሐፍ ቅዱስ መልክዓ ምድር መሠረት ኑቢያ የመጨረሻዋ ደቡባዊ ክፍል ያላችው አገር ነች። የአሁንዋ ኢትዮጵያ መጀመሪያ ስምዋን ያገኘችው ከግሪኩ መጽሐፍ ቅዱስ ነው፤ ነገር ግን ኢትዮጵያ ወይም ኩሽ ብሎ መጽሐፍ ቅዱስ ከጠራው ስፍራ ጋር ሙሉ ለሙሉ ተመሳሳይ አይደለችም። የአሁንዋ ኢትዮጵያ ከአክሱም መንግሥት ውስጥ በተለያዩ ነገሥታት አመራር ሥር የነበረችና አሁን ወዳለው የክልል ዳርቻ እያደገች የመጣች ነች።

የሳባ ሕዝብ ዛሬ የመን ተብሎ በሚጠራው በደቡብ ምዕራብ ዐረቢያ የነበረ ሳይሆን አይቀርም። ነገር ግን አንዳንዱ የግዛቱ ክፍል በቀይ ባሕር ወደ ሰሜን ኢትዮጵያ ተስፋፍቶ ሊሆን ይችላል።

2. ግብፅ፡- ልክ እንደ ጥንትነቷ ያላች ብቸኛ አገር ግብፅ ናት። በሰሜን ምሥራቅ አፍሪካ የምትገኝና ከጥንቱ ዓለም ታላላቅ ሥልጣኔዎች የአንደኛው ማዕከል የነበረች አገር ናት። በብሉይ ኪዳንም በተደጋጋሚ አገሪቱ በዚህ ሁኔታ ተጠቅሳለች። የሕይወቷ ሁሉ ምንጭ የሆነው ከኢትዮጵያና ከሱዳን የሚፈለው የዓባይ ወንዝ ነው። የዓባይ ወንዝ በበጋም ሆነ በክረምት ጊዜ ለሰብልና ለከብቶች ውጋን

ስለሚሰጥ የግብፅ ምድር ሁልጊዜ ምግብ ያገኛል። አብርሃምና ያዕቆብ በድርቅ ጊዜ ወደ ግብፅ የሄዱት በዚህ ምክንያት ነው።

3. ከነዓን፡- የከነዓን ምድር የሚገኘው ከግብፅ በስተሰሜን ነው። በመጠን አነስተኛ ብትሆንም፤ የተለያዩ ሕዝቦችን ይዛለች። በዮርዳኖስ ወንዝ በስተምሥራቅ የጥንት እስራኤል ጠላቶች የነበሩ ሦስት የአሕዛብ መንግሥታት ነበሩ። በደቡብ ኤዶም፤ ከኤዶም በስተሰሜን ሞዓብና ከሞዓብ በስተሰሜን ደግሞ አሞን ነበሩ። እነዚህ አገሮች ይገኙ የነበሩት በአሁኑ ጊዜ ዮርዳኖስ ተብሎ በሚታወቀው አገር ምዕራባዊ ጫፍ ነው።

ከዮርዳኖስ ወንዝ በስተምዕራብ የእስራኤል ምድር ይገኛል። ታሪክ ሁሉ እስራኤላውያን የኖሩት በከነዓን ተራራማ አገር በአገሪቱ በስተ ደቡብ ከቤርሳቤህ በሰሜን እስከሚገኘው ዳን ድረስ ነው። በምዕራብ ሜዲትራኒያን ባሕር ዳርቻ በዘመነ መሳፍንት የእስራኤላውያን ዋና ጠላቶች የነበሩት ጳለስጢናውያን ይገኛሉ። ልክ እንደ ጥንቱ ዘመን ይህ ምድር ዛሬ እስራኤል ተብሎ ይጠራል። ነገር ግን ከዚህ አካባቢ የተወሰነው ክፍል በዘመናችን ባሉ ፍልስጥኤማውያን፤ በሶርያና በዮርዳኖስ የይገባኛል ጥያቄ ውስጥ ወድቋል።

4. ከእስራኤል በስተ ምሥራቅ የአራሚያን ወይም የሶርያ ሕዝቦች ይገኛሉ። ዋና ከተማቸው ደማስቆ የሆነው ሶርያውያን ብዙ ጊዜ የእስራኤል ጠላቶች ሆነው ሲቆዩ፤ በተለይ የእስራኤል መንግሥት ለሁለት ተከፍሎ በነበረ ጊዜ ዋና ጠላቶች ነበሩ። ዛሬ ይህ ሕዝብ ያለበት አገር ሶርያ ተብሎ ይጠራል።

5. ከእስራኤል በስተሰሜን ምዕራብ በሜዲትራኒያን ባሕር ዳርቻ ፎኒሺያ (ፊንቄ) የምትባል አገር ነበረች። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ይህ አካባቢ በተለይ የሚታወቀው በዋና ከተማዎቹ በጢሮስና በሲዶና ነው። ይህ ሕዝብ በጣም የሚታወቀው የሜዲትራኒያን ባሕር በሙሉ ይካሄድ በነበረው የባሕር ላይ ንግድ ነው። ዳዊትና ሰሎሞን ቤተ መቅደሱንና ቤተ መንግሥቱን ለመገንባት የሠለጠነ የሰው ኃይል ፍለጋ ወደ ጢሮስ ሄደው ነበር። በአሁኑ ጊዜ ይህ አካባቢ ሊባኖስ በመባል ይታወቃል።

6. ከእስራኤል በስተሰሜን ምሥራቅ ራቅ ብሎ አሦር፣ ባቢሎን፣ ሜዶንና ፋርስ የሚባሉ አራት አገሮች ነበሩ። የእነዚህ አራት አገሮች ሕዝቦች በተለይ መስጴጦምያ በሚባለው አካባቢ ይኖሩ ነበር። መስጴጦምያ የሚባለው አካባቢ የፋርስ ባሕረ ሰላጤን ይዞ በስተሰሜን ምዕራብ ከሁለት ታላላቅ ወንዞች ማለትም ከኤፍራጥስና ጤግሮስ አጠገብ የሚገኝ ነው።

ሀ. አሦር፡- አሦር የሚገኘው ከመስጴጦምያ በስተሰሜን በጤግሮስ ወንዝ አጠገብ ነበር። ዋና ከተማው ነንዌ ነበረ። በ700 ዓ.ዓ. አሦር በመስጴጦምያ፣ ጳለስጢናና በግብፅ ሁሉ ላይ የበላይነት አግኝታ የዓለም ኃያል መንግሥት ሆነች። እግዚአብሔር የሰሜኑን የእስራኤልን መንግሥት ለመቅጣትና ወደ ምርኮ ለመውሰድ አሦርን ተጠቀመ። አሦር ትገኝ የነበረው በአሁኒቱ ኢራቅ ድንበሮች ውስጥ ነው።

ለ. ባቢሎን፡- ባቢሎን የምትገኘው ከመስጴጦምያ በስተደቡብ ራቅ ብላ ነበር። ዋና ከተማዋም ባቢሎን ተብላ ትጠራ ነበር። በ600 ዓ.ዓ. የባቢሎን መንግሥት የዓለም ኃያል መንግሥት በመሆን መስጴጦምያን፣ ጳለስጢናንና የግብፅን መንግሥታት ተቆጣጠረች። እንደምታስታውሰው፣ የደቡብ ይሁዳን መንግሥት ያሸነፈውና ወደ ግዞት የወሰደው የባቢሎን መንግሥት ነበር። ባቢሎንም ትገኝ የነበረው በአሁኑ የኢራቅ መንግሥት ውስጥ ነበር።

ሐ. ሜዶን፡- ሜዶን ከመስጴጦምያ በስተሰሜን ምዕራብ የምትገኝ በመጽሐፍ ቅዱስ ከተጠቀሱና በራቅ ሰሜን ከሚገኙ አገሮች አንዷ ናት። በመጽሐፍ ቅዱስ ከፋርስ መንግሥት ጋር እንደተዋሐደችና የሜዶንና የፋርስ መንግሥትንም እንደመሠረተች ተጽፏል። ይህ መንግሥት በ539 ዓ.ዓ. ተጀምሮ በ331 ዓ.ዓ. ወድቋል። የሜዶን መንግሥት የሚገኘው በሰሜን ኢራን ነበር።

መ. ፋርስ፡- የፋርስ መንግሥት የሚገኘው ከሜዶን በስተደቡብ ከፋርስ ባሕረ ሰላጤ አጠገብ ነበር። በብሉይ ኪዳን ውስጥ ፋርስ ከሜዶን መንግሥት ጋር በመተባበር፣ አይሁድን ወደ አገራቸው

እንዲመለሱና ቤተ መቅደሳቸውን እንዲሠሩ እንደፈቀደ ተጽፏል። ፋርስም የምትገኘው በአሁኗ ኢራን ውስጥ ነበር።

7. ትንሿ እስያ፡- ጥንታዊት የሆነችው ትንሿ እስያ ብዙ ጊዜ በብሉይ ኪዳን ያልተጠቀሰች ቢሆንም፤ በሐዋርያት ሥራ ውስጥ ግን ሐዋርያው ጳውሎስ በወንጌል አገልግሎት ጉዞው የሄደበት ስለነበረች በተደጋጋሚ ተጠቅሳለች። ነገር ግን በብሉይ ኪዳን ዘመን ትንሿ እስያ የኬጢያውያን ምድር ነበረች። ኬጢያውያን ጳለስጢናን ከ1400 - 1190 ዓ.ዓ. የገዙ ነበሩ። ብዙ ምሁራን እግዚአብሔር ከእስራኤላውያን ጋር በሲና ተራራ ያደረገው ቃል ኪዳን የኬጢያውያን ነገሥታት በቁጥጥራቸው ሥር ካዋሏቸው ሕዝቦች ጋር ካደረጉት ቃል ኪዳን ጋር ተመሳሳይ እንደነበር ይገምታሉ። ትንሿ እስያ በአሁኑ ጊዜ ቱርክ በመባል ትታወቃለች።

የከነዓን መልክዓ ምድር

34ኛ ጥያቄ፡ ሀ) በኢትዮጵያ ውስጥ የሚገኙ የተለያዩ ዓይነት የመሬት አቀማመጦችን ዘርዝር። ለ) ብዙ ሕዝቦች የሚኖሩት በየትኛው ዓይነት ምድር ላይ ነው?

የከነዓን ምድር በአካባቢው ከሚገኙት «ለም አገሮች» ውስጥ አንዱ ነው። ይህ የአዲስ ጨረቃ ቅርፅ ያለው ለም ምድር ከጤግሮስና ኤፍራጥስ ወንዞች አጠገብ ካለው ከመስጴጦምያ ጀምሮ ወደ ሜዲትራኒያን ባሕር በመዝለቅ፤ ከግብፅ ወንዝ ዳርቻ በስተደቡብና ከዓባይ ወንዝ በስተደቡብ ወዳለው አካባቢ ይደርሳል። በእነዚህ ለም አገሮች ብዙ ዝናብና ወንዞች ስላሉ ሰዎች በቂ እህል ያበቅሉ ነበር። አብዛኛው የጥንት ሥልጣኔ የተጀመረው በዚህ ክልል ነው። በዚህም ለም ክልል ነው የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ የተፈጸመው።

እንደ ኢትዮጵያ ሁሉ የከነዓንም ምድር ብዙ የተለያዩ ዓይነት የመሬት አቀማመጥ ነበረው። በሰሜን የሔርሞን ተራራ ነበር። ይህ ተራራ 2800 ሜትር ከፍታ ያለው ረጅም ተራራ ነበር። ተራራው ብዙ ጊዜ በበረዶ የተሸፈነ ነበር። በደቡብ በኩል በዓለም ዝቅተኛ ስፍራ የሆነው ሙት ባሕር ይገኛል። እርሱም ከባሕር ጠለል በታች 400 ሜትር ነበር። ሙት ባሕር የተባለው፤ በውኃው ውስጥ ምንም ነገር በሕይወት እንዳይኖር የሚያደርጉ በርካታ ንጥረ ነገሮች ስላሉበት ነው።

በብሉይ ኪዳን ታላቁ ባሕር በመባል ይታወቅ በነበረው በሜዲትራኒያን ባሕር ዳርቻ አጠገብ ያለው የከነዓን ምድር ሜዳማና ለም ነበር። አንድ ሰው ከባሕሩ በስተምሥራቅ ሲጓዝ የምድሪቱ ክፍታ እየጨመረ ይመጣና የከነዓን መካከለኛ ምድር ተራራና ኮረብታ የሚበዛበት ክልል ሆኖ እናገኘዋለን። በጥንት ዘመን የባሕር ዳርቻዎች በአሕዛብ መንግሥታት ተይዘው ስለነበር ከእስራኤላውያን አብዛኛዎቹ የሚኖሩት በእነዚህ ተራሮች ላይ ነበር። ይህ መሬት በባሕር ዳር እንደሚገኘው ለም አልነበረም። ከከነዓን በስተምሥራቅ ሁለት ትላልቅ የውኃ ክፍሎች ነበሩ። በአዲስ ኪዳን ገሊላ በተባለው አካባቢ ማለት በስተሰሜን የገሊላ ባሕር ነበር። ይህ ንጹሕ የሆነ የሐይቅ ውኃ ብዙ የተለያዩ ሰሞች ነበሩት። ብዙ ጊዜ በብሉይ ኪዳን የኪፊሬት ባሕር በመባል ይታወቅ ነበር (ዘጉ. 34:11)። በተጨማሪ «የጌንሳሬጥ ባሕር» (ሉቃስ 5:1) እና «የጥብርያዶስ ባሕርም» ይባል ነበር (ዮሐ. 6:1)።

የገሊላ ባሕር ከእርሱ ተነሥቶ ወደ ታች ወደ ሙት ባሕር የሚፈሰው የዮርዳኖስ ወንዝ ምንጭ ነበር። ምድሪቱ በመካከለኛው ከነዓን ካሉት ተራራማ ስፍራዎች ወደ ታች በማሽቆልቆል ከባሕር ጠለል በታች ወደ ሆነው ወደ ዮርዳኖስ ወንዝ ትወርዳለች። ምድሪቱ ከዮርዳኖስ ወንዝ በስተምሥራቅ ወደ አንድ ሰፊ ሜዳ ፈጥና ትዘረጋለች። በዚህ ደልዳላ ሜዳ ነበር የጋድ፣ የሮቤልና የምናሴ ነገድ እኩሌታዎች የሰፈሩት። በዚህ ደልዳላ ሜዳ በምዕራባዊና ደቡባዊ ክፍል ዘላን ነገዶች ብቻ የሚኖሩበት ድንጋያማ በረሃ ነበር።

የአንድን ሕዝብ መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥ መረዳት ያንን ሕዝብ ለማወቅ በጣም ይረዳል። ለምሳሌ፡- አንድ ሰው የአጋዴንን ወይም የሰሜን ኢትዮጵያን መልክዓ ምድር ሳያውቅ ለዘመናት በኢትዮጵያ ላይ የተካሄዱትን የተለያዩ ጦርነቶች ወይም የአውሮጳውያንን ለቅኝ ግዛት መቋመጥ እንዴት እንደተጀመረ መረዳት ያስቸግረዋል። በተመሳሳይ መንገድ የከነዓንን ምድር አቀማመጥ ማወቅ መጽሐፍ ቅዱስን የበለጠ ለመረዳት ይጠቅማል። ለምሳሌ መጽሐፍ ቅዱስ ሁልጊዜ ለምን ወደ ኢየሩሳሌም ስለ «መውጣት» ይናገራል? ምክንያቱም ኢየሩሳሌም ያለችው በአቅራቢያዋ ከሚገኙ ሌሎች ስፍራዎች ሁሉ ከፍ ብላ ስለሆነና ሰዎች ወደ ኢየሩሳሌም ለመድረስ ሁልጊዜ ወደ ላይ መውጣት ስላለባቸው ነው።

የከነዓንን መልከዓ ምድር መረዳት ስለ እስራኤል የሚከተሉትን ነገሮች ለመረዳት ይጠቅመናል፡-

1. እስራኤል በማያቋርጥ ጦርነት ውስጥ የነበረችበትን ምክንያት ለመረዳት ይጠቅመናል። ከነዓን የሦስቱ አህጉራት ማለት (የአውሮጳ፣ የእስያና የአፍሪካ) የንግድ ማዕከል ነበረች። ይህንን የንግድ ማዕከልነት የሚቆጣጠር ሁሉ ኃይልና ሀብታም ይሆን ነበር።
2. በነጋዴዎችና በገበሬዎች መካከል ትግል የተፈጠረው ለምን እንደነበር ያስረዳናል። ከነዓን የንግድ መኖሪያ በመሆን ምክንያት አንዳንድ እስራኤላውያን ከግብርና ይልቅ ንግድን ለመተዳደሪያነት መረጡ። በዚህም ምክንያት ሀብታም ለመሆን ችለው ነበር። ሀብታቸውን ግን ብዙ ጊዜ ድሀ የሆኑ ገበሬዎችን ለመጨቆን ይጠቀሙበት ነበር። በነቢያት መጻሕፍት ውስጥ ከተወገዙ ሥራዎች አንዱ ድሆችን መጨቆን ነው።
3. የከነዓን ምድር በጣም ትንሽ ነበር። ብዙ ጊዜ ርዝመቱ ከ240 ኪሎ ሜትር ስፋቱ ደግሞ ከ160 ኪሎ ሜትር የማይበልጥ ነበር። ይህች ትንሽ ምድር የአይሁድን ሃይማኖት ላለመቀበል ጸንተው በተቃወሙ የአሕዛብ መንግሥታት ተከብባ ነበር። አይሁድ ከአሕዛብ ጋር በቅርብ ተወዳጅተው መኖራቸው ከእነርሱ ጋር በጋብቻ የመጣመራቸው አንዱ ችግር ሆኖ ቆይቷል። እንዲሁም አሕዛብ የአይሁድን ሃይማኖት ብዙ ጊዜ ለምን እንዳበላሹት ያስረዳናል።

35ኛ ጥያቄ፡ ዛሬ በቤተ ክርስቲያናችን እነዚህ ተመሳሳይ ችግሮች እንዴት ይታያሉ?

በብሉይ ኪዳን የአይሁድ በእስራኤል ምድር የመኖር አሳብ ጥልቅ የሆነ የሥነ-መለኮት ትምህርት ነበረው። እግዚአብሔር ከአብርሃም ጋር ቃል ኪዳንን ባደረገ ጊዜ፣ የቃል ኪዳኑ አንድ ክፍል ምድራዊ የሆነው ከነዓን ነበር። እግዚአብሔር ለእስራኤል የሰጠው ተስፋ ነበር። ከዘፍጥረት ጀምሮ እስከ መሳፍንት ድረስ ያለው ታሪክ በአብዛኛው የሚናገረው እግዚአብሔር የተስፋ ቃሉን ለመጠበቅ የከነዓንን ምድር እንዴት ለአይሁድ እንደሰጠ ነው። እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር በገባው ቃል ኪዳን መሠረት የእርሱን ሕግ የመታዘዝ ሽልማት በምድሪቱ ያለማቋረጥ መኖር እንደሚሆን ተናግሮ ነበር። ሰላምና ብልጽግና ይኖራቸዋል፤ ነገር

ግን በቃል ኪዳኑ መሠረት የእርሱን ሕግ ያለመጠበቅ ከምድሪቱ የመውጣትን ችግር እንደሚያመጣም ሳያስጠነቅቃቸው አላለፈም። የቀረው አብዛኛው የብሉይ ኪዳን ታሪክ የሚያሳየው እስራኤላውያን ባለማቋረጥ ለእግዚአብሔር ባለመታዘዛቸው ከአሕዛብ ጋር ጦርነት ወደማድረግና ከዚያም ተሸንፈው በአሕዛብ መንግሥታት ወደ ምርኮ የመወሰዳቸው ታሪክ ነው። በነቢያት መጻሕፍት እግዚአብሔር ወደ ምድሪቱ እንደገና እንደሚመልሳቸውና በሰላም እንደሚኖሩ ለአይሁድ ቃል ገብተላቸው ነበር። በእርግጥ አይሁድ ከተበተኑበት የዓለም ክፍል እንደሚመለሱና በከነዓን እንደሚኖሩ ቃል ተገብተላቸዋል። በዚያን ጊዜ መሢሐቸው ኢየሱስ ክርስቶስ በኢየሩሳሌም በእነርሱ ላይ ይነግሣል። አይሁድ ለእስራኤል ምድር ያላቸውን ጥልቅ ፍቅር ለመረዳት በጣም አዳጋች ቢሆንም፣ የብሉይ ኪዳን ቃል ኪዳኖችን በሙሉ ከተመለከትንና ከምድራዊቷ የእስራኤል ምድር ጋር ያለውን ግንኙነት ከተገነዘብን፣ መጽሐፍ ቅዱስን ለመረዳት ብቻ ሳይሆን የእስራኤል ሕዝብ የጥንት ግዛታቸውን በሙሉ ለመቆጣጠር ያላቸውን ጥብቅ ፍላጎትም እንረዳለን። ዛሬ የእስራኤል ሕዝብ በምድር መኖሩ እግዚአብሔር የሰጠውን ተስፋ እያከበረ መሆኑን የሚያሳይ ምልክት ነው።

36ኛ ጥያቄ፡ ብሉይ ኪዳንን ማወቅ በዚህ ዘመን በአይሁድና በዐረብ መካከል ሰላላው ትግል ለመገንዘብ የሚረዳን እንዴት ነው?

ይህ የእስራኤል ጥንታዊ ታሪክ ከሌላው የመልክዓ ምድር መለስተኛ ጥናት ብሉይ ኪዳን የተጻፈበትን ጊዜ ለመረዳት እጅግ የሚጠቅም ነው። የጥንት ሰዎች የኖሩበትን ዘመንና ቦታ ስናውቅ እግዚአብሔር ራሱንና ፈቃዱን ለእነርሱ ሲገልጥ ምን ማለቱ እንደ ነበር የበለጠ እንረዳለን። ይህ ለቃሉ የምንሰጠውን ትርጉም የበለጠ ትክክል ያደርገውና በምናስተምርበትና በምንሰብክበት ጊዜ «እግዚአብሔር እንዲህ ይላል» በማለት እንደ ጥንት ሰዎች መናገር እንድንችል ያደርገናል።

አምስተኛ ቀን፡ -

የዚህን ሳምንት ትምህርት ክልስና ስለ ሳምንታዊው ስብሰባ ዝግጅት እንዲሆን የውይይት ጥያቄዎችን ተመልከት።

ሳምንታዊ የስብሰባ ጊዜ

1. ሳምንታዊው የአምልኮ ጊዜ

2. ሳምንታዊው የጸሎት ጊዜ

3. ትምህርቱን መከለስ

4. የውይይት ጊዜ

ሀ. 1) የጥንት ክርቲያኖች የመጽሐፍ ቅዱስን የመጀመሪያውን ክፍል ብሉይ ኪዳን፥ ሁለተኛውን ክፍል አዲስ ኪዳን ብለው የጠሩት ለምንድነው? 2) «ቃል ኪዳን» የሚለው ቃል ዛሬ እግዚአብሔር ከእኛ ጋር ስላለው ግንኙነት የሚናገረው በምን መንገድ ነው? 3) መጽሐፍ ቅዱስ «ቃል ኪዳን» የሚለውን ቃል የተጠቀመበት መንገድና በአማርኛ አገልግሎት ላይ የዋለበት መንገድ ልዩነት አለውን? ካለውስ ልዩነቱ ምንድን ነው?

ለ. 1) በእኛ መጽሐፍ ቅዱስ ባሉት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትና በካቶሊክና በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መጽሐፍ ቅዱሶች መካከል ያለውን ልዩነት አነፃፅር። 2) በእኛ ብሉይ ኪዳን ያሉት መጻሕፍት በአይሁድ የተመረጡት እንዴት ነው? 3) በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያሉት መጻሕፍት ብቻ የእግዚአብሔር ቃል እንደሆኑ እርግጠኞች መሆናችን በጣም አስፈላጊ የሆነው ለምንድን ነው? 4) በተጻፈው ቃሉና ዛሬ እግዚአብሔር ለሰብከት በሚጠቀምባቸው ሰዎች ሥልጣን መካከል ያለው ተመሳሳይነትና ልዩነት ምንድን ነው?

ሐ. 1) የጥናት መመሪያውን ወይም መጽሐፍ ቅዱስን ሳትመለከት 39ኙን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በቅደም ተከተል ዘርዝር። 2) የታሪክ መጻሕፍትን በሙሉ ዘርዝር። 3) የተቀሩት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በሙሉ ከታሪክ መጻሕፍት ጋር በጊዜ ቅደም ተከተል የሚያያዙበትን ሁኔታ ዘርዝር።

መ. 1) በጥንት ዘመን የከነዓን ምድር በጣም አስፈላጊ የሆነችው ለምንድነው? 2) በብሉይ ኪዳን አይሁድን የጨቆኑ የአሕዛብ አገሮች ስም ዘርዝር። 3) ዓለማዊ ታሪክን መረዳት መጽሐፍ ቅዱስን የበለጠ ለመረዳት እንዴት ይጠቅመናል? 4) ባለፈው ሳምንት መጽሐፈ ሩትን ስታጠና የመጽሐፍ ቅዱስን መልክዓ ምድርን ማጥናት ታሪኩን የበለጠ ለመረዳት እንዴት ጠቀመህ?

ሠ. 1) እግዚአብሔር አሕዛብን ስለ መቆጣጠሩና ስለ ኃይልነቱ በብሉይ ኪዳን ውስጥ በታሪክ ከሠራው ሥራ ምን እንማራለን?
2) ይህ ዛሬ እንዴት ያበረታታናል? 3) በተመሳሳይ መንገድ እግዚአብሔር በሕይወትህና በቤተ ክርስቲያንህ እንዴት ሲሠራ አየህ?

5. ጸሎት